

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI FİNANS VE BANKACILIK ANABİLİM DALI
BANKACILIK VE FİNANS TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

PANDEMİ DÖNEMİNİN ÜLKELERİN MAKROEKONOMİK
VERİLERİ ÜZERİNE ETKİSİ: ENFLASYON VE İŞSİZLİK ÖRNEĞİ

HAZIRLAYAN
ASENA ALGAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ŞENOL BABUŞCU

ANKARA - 2022

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 04 / 01 / 2022

Öğrencinin Adı, Soyadı: Asena Algan

Öğrencinin Numarası: 21920156

Anabilim Dalı: Uluslararası Finans ve Bankacılık

Programı: Bankacılık ve Finans Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Prof. Dr. Şenol Babuşcu

Tez Başlığı: Pandemi Döneminin Ülkelerin Makroekonomik Verileri Üzerine Etkisi:
Enflasyon ve İşsizlik Örneği

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 95 sayfalık kısmına ilişkin, 15 / 12 / 2021 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 5 'dir. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:.....

ONAY

Tarih: 04 / 01 / 2022

Prof. Dr. Şenol Babuşcu

.....

TEŞEKKÜR

Çalışmanın hazırlanmasında değerli bilgileriyle bana yol gösteren ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Sayın Prof. Dr. Şenol Babuşcu'ya teşekkürü bir borç bilirim. Tezde dikkat etmem gereken noktalarda değerli bilgisinden faydalandığım hocam Sayın Prof. Dr. Adalet Hazar'a teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bilgileriyle bana ışık tutan yüreklendirici sözleriyle bana akademik yolda yürüme şevki kazandıran Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bankacılık ve Finans bölümündeki tüm hocalarıma sonsuz teşekkür ederim.

Bu süre zarfında manevi desteklerini esirgemeyen, hayatım boyunca beni her konuda cesaretlendiren ve destekleyen annem Necla Algan'a, babam Eren Algan'a, ağabeyim Egemen Kemal Algan'a ve ablam Seçil Algan'a şükranlarımı sunar, teşekkür ederim.

ÖZET

İlk olarak 2019 Aralık'ta Çin'de ortaya çıkan ve tüm Dünya ülkelerini etkisi altına alan Covid-19 virüsü, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından pandemi ilan edilmiştir. Koronavirüs pandemisi Dünya çapında çok sayıda ölüme sebep olmuştur. Virüsün bulaş hızının azaltılması için ilk günden itibaren çeşitli tedbirler alınmıştır. Alınan tedbirler ülkelere göre farklılık gösterse de sağlık açısından nihai hedef insanların birbirleri ile olan etkileşimini azaltarak virüsün yayılma hızını düşürmektir. Bu çalışmada pandemi döneminden en çok etkilenen (vaka sayısına göre) ülkeler ele alınmaktadır. Bu ülkeler Amerika Birleşik Devletleri, Hindistan, Brezilya, Rusya, İngiltere, Fransa, İspanya, İtalya, Türkiye ve Almanya'dır. Çalışmada ele alınan ülkelerin enflasyon ve işsizlik verileri incelenmektedir. Ülkelere ait makroekonomik veriler pandemi dönemi öncesi ve pandemi dönemi olarak ikiye ayrılarak iki dönem arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı sorgulanmaktadır. Toplanan verilerin, Kolmogorov-Smirnov testi ile normal dağılımının analizi yapılmış, ardından istatistiksel metot olarak bağımlı (eşleştirilmiş) örneklem t-testi kullanılmıştır. Anlamlılık değerleri bulunduğundan sonra etki büyüklüğünün bulunması için Cohen tarafından geliştirilen (d) hesaplama kullanılmıştır. İki dönem arasındaki ilişki SPSS v.26 programı kullanılarak analiz edilmektedir. Elde edilen sonuçlarda on ülkeden dört tanesinde pandeminin enflasyon üzerinde anlamlı etkisinin olduğu, on ülkeden dokuz tanesinin ise işsizlik oranları pandemi döneminden anlamlı şekilde etkilenmiştir.

Anahtar sözcükler: Koronavirüs, pandemi, enflasyon, işsizlik, ekonomi

ABSTRACT

The Covid-19 virus, which first appeared in China in December 2019 and affected all the countries of the world, has been declared a pandemic by the World Health Organization (WHO). The coronavirus pandemic has caused a large number of deaths worldwide. Various measures have been taken since the first day to reduce the transmission rate of the virus. Although the measures taken differ from country to country, the ultimate goal in terms of health is to reduce the rate of spread of the virus by reducing the interaction of people with each other. In this study, the countries most affected by the pandemic period (according to the number of cases) are discussed. These countries are the United States, India, Brazil, Russia, England, France, Spain, Italy, Turkey and Germany. Inflation and unemployment data of the countries covered in the study are examined. The macroeconomic data of the countries are divided into two as the pre-pandemic period and the pandemic period, and it is questioned whether there is a significant difference between the two periods. The normal distribution of the collected data was analyzed with the Kolmogorov-Smirnov test, then the dependent (paired) sample t-test was used as a statistical method. After the significance values were found, the (d) calculation developed by Cohen was used to find the effect size. The relationship between the two periods is analyzed using the SPSS v.26 program. In the results obtained, the pandemic had a significant effect on inflation in four out of ten countries, and the unemployment rates of nine out of ten countries were significantly affected by the pandemic period.

Key words: Coronavirus, pandemia, inflation, unemployment, economy

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
TABLolar LİSTESİ.....	vii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ.....	1
1. PANDEMİ SÜRECİ VE ÜLKE EKONOMİLERİNDE YAŞANAN DURUMLAR.....	5
1.1. Pandemi Sürecindeki Gelişmeler.....	5
1.2. Çalışma Kapsamında Yer Alan Ülkelere İlişkin Genel Durum.....	6
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	11
2.1 Enflasyon.....	11
2.1.1 Enflasyonun Tanımı.....	11
2.1.2 Enflasyonun Tarihsel Gelişimi.....	11
2.1.3 Enflasyonun Çeşitleri.....	14
2.1.3.1. Talep Enflasyonu.....	14
2.1.3.2. Maliyet Enflasyonu.....	14
2.1.3.3. Yapısal Enflasyon.....	15
2.2. İşsizlik.....	16
2.2.1. İşsizlik Tanımı.....	16
2.2.2 İşsizlik Çeşitleri.....	17
2.3. Tamamlayıcı Kavramlar.....	18
2.3.1. Gayrisafi Hasıla.....	18
2.3.2. Ödemeler Dengesi.....	19
2.3.3. Politika Faizi.....	20
3. LİTERATÜR TARAMASI.....	22
3.1. Uluslararası Literatür.....	22
3.2. Ulusal Literatür.....	26
4. ANALİZ ve BULGULAR.....	32

4.1. Yöntem, Hipotezler.....	32
4.1.1. Yönteme İlişkin Genel Bilgi.....	32
4.1.2. Çalışmanın Hipotezleri.....	33
4.2. Analiz.....	35
4.2.1. Analizin Aşamaları.....	35
4.2.2. Analiz Sonuçları.....	36
4.2.2.1 Enflasyon.....	36
4.2.2.1.1. Amerika Birleşik Devletleri.....	36
4.2.2.1.2. Hindistan	38
4.2.2.1.3. Brezilya.....	39
4.2.2.1.4. Rusya.....	41
4.2.2.1.5. İngiltere.....	43
4.2.2.1.6. Fransa.....	44
4.2.2.1.7. İspanya.....	46
4.2.2.1.8. İtalya.....	47
4.2.2.1.9. Türkiye.....	49
4.2.2.1.10. Almanya.....	51
4.2.2.1.11.Enflasyona İlişkin 10 Ülkenin sonuçlarının Değerlendirilmesi.....	52
4.2.2.2. İşsizlik.....	54
4.2.2.2.1.Amerika.....	54
4.2.2.2.2. Hindistan.....	55
4.2.2.2.3.Brezilya.....	56
4.2.2.2.4. Rusya.....	58
4.2.2.2.5. İngiltere.....	59
4.2.2.2.6. Fransa.....	60
4.2.2.2.7. İspanya.....	61
4.2.2.2.8. İtalya.....	63
4.2.2.2.9.Türkiye.....	64
4.2.2.2.10. Almanya.....	66
4.2.2.2.11. İşsizliğe İlişkin 10 Ülkenin Bulgularının Değerlendirilmesi.....	67

4.2.2.3. Enflasyon ve İşsizlik Bulgularının Ülke Bazlı Birlikte Değerlendirmesi.....	68
5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	70
KAYNAKÇA.....	78

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Ödemeler Dengesi Tablosu.....	19
Tablo 2. Bağımlı örneklem T-testi: Amerika Birleşik Devletleri Enflasyon.....	37
Tablo 3. Bağımlı örneklem T-testi: Hindistan Enflasyon	38
Tablo 4. Bağımlı örneklem T-testi: Brezilya Enflasyon	40
Tablo 5. Bağımlı örneklem T-testi: Rusya Enflasyon	41
Tablo 6. Bağımlı örneklem T-testi: İngiltere Enflasyon	43
Tablo 7. Bağımlı örneklem T-testi: Fransa Enflasyon	44
Tablo 8. Bağımlı örneklem T-testi: İspanya Enflasyon	46
Tablo 9. Bağımlı örneklem T-testi: İtalya Enflasyon	47
Tablo 10. Bağımlı örneklem T-testi: Türkiye Enflasyon	49
Tablo 11. Bağımlı örneklem T-testi: Almanya Enflasyon	51
Tablo 12. Bağımlı örneklem T-testi: Amerika İşsizlik.....	54
Tablo 13. Bağımlı örneklem T-testi: Hindistan İşsizlik.....	55
Tablo 14. Bağımlı örneklem T-testi: Brezilya İşsizlik.....	57
Tablo 15. Bağımlı örneklem T-testi: Rusya İşsizlik.....	58
Tablo 16. Bağımlı örneklem T-testi: İngiltere İşsizlik.....	59
Tablo 17. Bağımlı örneklem T-testi: Fransa İşsizlik.....	60
Tablo 18. Bağımlı örneklem T-testi: İspanya İşsizlik.....	62
Tablo 19. Bağımlı örneklem T-testi: İtalya İşsizlik.....	63
Tablo 20. Bağımlı örneklem T-testi: Türkiye İşsizlik.....	64
Tablo 21. Bağımlı örneklem T-testi: Almanya İşsizlik.....	66
Tablo 22. Ülke Bazlı Enflasyon ve İşsizlik Verileri Ortalaması.....	68

GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa

Grafik 1. Amerika Birleşik Devletleri Enflasyon Verileri: Son Beş Yıl.....	37
Grafik 2. Hindistan Enflasyon Verileri: Son Beş Yıl	39
Grafik 3. Brezilya Enflasyon Verileri: Son Beş Yıl	40
Grafik 4. Rusya Enflasyon Verileri: Son Beş Yıl	42
Grafik 5. İngiltere Enflasyon Verileri: Son Beş Yıl	43
Grafik 6. Fransa Enflasyon Verileri: Son Beş Yıl	45
Grafik 7. İspanya Enflasyon Verileri: Son Beş Yıl	46
Grafik 8. İtalya Enflasyon Verileri: Son Beş Yıl	48
Grafik 9. Türkiye Enflasyon Verileri: Son Beş Yıl	50
Grafik 10. Almanya Enflasyon Verileri: Son Beş Yıl	52
Grafik 11. Amerika Birleşik Devletleri İşsizlik Verileri: Son Beş Yıl	55
Grafik 12. Hindistan İşsizlik Verileri: Son Beş Yıl	56
Grafik 13. Brezilya İşsizlik Verileri: Son Beş Yıl.....	57
Grafik 14. Rusya İşsizlik Verileri: Son Beş Yıl	59
Grafik 15. İngiltere İşsizlik Verileri: Son 5 Yıl	60
Grafik 16. Fransa İşsizlik Verileri: Son 5 Yıl	61
Grafik 17. İspanya İşsizlik Verileri: Son 5 Yıl	62
Grafik 18. İtalya İşsizlik Verileri: Son 5 Yıl	65
Grafik 19. Türkiye İşsizlik Verileri: Son 5 Yıl	65
Grafik 20. Almanya İşsizlik Verileri: Son 5 Yıl.....	66

GİRİŞ

Dünya'nın çeşitli bölgelerinde ortaya çıkan birçok salgına tarihte rastlanmaktadır. Bilinen ilk veba salgını 542 yılında (6. Yüzyıl) Akdeniz kıyılarında görülmüştür. Bu salgından etkilenen ülkeler; Filistin, Suriye, Anadolu, İtalya, Mısır, Afrika, Germania ve Galya olmuştur (Özdemir, 2004). Tarihte bilinen ikinci büyük veba salgını ise 14. Yüzyılda ortaya çıkmıştır. İlk olarak Çin'de görülen virüs bütün Asya'yı etkisi altına almış aynı zamanda Anadolu yolu, Avrupa ve Afrika'ya da sıçramıştır (Alganer, 2007). Çin'de yer alan Sarı Nehir'in iki kez taşması sonucunda hem hastalık ortaya çıkmış hem de sel felaketi Çin halkından 7 milyon kişinin yaşamını yitirmesine sebep olmuştur. Sele kapılan sayısız insanın cesedi ve su kirliliği vebayı ortaya çıkarmıştır. Çin'de ortaya çıkan hastalık yalnızca iki sene içerisinde Batı Avrupa nüfusunun üçte birinin yok olmasına sebep olmuştur. Veba Avrupa'ya ulaşmadan önce de yüzyıl savaşlarından dolayı Avrupa'nın ekonomik durumu iyi değildi. Dolayısı ile zayıf yapıda bulunan Avrupa, vebadan yıkıcı şekilde etkilenmiştir. Salgının demografik etkilerine bakıldığında o tarihlerde 75 Milyon nüfusa sahip Avrupa'nın nüfusu yaklaşık 45 Milyona kadar düşmüştür. Demografik etkilerin sonucu ekonomik problemleri de beraberinde getirmiştir. En önemli etki işgücü fiyatlarının artması olmuştur. Yaşanan yüksek sayıda ki ölümler sonucunda çalışabilir durumda olan işçi sayısı oldukça azalmıştır. Çalışmaya elverişli bulunan kişiler ise daha yüksek fiyat talep etmeye başlamıştır. Bu süreçte vebanın görüldüğü tüm ülkelerde benzer etkiler ortaya çıkmıştır (Özgür, 2011; Bakır & Ülgen, 2010; Bryne, 2004).

Rus gribi ya da Asya gribi olarak bilinen grip pandemisi 1889-1890 yıllarında meydana gelmiştir. İlk olarak 1889 yılının Ekim ayında Rus İmparatorluğu'nun merkezi olan günümüzde Kırgızistan ve Kazakistan'ın yer aldığı bölgelerinde ortaya çıkmıştır. Kısa süre içerisinde Moskova ve St. Petersburg'a yayılmıştır. Grip hastalığı kısa sürede Asya, Afrika, Amerika ve Avrupa'ya yayılmıştır. Demiryolu ve denizyolu virüsün tüm Dünya'ya hızla yayılmasını kolaylaştırmıştır. Hastalık cinsiyet ayrımı yapmaksızın herkesi etkilemiştir. Bu salgında Dünya genelinde yaklaşık 1 milyon insan yaşamını yitirmiştir (Hays, 1938).

Büyük kitleleri etkisi altına alan tarihteki bir diğer salgın ise kolera salgınıdır. 1817 ile 1830 yılları arasında pek çok ülkede görülmüştür. Bu zaman zarfında kolera salgınının görüldüğü şehirlere Berlin, Moskova ve Paris örnek gösterilebilir. Gemi yolu ile Kanada'ya ulaşan salgın daha sonra Avrupa'da Hamburg'da görülmüştür. Osmanlı imparatorluğu'nda ise en büyük kolera salgını 1892-1894 ile 1912-1913 Balkan Savaşları sırasında görülmüştür. Savaş şartlarında orduda birçok asker kolera yüzünden yaşamını yitirmiştir.

Ölüm oranı çok yüksek olan hastalıkta erken teşhis ve erken uygulanacak ilaç tedavisi hastalığın önlenmesinde büyük rol oynamaktaydı. Fakat o yılların şartları ve ek olarak savaş şartları göz önünde bulundurulduğunda bahsedilen ve bugün ufak görünen önlemleri almak oldukça zordu (Küskü, 2021; Halaçoğlu, 2014).

Halk arasında İspanyol nezlesi adı ile bilinen grip salgını tüm Dünya açısından kaotik sayılan 1. Dünya savaşı yıllarında ortaya çıkmıştır. Salgının ortaya çıkış şekli net şekilde bilinmese de çıktığı yer konusunda esas olarak üç varsayımda bulunulmuştur. İlki salgının Çin’de ortaya çıktığı ve diğer Dünya ülkelerine Çin’den yayıldığıdır. İkinci görüş ise salgının ilk olarak Batı Avrupa’da ortaya çıkmış olmasıdır. Batı Avrupa’da yer alan Flandre Ovası’nda çok kanlı muharebelerin cereyan ettiği ve birçok askerin can verdiği bilinmektedir. Cesetlerin yer alması ve savaş nedeniyle hijyenik olmayan koşullar yüzünden salgının ortaya çıktığı ve diğer Dünya ülkelerine taşındığı düşünülmektedir. Son ve en çok kabul gören görüş ise salgının ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya çıkmış olmasıdır. Amerika Birleşik Devletleri’nde Kansas bölgesinde tespit edilen virüs, bu virüsün Dünya’da ilk kez görülen yer olarak kayıtlara geçmiştir. Bölgede çok sayıda Çinli işçi bulunmakta idi. Virüsün Çin’de başlayıp ABD’ye yayılması ihtimali varsayılsa da o zamanın ulaşım ağları düşünüldüğünde bu denli hızla yayılması mümkün değildi (John, 2005; Anton, 2009; Barry, 2004). İspanyol gribi toplam da 500 Milyonu aşkın kişiye bulaşmıştır. 1.5 sene içerisinde 50 Milyon kişi İspanyol Gribi yüzünden hayatını kaybetmiştir. Ölüm sayısı ile insanlık tarihindeki en büyük salgınlardan biri olarak bilinmektedir. (Temel, 2015; Özata 2007).

Günümüzde ise tüm Dünya ülkelerini etkisi altına alan Covid-19 virüsü Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından pandemi ilan edilmiştir. İlk olarak 2019 Aralık’ta Çin’de ortaya çıkmıştır. Türkiye’de ise ilk vaka 11 Mart 2020 tarihinde görülmüştür. Tüm ülkelere yayılan koronavirüs hali hazırda birçok ülke için tehlike boyutundadır. Aynı zamanda ülkelerin çeşitli politikalar vasıtasıyla koronavirüs ile mücadeleleri devam etmektedir. Koronavirüs pandemisi Dünya çapında çok sayıda ölüme sebep olmuştur (Çiftçi & Çoksüer, 2020; Gürsu, 2020; Alpago, 2020). 30 Eylül 2021 itibariyle Dünya genelindeki koronavirüs sebepli vefat sayısı 4.834.360 olup toplam vaka sayısı ise 258.452.825 tir (www.who.int).

Günlük yaklaşık olarak Eylül 2021 itibari ile günlük yaklaşık 380 bin yeni koronavirüs vakası kaydedilmektedir. Virüs artış hızı en yüksek olan ülkeler ise sırası ile Hindistan, Türkiye, Fransa, İran, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri’dir. Bugüne kadar toplamda en fazla vaka sayısı ise sırası ile Amerika Birleşik Devletleri, Hindistan, Brezilya, Fransa,

Rusya ve Türkiye’de kaydedilmiştir. En fazla vefat kaydedilen ülkeler ise Amerika Birleşik Devletler, Brezilya, Hindistan, İngiltere ve İtalya’dır (www.hhs.gov, <https://www.mohfw.gov.in/>, <https://saglik.gov.tr/>, <https://solidarites-sante.gouv.fr/>, <https://irangov.ir>, <https://www.bundesgesundheitsministerium.de/>, <https://minzdrav.gov.ru/>, <http://www.brazil.gov.br>).

Virüsün bulaş hızının azaltılması için ilk günden itibaren çeşitli tedbirler alınmıştır. Alınan tedbirler ülkelere göre farklılık göstermektedir. Hükümetler tarafından verilen kararların neticesi olarak vaka sayılarında düşüş ya da artış saptanmıştır. Karar merciileri insan sirkülasyonunu azaltmak için çeşitli seyahat kısıtlamaları getirmiştir. Uçak seferleri azaltılmış, çoğu ülke geçici süreliğine ülkelerine giriş çıkışı kapatmış ya da denetimli hale getirmiştir (Alpago, 2020; Chen ve arkadaşları, 2020). Vaka artışlarının hızlandığı ülkelerde belirli sürelerle sokağa çıkma yasağı ilan edilmiş, insanların evlerinde kalmaları nihai hedef haline gelmiştir. Bu şekilde virüsün yayılma hızının azalması ve iyileşme oranlarının artması amaçlanmıştır (Halford ve arkadaşları, 2020).

İnsan sirkülasyonunun tüm Dünya genelinde sınırlandırılmasının yanında ülkelerin birbirleri ile olan ticari faaliyetleri de sekteye uğramıştır. Bazı ülkeler gümrük kapılarını kapatarak mal ithalini durdurmuş, yabancı ülkelere gelen mallar ile bulaş riskinin azaltılmasını amaçlamışlardır. Koronavirüs sadece insan sağlığını tehdit eden bir unsur olmaktan çıkarak ülkelerin birbirleri ile olan ticari ilişkilerini de etkilemiştir. Dünya çapında durma noktasına gelen ticari faaliyetlerin sonucu olarak ülkelerin ticaret dengeleri bozulmuştur (Akçacı & Çınaroğlu, 2020; Yıldırım ve arkadaşları, 2020; Göze Kaya, 2020). Ülkelerin dışa bağımlı olduğu ürün ve tüketim mallarında kıtlık yaşanmış, belli başlı ürünlerin temini imkansız hale gelmiştir. Bu durum belli başlı ürünlerde dramatik fiyat artışlarını beraberinde getirmiştir.

Bu çerçevede çalışmada öncelikle pandemi döneminde dünya ekonomisinde yaşanan değişimler genel olarak değerlendirilmiştir. Sonrasında pandemi dönemi öncesi ve pandemi dönemi olmak üzere pandeminin en çok etkin olduğu 10 ülke saptanmış, en önemli ekonomik göstergeler arasında yer alan enflasyon ve işsizlik verilerinin karşılaştırılması çalışmanın odak noktası olarak belirlenmiştir. Çalışma kapsamındaki 10 ülkenin önce enflasyon verileri arasında bu iki dönemde anlamlı fark olup olmadığı test edilmiş, sonrasında da işsizlik verileri için her iki dönem arasında anlamlı farklar olup olmadığı incelenmiştir.

Bu doğrultuda “Pandemi döneminin ülkelerin makroekonomik verileri üzerindeki etkisi” adını taşıyan bu çalışma beş ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Covid-19 virüsü ve pandemi hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde kavramsal tanımlar ve literatür taraması yer almaktadır. Üçüncü bölümde analizde kullanılacak yöntem anlatılmıştır. Dördüncü bölümde ülkelerin enflasyon ve işsizlik verileri üzerine yapılan analize ve bulgulara yer verilmiştir. Son bölümde ise analiz edilen verilerin sonuçlarına yönelik çözüm ve politika önerilerine yer verilmiştir.

1. PANDEMİ SÜRECİ VE ÜLKE EKONOMİLERİNDE YAŞANAN DURUMLAR

1.1. Pandemi Sürecindeki Gelişmeler

Pandemi sektörlerin çoğunu doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemiştir. Bazı sektörleri pozitif etkilediği gibi negatif etkilenen sektörler çoğunluktadır (Çakıroğlu ve ark., 2020). Olumlu etkilenen sektörlerin başında e-ticaret ve tıbbi malzeme üretim sektörleri örnek gösterilebilir. Sokağa çıkma yasakları ile beraber insanlar evlerinde daha çok vakit geçirmeye başlamış, kalabalık ile teması en aza indirmek için market alışverişlerinde dahi internet üzerinden gerçekleştirmeye başlamışlardır. Kısmi kapanma ya da tam kapanma dönemlerinde gerekli ihtiyaç ürünleri e-ticaret siteleri üzerinden temin edilmeye başlanmıştır. Pandemi öncesinde internet üzerinden satış yapmayan firmalar ürünlerini internet üzerinden satışa sunmuştur. Bu şekilde e-ticaret firmaları tekel konumuna geldiği için cirolarında artış gözlenmiştir (Meyer ve arkadaşları, 2020; Çetinkaya, 2020). Pandemiden olumlu etkilenen diğer bir sektör ise tıbbi malzeme üretim sektörüdür. Tıbbi mobilya üretimi tüm dünyada bu süreçte büyüyen bir sektör olmuştur. Pandemi dönemi ile hayatımıza giren ürünler; maske, eldiven, dezenfektan ve kolonya gibi ürünlerdir. Bunların üretimi yapan firmaların da ciroları pandemi öncesi döneme göre fazlasıyla artmıştır.

Pandemiden olumsuz etkilenen sektörler çoğunluktadır. Bu sektörlerin en başında havacılık ve petrol sektörü gösterilebilir. Tüm Dünya genelinde alınan tedbirler ile insan sirkülasyonunun azaltılması amaçlanmıştır. Ülke giriş çıkışlarının kapatılması ile oldukça gelişmiş olan havacılık sektörüne büyük bir darbe vurulmuştur. Günde yüzlerce sefer yapılırken bunun sınırlı sayıya düşmesi sektörün giderek küçülmesine sebep olmuştur. Havacılık ve ulaşım sektörünün sekteye uğraması ile dolaylı olarak petrol satışlarında da azalma gözlenmiştir. Üretim miktarı azalmazken üretilen petrolün satılamaması, petrole olan talebin azalması ve brent fiyatlarının düşmesine sebep olmuştur (Özbük, 2020; Şentürk, 2020).

Salgının ortaya çıktığı ilk haftalarda virüsün yalnızca insan yaşamını tehdit eden bir unsur olacağı ve ülkelerin sağlık sistemi üzerinde etkisi olacağı düşünülmüştür. Bu kapsamda Uluslararası Para Fonu (IMF) yayınladığı raporlarında ülkelerin alması gereken tedbirleri yazılı olarak açıklamıştır (www.imf.org; Yıldırım ve arkadaşları, 2020; Budak ve Korkmaz, 2020). Alınan tedbirlerin sonucunda ise Dünya genelinde arz ve talep dengesinin bozulduğu, ithalat ve ihracat rakamlarında düşüş gözlemlendiği, ödemeler dengesinin

bozulduğu ve sadece dış ticaret rakamlarının değil ülkelerin kendi içlerindeki borsa ve tüm finansal piyasalarda düşüş yaşanmasına sebep olmuştur. Tüm bunların sonucu olarak ise ülkeler pandemiye yönetmek için gereken ekonomik güce sahip olmakta zorlanmaya başlamışlardır. Pandeminin devam ettiği ve etkilerinin daha fazla gözlenmeye başlanacağı 2021 yılsonunda ise borsaların değer kayıplarının 2008 kriz döneminden daha fazla olacağı öngörülmektedir (Göze Kaya, 2020). Bu düşüşün 2022 yıl sonunda daha gözle görülür şekilde verilere yansıtacağı beklenmektedir.

Pandemi döneminin ekonomi ve sağlık alanına etkilerinin yanı sıra insanların yaşam tarzlarına da birçok etkisi olmaktadır. Okullarda yüz yüze eğitime bazı ülkelerde süreli bazı ülkelerde ise süresiz ara verilerek online eğitim sistemine geçilmek zorunda kalınmıştır. İşyerlerinin birçoğu çalışanlarının birbirleri ile olan fiziksel temaslarının minimum seviyeye indirmek amacı ile evden çalışma modeline geçiş yapmıştır. Fiziksel olarak bulunulması gereken çalışma alanlarında da çalışanlar dönüşümlü çalışma modeli ile aralıklar ile ofislerine gitmektedirler. Alınan tedbirler ile ticari faaliyetler, yalnızca zaruri gereksinimleri karşılamak amacı için sürdürülür hale getirilmiştir. Bu sürecin bir sonucu olarak da maksimum düzeyde dijital kanalları kullanarak alışveriş ve finansal işlemlerin gerçekleştirilmesi kaçınılmaz olmuştur (Çakıroğlu ve ark. 2020).

Her ülke pandeminin olumsuz etkilerini üzerinde en hafif şekilde göstermesi için çeşitli tedbirler almıştır. Alınan tedbirlerin yanı sıra vatandaşa ve esnafa yönelik yardım paketleri oluşturularak ticari faaliyetlerin sürekliliği amaçlanmıştır. Bu tedbirler sonucu her ülkenin makroekonomik göstergeleri çeşitli şekilde değişmiştir. Ekonomisi pandemi döneminden önce de kırılgan olan ülkelerde bu etkiler daha zor kontrol altına alınmış ya da alınamamış, bu nedenle de daha keskin kararlar uygulamaya konulmuştur. Diğer taraftan ekonomik kırılganlığı düşük olan ülkelerde pandeminin etkileri daha kolay kontrol altına alınmıştır. (www.imf.org; Yetgin, 2020; Akbay ve arkadaşları, 2020).

1.2. Çalışma Kapsamında Yer Alan Ülkelere İlişkin Genel Durum

Bu çalışmada seçilen ülkeler pandeminin Dünya üzerinde en etkili olduğu 10 ülkedir. Etkinlikleri göz önünde bulundurulurken vaka sayıları baz alınmıştır. Pandeminin en etkin olduğu ülkelerin seçilmesindeki neden ise salgının daha büyük kitleleri etkilemesi sebebi ile sonuçlarının ekonomik olarak daha net şekilde ortaya konabileceği düşüncesidir.

1. Amerika

Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk koronavirüs 21 Ocak 2020'de Wuhan'dan yeni dönmüş Çinli bir kişide görülmüştür. Yaklaşık on gün içerisinde Amerika'nın en büyük eyaletlerinde koronavirüs vakasına rastlanmaya başlandı. Virüsün Amerika Birleşik Devletleri'nde görüldüğü ilk eyaletler; Washington, Chicago, California, Los Angeles ve Arizona'dır. ABD kısa sürede Çin'e yapılan tüm uçuşları askıya alma kararını açıklamıştır. Alınan tedbirlere rağmen Şubat Ayı içerisinde ilk vefat gerçekleşmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde 15 Kasım 2021 tarihi itibarı ile toplamda 46,7 Milyon kişi koronavirüs hastalığına yakalanmış, 757.000 virüs kaynaklı vefat kayda geçmiştir. ABD'de aşılama hızla yapılmaya başlanmış fakat buna rağmen günlük 50-60 bin bandında yeni pozitif vaka görülmeye devam edilmiştir. Aşı karşıtları ve normal hayata geçişin hız kazanması yeni vakaların sebebi olarak gösterilebilir.

2. Hindistan

Hindistan Dünya'da nüfusu en yoğun olan ülkelerden biridir. Yoğun nüfus sebebiyle insan teması diğer ülkelere nazaran daha fazladır. Virüsün yayılma hızı Hindistan'da çok yüksektir. Hindistan'da ilk vaka 30 Ocak 2020 tarihinde görülmüştür. Şubat ayını oldukça başarılı şekilde geçirmiş fakat Mart ayına gelindiğinde vaka sayıları ve ölümler hızla artmaya başlamıştır.

Hindistan henüz gelişmekte olan bir ülke olduğundan çok sıkı tedbirler alınamamıştır. Kişilerin toplu halde ibadetleri dahi kısıtlanamamış, bu durum vaka sayılarının artışına sebep olmuştur. 2020'nin yaz aylarında Hindistan'da rekor seviye olan günlük 323.000 yeni vaka kaydedilmiştir. Bugün Hindistan nüfusunun yüzde %25'i tam doz aşılarını almıştır. Oldukça düşük bir seviyede olan aşılama sebebiyle hala vaka sayısında yüksek rakamlar gerçekleşmektedir.

3. Brezilya

Brezilya'da ilk vaka Amerika Birleşik Devletleri ve Hindistan'a nazaran daha geç, 25 Şubat 2020'de görülmüştür. Salgının ilk 6 ayında toplam 2 milyon vaka ve yaklaşık 75 bin virüs kaynaklı ölüm kaydedilmiştir. Salgının merkezi sayılan eyaletler; Sao Paulo, Ceara, Rio de Jenario, Maranhao ve Bahia'dır. Günlük vaka sayısı Brezilya'da 2020 yılı içerisinde elli bini hiç aşmamıştır.

15 Kasım 2021 itibari ile Brezilya’da toplam aşılarını tamamlayan 123 milyon kişi bulunmaktadır. Bu da nüfusun yaklaşık olarak %60’ını temsil etmektedir.

4. Rusya

Rusya da ilk vakanın erken kaydedildiği ülkelerdendir. İlk pozitif vaka ülke de 31 Ocak 2020 tarihinde görülmüştür. 1 Ağustos 2021 itibari ile ülke de toplam vaka sayısı 6,3 milyon, virüs sebepli ölüm sayısı ise 160.000’dir. Rusya güçlü ekonomisi ile aşı çalışmalarına hızla başlamış ve yerli aşısı Spuntik V tescillenerek uygulanmaya başlanmıştır. Uygulanan ilk ve en yaygın aşı olmasa da Dünya genelinde birçok ülkede çok sayıda kişiye uygulanmaktadır.

Rusya özelinde nüfusun yaklaşık %35’i aşılanmıştır. Dünya genelinde rakam %40 civarındadır. Dolayısı ile aşılama Rusya diğer ülke ortalamalarının gerisinde kalmaktadır. Aşılanmanın bu denli yavaş ve az olmasının sebebi nüfusun çoğunluğunun aşılama sıcak bakmamasından kaynaklanmaktadır.

5. İngiltere

İngiltere’de ilk vaka 31 Ocak 2020 tarihinde Çinli bir ailenin solunum rahatsızlığı yaşamayı sonucu kayıtlara geçmiştir. İlk vakanın görüldüğü günden itibaren ülkede salgına yönelik farkındalığın artırılması için çeşitli kampanyalar düzenlenmiştir. 28 Şubat 2020 tarihine kadar İngiltere’de görülen tüm vakalar yurt dışı kaynaklı vakalar idi. Bu da salgın farkındalığının daha ilk günlerde oluşturulduğunu göstermektedir.

Nisan 2020 itibari ile Avrupa’da ki çoğu ülke de salgının yayılma hızı yavaşlamaya başlamıştır. Fakat bu süreç içerisinde İngiltere’de salgın hızı düşmemiş hatta her geçen gün daha da yükselmiştir. Bazı gazetelerde İngiltere Avrupa’nın hasta adamı olarak tabir edilmiştir.

6. Fransa

Fransa’da ilk vaka 24 Ocak 2020’de Bordeaux şehrinde görülmüştür. 14 Şubat 2020 tarihinde ise ilk virüs kaynaklı ölüm Paris’te gerçekleşmiştir. Pandeminin ilk günlerinden itibaren ülkede sokağa çıkma yasakları uygulanmıştır. 1 Ağustos 2021 itibari ile Fransa’da toplam 6,2 milyon vaka, 112.000 Covid-19 kaynaklı ölüm kayıt altına alınmıştır.

Ülkede ilk günlerden itibaren sıkı tedbirler alınsa da salgının Fransa’nın büyük şehirlerinde virüsün yayılmasında büyük etkisi görünen bir organizasyon yapılmıştır. Her yıl Şubat ayı içerisinde gerçekleşen ve 2021 yılında ise 17-24 Şubat tarihleri arasında gerçekleşen binlerce

insanın katıldığı Evanjelist Kilisesi'nin toplantısı gerçekleşmiştir. Etkinliğe katılan kişilerin yarısı bu tarihler arasında virüs ile temas etmiştir.

7. İspanya

İspanya da araştırmaya konu olan çoğu ülkede olduğu gibi virüsün ilk görüldüğü ülkelerden olmuştur. 31 Ocak 2020 tarihinde Alman bir turistin pozitif çıkması ile ilk vaka tespit edilmiştir. Ülkede pandemi başlangıcından bu yana toplamda yaklaşık 5,1 milyon vaka görülmüş, bu vakaların yaklaşık 90.000'i vefat ile sonuçlanmıştır.

İspanya'da aşılamanın hızlı ve yüksek oranda olduğu görülmektedir. Toplamda 73,1 milyon doz aşı uygulanmıştır. Bu rakam ile ülke nüfusunun %79'u tam aşılanmıştır. Dünya genelinde aşılama oranı %40 olduğundan, Dünya genelinin üzerinde bir performans görülmektedir.

8. İtalya

İtalya'da ilk vaka 31 Ocak 2020 tarihinde Çinli bir turist ile gerçekleşmiştir. İtalya pandeminin ilk aylarında virüsten en çok etkilenen ülke olmuştur. Bazı tarihlerde Ülkedeki bir günlük ölüm sayısı Dünya'daki tüm ülkelerin üzerinde kayıtlara geçmiştir. Nitekim 2020'nin Mart ayında bir günde 830 kişinin hayatını kaybetmesi ile İtalya bir günde en çok ölümün yaşandığı ülke olmuştur. Henüz pandeminin ilk aylarında böyle bir tablo olması halk arasında tedbirlerin yeterince alınmadığının kanıtı olmuştur.

Pandeminin ilerleyen zamanlarında diğer ülkelerdeki durumun ağırlaşması ve İtalya halkının sıkı tedbirler alması ile genel tablo iyileşmiştir. Aşılama çalışmalarının hızlı olmasından kaynaklı ülkedeki genel tablo şu an birçok ülkeden daha iyi durumdadır. 91,5 milyon doz aşı ile nüfusun yaklaşık %75'i aşılanmıştır.

9. Türkiye

Türkiye araştırmaya konu olan ülkeler arasında ilk vakanın en geç görüldüğü ülkedir. İlk teşhis 11 Mart 2020 tarihinde konmuştur. İlk vakanın bu denli geç görülmesinde virüsün yayılmaya başladığı ilk günlerden itibaren alınan sıkı tedbirler etkili olmuştur. İlk vaka ne kadar geç görülse de pozitif hastaların sayısı giderek artmıştır. Çeşitli dönemlerde sokağa çıkma kısıtlamaları uygulanmıştır.

Aşı çalışmaları Türkiye'de diğer ülkelere göre daha geç başlamış fakat başladıktan sonra hızla ilerlenmiştir. Ülkede toplam 120 milyon doz aşı uygulanmıştır. Nüfusun yaklaşık

%60'ı tam doz aşı olmuştur. Türkiye, Dünya genelinde ortalamanın üzerinde aşılamaaya sahip olan ülkeler arasındadır.

10. Almanya

Almanya'da ilk vaka 27 Ocak 2020'de ülkenin Güney kısmında yer alan Bavyera eyaletinin Münih şehrinde görülmüştür. Ülke'de yaklaşık 5 milyon pozitif vaka görülmüştür. Virüs kaynaklı ölüm sayısı ise yaklaşık 100.000 kişidir. Almanya'da nüfusun yaklaşık %60'ı aşılanmıştır.

Pandeminin bitmesi için kalıcı çözüm olarak görünen aşı çalışmalarına Almanya öncülük etmiştir. Alman firmaları Biontech ve Pfizer şirketlerinin iş birliği ile geliştirilen Covid-19 aşısı Dünya Sağlık Örgütü tarafından düzenli kullanım onayı alan ilk Covid -19 aşısı özelliğine sahiptir. (Boseley ve arkadaşları, 2020).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Enflasyon

2.1.1 Enflasyonun Tanımı

Enflasyon terimi genellikle ekonomide yer alan mal ve hizmetlerin fiyatlarının bulunduğu geniş bir fiyat endeksinde ölçülen artışı ifade etmektedir. Enflasyon oranı ise fiyat endeksinin zaman içerisinde değişim oranını temsil eder. Temel olarak enflasyon fiyatlar genel düzeyinde gözlenen artış olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle, sistemdeki talep artışına kıyasla arzın bolluğudur. Fiyatlar genel seviyesindeki artış, satın alma gücündeki düşüş anlamına gelmektedir. Enflasyon oranları yıldan yıla ve para birimlerine göre değişmektedir. Gümüş ve altına bağlı ekonomilerde zaman zaman enflasyon görülmektedir. Fakat bu enflasyon %1-2 bandını geçmemektedir. Günümüzdeki gibi paraya dayalı ekonomilerde ise enflasyon ülkelerdeki ekonomik yapıya bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Ülke ekonomisinin, serbest, kapalı veya iyi yapılandırılmış ekonomi olup olmadığına bağlı olarak enflasyon seviyeleri değişkenlik gösterebilmektedir. Ekonominin liberalleşme sürecinde enflasyonist ortamların oluşması çok yaygın olarak görülmektedir. Bu süreçte enflasyon oraları tutarsız ve önemli ölçüde değişebilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler, ekonomilerini dünya piyasalarına açtıktan sonra kalıcı olarak yüksek enflasyon ile yaşamaya alışmışlardır (Armendariz-Picon, Damour ve Mukhanov; 1999; Olive, 1990).

Enflasyon tüm kredi verenler için zararlıdır. Fiyatlar ne kadar artarsa satın alma gücü ve prensip olarak faiz ödemeleri azalır. Borç verilen tutarın satın alma gücü daha çok iken, enflasyonun yüksek olduğu bir ortamda aynı tutar geri ödendiğinde satın alınabilecek mal sayısı daha az olacaktır. Artan fiyatlar, çalışanlar tarafından daha yüksek ücretlerin talep edilmesine sebep olabilmektedir. Yüksek enflasyon ortamlarında hanehalkı elde nakit bulundurmaya yerine; bazen stok amaçlı alım, bazen de fazilerin seviyesine göre bankalarda vadeli mevduat tutmaya yönelebilmektedir. Gelecekteki enflasyon ile ilgili belirsizlik yatırımları ve tasarrufları etkilemektedir (Barro, 1996; Karaca, 2003).

2.1.2 Enflasyonun Tarihsel Gelişimi

Ekonomi teorisine göre, enflasyonun esasen iki nedeni vardır:

- Talep artışıyla enflasyon, yani 'Talep Çeken Enflasyon',
- Üretim faktörlerinin (arz) maliyetindeki artışla enflasyon, 'Maliyet İtışli Enflasyon'.

Pratikte, gözlemlenen enflasyonu talep çeken ve maliyet artıran şekilde ayrıştırmak her zaman kolay değildir. Süreç dinamikdir ve fiyatlar üzerindeki şoklar karışıktır. Tarihte ki ekonomik düşünce modellerinden yararlanarak tarihteki enflasyonun izi sürülebilir (Hansen, 2016).

Klasik ve neoklasik iktisatçıların hepsi enflasyonu açıklamak için paranın miktar teorisini (QTM) kullanmıştır. QTM, tüm mal satışlarının değerinin tüm satın alımlara mutlaka eşit olması gerektiğini belirtir. Genel fiyat seviyesinin yalnızca para arzının artan bir fonksiyonu olduğu savunulur. Başka bir deyişle, para piyasasında fazla arz, diğer şeylerin eşit olmasına ve mal piyasasındaki talebin artmasına sebep olur. Klasik veya neoklasik iktisatçıların düşündüğü bu basit ilişkide işlemlerin hacminde yaşanan değişiklikler ve işlemlerin hızındaki farklılıklar göz ardı edildiğinde enflasyonun yalnızca parasal bir fenomendir. Dolayısı ile klasik ve neoklasik iktisatçılar enflasyon ile baş edilebilmesi için para arzının mutlaka daha düşük seviyelerde olması gerektiğini savunur.

Keynes'in Genel İstihdam, Faiz ve Para Teorisi kitabı esas olarak sabit bir genel fiyat seviyesi ile eksik istihdam dengesi varsayımı üzerinedir. Parasal enflasyon modeline alternatif olarak Keynes "Enflasyon Açığı" olarak adlandırılan farklı bir talep yönlü enflasyon modeli geliştirir. Keynes yeniden dağılım sürecini "enflasyon, tasarruf etme eğilimi düşük ve düşük vergi oranına sahip gelir sahibi çalışanların ücretini tasarruf eğilimi yüksek olarak ve vergi oranı yüksek girişimcilik sektörüne transfer eden bir pompa olarak tanımlamıştır." Toplam talepteki beklenmedik artış (Enflasyonist boşluk), tam istihdam koşullarında olağanüstü savaş durumundaki gibi bir fiyat artışına sebep olur. Bu durumda firmalar beklenmeyen karlar yaratır fakat nominal ücretler geçici olarak sabit kalır. Artan kar sayesinde mal piyasasında aşırı talep durumu yaşanır. Bununla beraber karşılaşılan mal piyasasındaki aşırı talep iş gücü talebindeki artışı da beraberinde getirir. Bu durum da firmaların tam istihdam sağlamak için ücretleri artırması ile sonuçlanır. Ücretlerin artması ile mal piyasasında yeni bir talep baskısı oluşur. Fiyatlar tekrar yükselir ve böylece enflasyon sarmalı oluşur (Shackle, 1973; Hoover, 2005; Togati, 2001).

Çoğu Keynesçi iktisatçı, arz yönlü şoklardan kaynaklanan enflasyonist etkilerin olasılığını kabul etmelerine rağmen, talep yönlü şokları birincil neden olarak ele aldılar. Keynesyen neoklasik sentez, işgücü piyasası dinamiklerini IS-LM modeline, Phillips eğrisini (PC) ve sistemdeki ücret/fiyat bloğu ve enflasyon denklemini dikkate alarak dahil etmiştir. Philips Eğrisi ve durgunluk arasındaki uyumsuzluğa dair gözlemlenen kanıtlar parasalcı ekonomistler tarafından 1960'ların sonlarında tahmin edilmişti. Yapılan bu

tahminde sözde beklentilerle artırılmış bir PC modeli önerilmiştir. Parasalcı iktisatçılara göre fiyat beklentileri oluşturulurken tüm bilgilerin mevcut olmaması enflasyona geriye dönük ve uyarlanabilir nitelik kazandırmaktadır (Ball ve Moffitt, 2001; Rudd ve Whelan, 2005).

Rasyonel beklentiler teorisine göre ise insanlar uyarlanabilir beklentiler fikrinde önerildiği gibi tutarlı şekilde tahmin yapmazlar, tahmin hataları olabilmektedir (Aktan, 2010). Makroekonomik beklentilerin rasyonel olarak yapılabilmesi için tüm geçmiş ve güncel bilgilerin erişilebilir olması gerektiği savunulur.

Parasalcı ve yeni klasik iktisatçılara göre, para arzındaki büyümenin esas nedeni devamlı olarak merkez bankaları tarafından finanse edilen kamu sektörü açıklarından kaynaklanmaktadır. Cari devlet açıkları için alternatif finansman yöntemlerinin gelecekteki kaçınılmaz enflasyonun habercisi olduğu parasalcı iktisatçılar tarafından savunulmaktadır.

1980’lerde ikinci nesil yeni klasik makro ekonomistler ekonomideki iniş ve çıkışların esas sebebinin toplam talep şokundansa toplam arz şokundan kaynaklandığını dile getirmişlerdir. Ekonomistler, enflasyonu açıklamada dikkatleri arz şokuna çekerek bunun önemini vurgulamışlardır.

Yeni Keynesyenlere göre, kısa vadede ücret ve fiyat uyumsuzluğu değişken ücretin varlığı ve maliyet değişiklikleri ile açıklanmaktadır. Yeni Keynesyenler, esas olarak piyasanın hareketli olduğuna ve sürekli takas halinde olduğu varsayımına odaklanır ve enflasyonun uzun vadede hala parasal bir olgu olduğunu vurgular.

Ekonomik dalgalanmaların yeni nesil sayısal modellerinde iki merkezi unsur bulunmaktadır (Blinder ve arkadaşları, 1980):

- 1-Firmaların ve hane halkının zaman içerisindeki davranışları ve rasyonel beklentileri,
- 2-Rekabet ve maliyetli fiyat düzenlemeleri.

Yeni IS-LM modelinin ayırt edici özelliği, hane halkı ve firmaların temel davranışlarının altında yatan nedenin seçim problemleri olduğuna odaklanmaktadır. Seçim problemleri gelecekteki beklentileri de şekillendirmektedir.

Politik ekonomi, karar vermenin nasıl çalıştığını ve politika seçimlerinin ekonomiyi nasıl etkilediğini incelemektedir. Yeni politik ekonomi alanındaki literatür, seçimlerin zamanlaması, karar verici mercilerin aldığı kararlar, politik istikrar, politika güvenilirliği ve

itibarı, merkez bankası bağımsızlığı ve enflasyon süreci kavramları arasındaki ilişkilere yeni bakış açıları sunmaktadır.

Tarihte yapılan çalışmalarda enflasyonu etkileyen birçok faktör vardır. Yapılan çalışmalarda enflasyonist ekonominin oluşmasına yol açan temel faktörlerin döviz kurunda yaşanan oynaklıklar, politika faiz oranı ve karar vericiler tarafından alınan kararlar olduğu belirtilmektedir.

2.1.3 Enflasyonun Çeşitleri

Ortaya çıkış nedenlerine göre üç adet enflasyon çeşidi bulunmaktadır. Aşağıdaki bölümlerde enflasyon çeşitlerine ilişkin kısaca bilgi verilmiştir.

2.1.3.1. Talep Enflasyonu

Talep enflasyonu, genel fiyat seviyesinin, üretilen toplam mal ve hizmetlerin toplam talebi karşılayamadığı durumda artmasından kaynaklanan enflasyon çeşididir. Talep enflasyonunun oluşmasında çeşitli sebepler vardır. Bunlar; insanların gelir düzeyinde meydana gelen artış, piyasada kaydi para yaratılması, bütçe açıkları ve ülkenin olağanüstü bir durum ile karşılaşma olasılığına karşın hanehalkının tüketim talebini artırmasıdır (Zengin ve Gök, 2013). Bu nedenlerden dolayı insanlar daha fazla mal talep edebilmektedirler ve talep edilen mala sahip olabilmek için daha fazla para ödeyebilmektedirler. Böyle bir senaryonun yaşanması halinde ise talep enflasyonu ortaya çıkar. (Kurnaz, 2009).

2.1.3.2. Maliyet Enflasyonu

Maliyet enflasyonu, bir malın üretim aşamasında kullanılan tüm etkenlerin ve ve çalışan maliyetlerinin yükselmesi sonucu fiyat düzeyinin devamlı olarak artmasıdır. Üretim faktörleri, sermaye ve emek, üretilen hizmet ya da malların maliyetlerini belirlemektedir. Maliyetlerin artması ile birlikte üretilen malların satış fiyatı da artmaktadır. Dolayısı ile toplam arz azalmaktadır (Yıldırım, 2014).

Üretim faaliyetlerinde çalışan işçiler ücretlerinde sendikalar yolu ile zam talep ettiklerinde verimliliği artırmadan zam uygulanırsa öncelikle maliyetler daha sonra fiyatlar artacağından maliyet enflasyonu oluşacaktır. Piyasada para arzı sabit olduğu zaman fiyatların artması ile beraber üretim hacmi düşer buna bağlı olarak istihdam azalır. İstihdam seviyesi gerilediğinde ise çeşitli sosyal sorunlar ortaya çıkmaktadır. Sosyal sorunların önüne geçebilmek adına piyasadaki para arzı artırılır ve istihdam eski seviyesine döner fakat fiyatlar yüksek seviyede kalmaya devam eder (Yerli, 2008).

Maliyet enflasyonunun oluşmasındaki sebepler; İş gücüne olan talepte yaşanan artış ile maliyet ve ücret seviyelerinin yükselmesi, üretimde kullanılan girdilere yapılan zamlar, iklim koşullarından kaynaklı üretim maliyetlerinin artması ve ürünlerin fiyatlarının artması, devletin belirlediği tarımsal ürünlerde yüksek taban fiyat uygulanması sonucu firmaların maliyetlerinin ve ürün fiyatlarının artması, devalüasyon meydana geldiği durumlarda ülke para biriminin değerinin düşmesi ve ithal mal fiyatlarının artması sonucu iç piyasadaki malların fiyat seviyesinin yükselmesi gösterilmektedir (Topcu, 2010).

2.1.3.3. Yapısal Enflasyon

Ekonomik yapının esnek olmamasından kaynaklı bilhassa az gelişmiş ülkelerde yaşanan enflasyonun en önemli sebeplerinden biri yapısal enflasyon olarak gösterilmektedir. Arzın birtakım darboğazlardan kaynaklı talebi karşılayamamaya başlaması durumudur. Enflasyonun yalnızca parasal yönlü politikalardan başka, daha derinlerde yatan bir sebebi olduğu belirtilir ve o sebeplerin incelenmesi gerektiği vurgulanır. Esas nedeninin, üretimin altta yatan sebepler sonucu talebe yetişememesi olarak açıklanır (Bostan ve Özdemir, 2011).

Fiyat artış hızına göre üç çeşit enflasyon bulunmaktadır.

- İlimli (Sürünen) Enflasyon

İlimli enflasyon, fiyatlar genel seviyesinde yaşanan yavaş artış anlamı taşımaktadır. Bu tip enflasyon yıllık olarak tek haneli rakamlarda olmaktadır (Ulaş, 2010). Ülkelerin ekonomik yapılarına göre normal kabul edilen ılımlı enflasyon, gelişmekte olan ülke ekonomilerinde maksimum %6 gelişmiş ülke ekonomilerinde ise maksimum %4 oranlarındaki fiyat artışlarıdır. Fiyatların yükselişinin düşük oranlı ve yavaş yavaş olması paraya olan güveni artırır.

- Aşırı (Dört Nala) Enflasyon

Aşırı enflasyon, yüksek enflasyonu ifade etmektedir. Bu tip enflasyon ekonomiyi zarara uğratan, ileriki dönemlere ilişkin belirsizliğin oluşmasını sağlayan, paranın tasarruf aracı ve değer ölçüsü olma özelliklerini zayıflayan ve piyasaların işleyişlerini sekteye uğratabilen bir enflasyon türüdür (Yıldırım ve arkadaşları, 2008). Aylık fiyat artışlarının 10-%15 seviyesine kadar yükseldiği bu tip enflasyonda hane halkı ve firmalar paranın değer kaybına karşı kendilerini koruma altına alabilmek için büyük mücadele vermektedirler. Paranın elde tutulmasından kaçınılır, enflasyon üzerinde getiri sağlayacak değerli menkul kıymet satın alınarak değerlendirilmeye çalışılır.

- Hiper Enflasyon

Hiper enflasyon, fiyatlar genel düzeyindeki yıllık artış oranının 3-4 haneli rakamlara ulaştığı enflasyon türüdür. Hiper enflasyonun yaşandığı ekonomilerde aylık enflasyonun %50'yi aştığı, günlük enflasyonun ise %1'i aştığı durumlar gözlenebilmektedir (Mankiw, 2014).

Ekonomi tarihinde, olağanüstü hal ve durumlarında hiper enflasyon yaşanabilmektedir. Savaş dönemleri ve savaş sonraları olağanüstü durumlar örnek gösterilebilir. Almanya'da 2. Dünya savaşı sonrasında hiper enflasyon yaşanmıştır. Ülkeler yeni para birimlerine geçmek zorunda kalabilmektedirler. Hiper enflasyon dönemlerinde, ekonomide yapılan yatırımlar azalır, borsa endeksleri düşer ve ulusal paradan kaçış başlar (Ulaş, 2010).

Hiper enflasyonu diğer enflasyon tiplerinden ayıran en önemli özellik, piyasada yapılan işlemlerin ülkenin para birimi üzerinden değil de döviz üzerinden yapılması ve sonuç olarak ulusal para sisteminin çökmesidir (Bostan ve Özdemir, 2011).

2.2. İşsizlik

2.2.1. İşsizlik Tanımı

İşsizlik temel olarak bir ekonomide çalışmak isteyip, buna elverişli olup da iş bulamayan yetişkinlerin olması durumudur. Dünya ülkelerinde yaşanan en öncelikli ve en ciddi ekonomik problemlerden biri işsizliktir. En öncelikli problemlerden biri olmasının sebebi sosyal sorunlara yol açmasıdır. Ekonomik düzenin işler durumda olduğu, çalışanlara ödenen ücret karşılığında çalışmak isteyen herkesin istihdam edilip edilmediğine göre belli olmaktadır. Eğer tam istihdam sağlanamıyorsa uygulanan iktisadi politikalarda bir sorun olduğu sonucuna varılabilir (Ataman; 1998).

İşsizlik oranları 1960'lerden sonra yükselmekle beraber 1980'lerden sonra ekonomik büyüme olmasına rağmen artmış ve kalıcı hale gelmiştir. (Barışık ve Çevik, 2007) İşsizlik oranlarının yüksek seyretmesi ve kalıcı olması çeşitli problemleri beraberinde getirmektedir. Bu problemler ekonomik ve toplumsal alanlarda artış göstermekte ve siyasal bunalımların artmasına neden olmaktadır (Duruel ve Kara, 2009).

İşsizlik oranı ise işsiz nüfusun işgücü içerisindeki oranını ifade etmektedir. İşsizlik oranını artıran temel neden, emek yerine sermayenin ikame edilmesi olup buna ek nedenler

de mevcuttur. Bunlar: kayıt dışı istihdam, enformasyon eksikliği ve niteliksiz iş gücüdür (Demir ve Bakırcı, 2005).

İşsizliğin nitelik ve niceliklerini açıklayıcı birçok etmen bulunmaktadır. Bunlar; verimlilik seviyesi, küreselleşme eğilimleri, gelişen teknoloji, yatırım ve üretim düzeyleri ile yatırımların yeryüzündeki dağılımı, nüfus artış hızı, vasıfsız eleman sayısındaki fazlalık, iş hayatının gereksinimlerine cevap vermeyen eğitim programları, kamu istihdamının yetersiz olması ve artan girdi fiyatlarıdır.

2.2.2 İşsizlik Çeşitleri

İşsizliğin tanımı başlığı altında sıralanan faktörlerden kaynaklanan 8 tip işsizlik çeşidi bulunmaktadır (Parasız, 1998).

- İradi (gönüllü) işsizlik

Gönüllü işsizlik, çalışmaya elverişli olduğu halde mevcut ücret olanaklarından daha yüksek ücret talep etmesinden kaynaklı kişinin işsiz kalmasıdır. Kişi bu durumda daha yüksek ücret hedeflediğinden mevcut ücret düşüktür. Bu kişiler, daha iyi imkanlara sahip bir iş bulacaklarını umarak iş fırsatlarını reddetmektedirler (Tülin, 2019).

- Gayri iradi işsizlik

Gayri iradi işsizlik ekonomi açısından en önemli işsizlik çeşidi olarak kabul edilmektedir. Çalışmaya elverişli ve istekli kişiler mevcut ücret haddinden çalışmayı kabul ettiği halde iş bulamamaktadırlar (Kablamacı, 2011).

- Friksiyonel (arızı) işsizlik

Diğer işsizlik çeşitleri ile karşılaştırıldığında friksiyonel işsizlik nispeten daha zararsız bir işsizlik türüdür. Arızı işsizlik, kişilerin iş gücüne yeni atılmalarından kaynaklı ya da iş değişikliği yapmak için bir süre işsiz kalmaları durumudur. Tam istihdam sağlanan ekonomilerde bile belli oranda arızı işsizlik söz konusudur (Eyüboğlu, 2003).

Friksiyonel işsizliğin temel sebepleri aşağıdaki gibidir:

- İlk kez iş arayanlar ile kişilerin kendi iradeleri ile daha iyi şartlarda çalışmak istemeleri yüzünden işten ayrılmalar.

- İş arayanlar ile iş niteliklerinin birbirleri ile eşleşme sorunları.

- İşgücü piyasasında yer alan akışkanlık problemleri, organizasyon sorunları ve bilgi yetersizliği (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2007).

- Mevsimlik işsizlik

Belli mevsimlerde sosyal olaylar ya da doğal koşullar neticesi ile meydana gelen üretim ve ekonomik faaliyetlerin yavaşlaması ile doğru orantılı olarak meydana gelen işsizlik şeklinde tanımlanmaktadır (Bozdağlıoğlu, 2008).

- Teknolojik işsizlik

Teknolojik işsizlik, makineleşmenin nedeniyle makinaların işgücünün yerini alması sonucunda bir kısım işgücünün işsiz kalmasından kaynaklanan işsizlik türüdür. Diğer bir deyişle emeğin sermayeye ikame edilmesi olarak tanımlanabilir (Öztürk, 2015).

- Konjonktürel işsizlik

Piyasada yaşanan ekonomik dalgalanmalar sonucu duraklama ve bunalım dönemleri ortaya çıkabilmektedir. Böyle dönemlerde ortaya çıkan işsizlik türüne konjonktürel işsizlik denmektedir (Karabulut, 2007).

- Sürekli durgunluk işsizliği

Ekonomik durgunluk döneminde yaşanan işsizliğe sürekli durgunluk işsizliği denmektedir. Gelişmiş ekonomilerde belli bir büyüme sonunda ekonomik durgunluk yaşanabilir. Bu durum da sürekli durgunluk işsizliğini beraberinde getirir (Gül, Kamacı, Konya; 2009).

- Gizli işsizlik

Belli bir ekonomik etkinlik alanından üretim yöntemleri aynı kalacak ve toplam üretim miktarından bir değişiklik olmayacak şekilde bir bölüm emek ögesinin çekilmesi sonucu ortaya çıkan işsizlik türüne gizli işsizlik denmektedir (Karakayalı, 1995).

2.3 Tamamlayıcı Kavramlar

2.3.1. Gayrisafi Hasıla

Ekonomik büyüme belirli bir zaman dilimi içerisinde bir ülkenin hizmet ve mal üretim seviyesinde yaşanan büyüme olarak tanımlanmaktadır. Gayrisafi Yurtiçi Hasıla bir ülkenin ekonomik boyutunu ölçmek için kullanılan en temel göstergedir. GSYİH, ülkede bir yıl içerisinde üretilen tüm mal ve hizmetlerin toplam değerini ifade etmektedir (Bozgeyik, Yoloğlu; 2015).

Gayrisafi Milli Hasıla da ekonomik çıktıyı ölçmektedir. Fakat GSMH, faaliyetlerin yurtiçinde ya da yurtdışında gerçekleştiğine bakılmaksızın ülke vatandaşlarının ve

şirketlerinin ekonomik çıktısını ölçmek ile ilgilenmektedir. Kişi başına Gayri Safi Milli Gelir, ülkelerin kalkınma durumları hakkında bilgi sağlamaktadır. İlgili gösterge ülkelerin kalkınma seviyelerine göre uluslararası boyutta sınıflandırmasına yardımcı olmaktadır (Aldan, Altan ve Üngör; 2012).

Gayrisafi Yurtiçi Hasıla iki farklı şekilde hesaplanabilmektedir. Bunlar; sabit fiyatlar ile hesaplanan ve cari fiyatlar ile hesaplanan Gayrisafi yurtiçi hasıladır. Cari fiyatlar ile hesaplanan milli gelir Nominal GSYİH olarak adlandırılmaktadır. Fakat nominal GSYİH'yı baz almak zaman zaman hatalara yol açabilir çünkü bir ekonomide üretim azalabilir ve üretimin azalmasına bağlı olarak fiyatlar artış göstermiş olabilir. Dolayısı ile GSYİH artmış görünebilir. Fakat bu bir ekonominin gerçek anlamda büyüdüğünü ifade etmez.

Reel Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) ülkelerin ekonomilerinin gerçek büyüklüğünü ifade eden bir kavramdır. Reel Gayri Safi Yurtiçi Hasıla sabit fiyatlar kullanılarak hesaplanmaktadır. Sabit fiyat; belirli bir yılın fiyatları esas alınarak hesaplanan değerdir. Sabit fiyat uygulaması enflasyonu hesaplamalardan arındırmak için kullanılmaktadır. Yapılan ekonomik analizlerde câri değerler pek kullanışlı değildir. Bu nedenle ekonomik analizde fiyat değişmelerinin etkisini içermeyen sabit değerler ile çalışılır.

2.3.2. Ödemeler Dengesi

Küreselleşmenin bir sonucu olarak ülkeler arası ticaret gelişmektedir. Hemen hemen her ülke çeşitli ürünler ithal ve ihraç etmektedirler. Ülkeler arası ticarete bağlı olarak bir para akışı söz konusudur. Ödemeler dengesi, esas olarak ülkeler arasında bulunan para akışını ölçmek için kullanılmaktadır. Bir ülkenin uluslararası boyutta gösterdiği ticaret performansı ödemeler dengesinin artıda olup olmaması ve fazlalık düzeyi ile alakalıdır (Akat; 2004).

Ödemeler Dengesi Tablosu temel olarak üç kalemden oluşmaktadır. Bunlar; Cari İşlemler, Sermaye Hesabı ve Finans Hesabı'dır. Cari işlemler kendi içerisinde dış ticaret dengesi ve hizmet dengesi olarak ikiye ayrılmaktadır.

Tablo 1: Ödemeler Dengesi Tablosu

Ödemeler Dengesi Tablosu
1. Cari İşlemler
<i>a. Dış Ticaret Dengesi</i>
<i>b. Hizmet Dengesi</i>
2. Sermaye Hesabı
3. Finans Hesabı
4. Resmi Rezerv İşlemleri
5. Net Hata Noksan

Cari işlemler, dış ticaret dengesi ve hizmet dengesinin toplamını ifade etmektedir.

Dış Ticaret Dengesi: İhracat ve ithalattan oluşmaktadır.

Hizmet Dengesi: Bu grubun kapsamı çok geniş olup “görünmeyen kalemler” olarak adlandırılan çok sayıda hizmet ve gelirden oluşmaktadır. Taşımacılık gelir ve giderleri, turizm gelir ve giderleri, fikri mülkiyet hakları kullanım ücretleri, kişisel transferler (örneğin işçi döviz transferleri), ücret gelirleri, kar payları, telekomünikasyon, bilgisayar ve bilgi hizmet gelir ve giderleri, kişisel, kültürel ve eğlence hizmet gelir ve giderleri gibi kalemlerden oluşmaktadır.

Sermaye Hesabı herhangi bir para transferini gerektirmeyen ülkeden dışarı ya da içeri göç etmiş kişilerin yanlarında getirdikleri mal ve finansal varlıklardan oluşan gruptur. Bu kalemlerin payı genel olarak yok denecek kadar azdır.

Finans Hesabı kısa, orta ve uzun vadeli kredi giriş ve çıkışları ve bunların geri ödemeleri, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve bunların tasfiyeleri, hisse senedi yatırımları, portföy yatırımları, IMF kredileri gibi her türlü finansal borçlanma ve sermaye hareketlerini kapsamaktadır.

Resmi Rezerv Hesabının ödemeler dengesi tablosunda yer almasındaki neden; cari işlemler hesabının açığının sermaye hesabı ile kapatılamaması durumunda resmi rezerv hesabı ile kapatılabilmesidir. Dış borçlanma ise bu şekilde kapanmayan cari hesaplar sonucunda meydana gelir.

Ödemeler dengesi tablosunda yer alan hesaplar toplantıdığına sonuç sıfıra eşit olmalıdır. Toplam eğer sıfır değilse bu “net hata noksan hesabı” ile sağlanabilir. Ödemeler dengesi oluşturulurken kullanılan veriler ve hesaplama yöntemleri yüzünden farklılıklar oluşmaktadır. Oluşan farklılıklar net hata noksan hesabında toplanarak ödemeler dengesinin denkleştirilmesi sağlanır.

2.3.3. Politika Faizi

Politika faizi en yalın tanımı ile bankaların ülkelerin merkez bankalarından borç alma ve borç verme oranlarını belirleyen ve piyasa tarafından baz olarak kullanılan faiz oranıdır (Uludağ & Arıcan, 2001). Bankalar hane halkına verecekleri mevduat ya da kredi faiz oranlarını politika faizi ışığında belirler.

Merkez bankalarının faiz kararı bankaların borç alma borç verme oranlarını ve hane halkına sunulan mevduat ve kredi oranlarını dolaylı olarak belirlemektedir. Dolayısı ile faiz

kararları yolu ile ülkelerin merkez bankaları birer kontrol mekanizmasıdır (Oruç, 2019). Merkez Bankalarınca açıklanan politika faizi ülkelerin bankaları tarafından sunulan mevduat/kredi oranlarını belirlediği için piyasada likidite açığı ya da likidite sıkışıklığı oluşmasına sebep olabilmektedir. Enflasyonun sebeplerinden biri de piyasada yaşanan likidite açığı ya da likidite sıkışıklığıdır.

Ülkelerde politika faizi artırıldığı zaman bankalar da mevduata verilen faiz oranını artırır. Dolayısı ile yatırımcılar yatırımlarını mevcuatta değerlendirmeyi tercih ederler. Ek olarak faiz artırıldığı zaman ülkenin ulusal parasına olan talep artar ve ülke para biriminin değeri yükselir.

Merkez bankası tarafınca faizler düşürüldüğünde ise paranın değeri azalır. Ancak “faiz iner para birimi değer kaybeder / faiz artar para birimi değer kazanır” ifadesi yalnızca teorik bir ifadedir. Piyasa dinamikleri beklentiye göre hareket etmektedir.

3. LİTERATÜR TARAMASI

3.1. Uluslararası Literatür

Mckee ve Stuckler (2020), çalışmalarında Covid-19 ün küresel ekonomiye olan etkisini araştırmışlardır. Dünya’da bulunan ülkeler elbirliği ile dünya ekonomisini koruyamazlar ise Covid-19’un gelecek dönemlerde de ekonomiye olumsuz etkilerinin olabileceğini vurgulamışlardır. Bu durumun yaşanmaması adına ekonominin korunması için konu hakkında ilgili önerilerde bulunulmuştur.

Neimeyer (2020) çalışmasında koronavirüsün gelişmekte olan ülke ekonomileri üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışmaya göre, koronavirüs gelişmekte olan ekonomiler üzerinde adeta yıldırım etkisi yaratmıştır. Salgın kaynaklı krizin etkilerini azaltmak için her ülke hükümeti çeşitli tedbirler almışlardır. Fakat Gelişmekte olan ülke ekonomilerinde salgının etkilerini kontrol altına almak ve ekonomik faaliyetlerdeki istikrarı sağlayabilmek adına daha büyük çaba sarf etmek zorunda kalmış ve daha sıkı politikalar uygulamak zorunda kalmışlardır.

Baker ve arkadaşları (2020), Covid-19 pandeminin makroekonomik etkilerini değerlendirmişlerdir. Değerlendirmeyi yaparken pandemi döneminin meydana getirdiği belirsizliğe dikkat çekerek makroekonomik göstergeler üzerinde kısa ve orta vadede etkili olabileceğini belirtmişlerdir. Diğer bir çalışmalarında Covid-19’un Amerika Birleşik Devletleri ekonomisi üzerindeki makroekonomik etkiler değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede hisse senedi piyasalarındaki oynaklık, ekonomik belirsizlik ve işgücü piyasaları temel alınmıştır. Araştırma sonucunda Amerika Birleşik Devletleri’nin 2020 4. Çeyreği itibari ile %11-20 aralığında daralma ile karşılaşabileceği ve meydana gelen bu daralmanın yarısının salgın döneminin yarattığı belirsizlik kaynaklı olduğu vurgulanmıştır.

Makridis ve Hartley (2020), Amerika Birleşik Devletleri’nde GSYİH’nın pandemi döneminde nasıl etkilendiği ve ileriki zamanlar için GSYİH’nın büyüme oranı üzerindeki etkisi tahminlerinde bulunmuşlardır. Wan ve diğ. (2020) yaptıkları araştırmada, Covid-19’un özellikle küresel ekonomi üzerindeki etkilerine odaklanmışlardır. Araştırmada Covid-19’un finansal etkilerini, maliye ve para politikalarını, GSYİH büyümesini, finansal piyasaları ve kurumsal faaliyetleri incelemişlerdir.

Zhang ve diğ. (2020) çalışmalarında koronavirüs kaynaklı ekonomik kriz döneminde hükümetlerin piyasaya yaptıkları müdahaleleri ve alınan aksiyonların meydana getirdiği durumları incelemişlerdir. Yapılan müdahalelerin finansal piyasaları ne ölçüde belirsizliğe sürükleyeceği analiz edilmeye çalışılmıştır. Belirsizlik ile ilgili yapılan bir diğer çalışma Carlsson-Szlezak ve diğ. (2020), tarafından yapılan çalışmadır. Araştırmacılar bu çalışmada küresel ekonomide öngörülemeyen durgunluğun ne kadar etkili olacağını, ülke ekonomilerinin iyileşme ve gelişme planlarının hem uygulanabilirliğini hem de kalıcı olup olmayacağı konusunu incelemişlerdir.

Nicola ve arkadaşları (2020), yaptıkları detaylı çalışmada pandeminin sosyal ve ekonomik etkilerini sektörel olarak analiz etmişlerdir. Yaşanan ekonomik krize karşın alınması gereken tedbirler üzerinde durarak politika önerilerinde bulunmuşlardır. Çalışmada Amerika Birleşik Devletleri, Çin, Japonya ve İngiltere gibi hem gelişmiş ekonomilere sahip hem de pandemiden oldukça yoğun etkilenen ülkeler ele alınmıştır. Ek olarak bu ülkelerin ekonomilerini ayakta tutmak üzere uyguladıkları önlem paketleri de çalışmada detaylandırılmıştır.

Suresh Lal (2020) yapmış olduğu çalışmasında, koronavirüsün hem sağlık açısından kökenini hem de ekonomiye olan etkilerini incelemiştir. Covid-19 salgının ekonomi açısından yarattığı ve yaratacağı etkilerin istatistiksel tahminleri yapılmıştır. Hastalıktan en çok etkilenen ilk on ülke Nisan 2020 itibari ile belirlenmiştir. Bunlar; Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, İran, Çin, İspanya, İtalya, Belçika, Almanya, Türkiye ve Fransa olduğu belirtilmiştir. Ekonomik ve sağlık etkilerinin yanı sıra sosyal düzende de değişikliklerin yaşandığı vurgulanmıştır. Çalışma saatlerinde ve çalışma şekillerinde değişikliklerin söz konusu olacağına değinilmiştir. Ek olarak çalışma şekillerinde yaşanan bu değişiklik Dünya çapında 1,25 milyar işçinin işten çıkarılma riski ile karşı karşıya kalmasına sebep olacaktır.

Liu ve diğ. (2020), çalışmalarında salgın sürecinde Çin ekonomisinde yaşanan değişiklikleri kısa ve uzun vadede incelemişlerdir. Mikro seviyede bir araştırma yapılıyor olsada, Çin ekonomisi küresel bir ekonomi olduğundan ve çalışmanın daha doğru sonuçlar verebilmesi adına makro düzeyde göstergelerden de yararlanılmıştır. Çalışmada, Çin'in bu süreçte küresel ekonomideki dengesizliği arttırması beklenmekte olduğu vurgulanmıştır. Bunun sonucunda tüketime teşvikte bulunması ve iş birliklerini güçlendirmeye yönelik planlarının güçlendirilmesi gerektiği önerisinde bulunulmuştur.

Fernandes (2020), pandemi döneminin küresel ekonomik etkilerini analiz ederken, araştırmasında tarihte yaşanan eski salgınlarda yer vermiştir. Ölüm oranları ile salgınlar arasındaki ilişkiyi analiz ederek aralarında ilişki olmadığı sonucuna varmıştır. Ek olarak, geçmiş dönemlerde yaşanan salgınlarda ölüm oranları koronavirüs salgınından fazla olmasına rağmen ekonomik etki açısından koronavirüsün etkisinin daha yüksek olacağı öngörülmektedir. Pandemi hala devam ettiğinden nihai etkisi öngörülememekte ve zaman geçtikçe gelişmeler ile çalışmaların güncel tutulması gereklidir.

Brodeur ve arkadaşları (2020), Covid-19 ekonomisi hakkında geniş bir literatür sunmaktadır. Çalışma temel olarak beş alana odaklanmıştır. Bunlar, Covid-19 un yayılmasının ölçümü ve sosyal mesafe, hastalık bulaşma dereceleri ve mutasyonlar, Covid-19 un ekonomik ve finansal etkileri, sosyoekonomik karantinaların sonuçları ve hükümetlerin pandemi çerçevesinde aldıkları önlemlerdir. Bu noktalara ek olarak pandemi tarihinede genişçe yer verilmiştir. İleriye dönük olarak pandemi devam ettiğinden Covid-19 ile ilgili politika önemleri önemli bir araştırma alanıdır. Alınan ve ileride alınacak olan önlemler ekonomik ve sosyal açıdan derin etkiler yaratacaktır.

Bonaccorsi ve arkadaşları (2020), Covid-19 pandemi dönemi kapsamında, insan sirkülasyonunun kısıtlanmasının ekonomik ve sosyal sonuçlarını İtalyan vatandaşlar üzerinde ölçmüşlerdir. Analizleri sonucunda insan hareketliliğinin azalması ekonomik gerilemenin yoğunluğunun artmasına sebep olduğu ortaya konmuştur.

Coibion ve arkadaşları (2020) salgının maliyetlerini hesapladıkları çalışmalarında anketler aracılığı ile salgın kaynaklı kriz öncesi ve kriz sonrası tüketici harcamalarını karşılaştırmışlardır. Yapılan analizler sonucunda krizin ekonomik kilitlenmelere yol açtığı açıkça ortaya konmuştur.

Carlsson-Szlezak ve arkadaşları 2020 yılında yaptığı çalışmada kriz ve şok dönemlerinden sonraki iyileşme senaryolarını “şok geometrisi” konsepti ile açıklamaktadırlar. Ekonomik iyileşme süreçleri için üç temel senaryo bulunmaktadır. İlk örnek fazlaca optimistik bir örnek olan V şeklinde ekonomik gelişme olarak adlandırılır. Şok ya da kriz dönemi sonrası hızlı bir iyileşme ve yükselme dönemi başlar. İkinci senaryo U şeklindedir. Bu durumda ekonomik durgunluk bir müddet devam eder ve ardından hızlı bir yükseliş başlar. En olumsuz olan üçüncü senaryo ise L şeklide olmaktadır. Ekonomik durgunluk yaşanır ve yakın gelecekte herhangi bir ekonomik iyileşmenin öngörülemediği durumdur. Mann (2020) makalesinde, Koronavirüsün olası sonuçlarını ortaya koymak isterken üç ana

sektörün incelenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bunlar; tedarik zinciri ve üretim, turizm ve turizmin alt sektörleri sayılabilecek ulaşım ve hizmet sektörü ve enerji sektörüdür. Bu kapsamda bu süreç içerisinde üretim sektörü grafiğinde olası bir V ya da U şekli görmemizin mümkün olduğuna değinmiştir. Bu durum hizmet sektöründe L şeklinde olacağı ve durağanlığın diğer sektörlerle nazaran daha uzun sürebileceğini vurgulamıştır. Sektörlerin çoğunda yaşanan durağan dönem küresel büyümede düşüş yaşanmasına sebebiyet verecektir.

Baldwin ve Freeman (2020) çalışmasında koronavirüsün gelir dağılımı üzerindeki etkisini araştırmaktadır. İlk olarak hane halkı iş kaybı durumunda gelir kaybı yaşayacağından aynı oranda tüketim ve tasarruf miktarı da azalacaktır. Tasarrufun azalması dolaylı olarak yatırım miktarını da etkileyerek sermaye şokuna sebep olabilecektir. Daha sonra hane halkı ithal mallara olan taleplerini azaltacaktır. Bu da hem ülkelerin ihracat rakamlarının azalmasına hem de gelirlerinin azalmasına sebep olacaktır. Daha da sonra arz/talep şoklarının yaşanması ulusal ve uluslararası boyutta tedarik zincirlerinde tahribat yaratır. Sonuç olarak kriz dönemi şokları nedeni ile tüketicinin azalması nedeni ile üretim azalır ve üretimin azalması nedeni ile de işsizlik artarak büyük sorun haline gelmeye başlar. Çalışanlar daha uzun saatlerde daha az ücret ile çalışmak zorunda kalır.

Brandau ve diğ. (2020), Covid-19, Ekonomik Dinamikler ve Ekonomi Politikaları adlı çalışmasında tarihte yaşanmış büyük sayılabilecek salgın dönemlerini ele almıştır ve ekonomiye olan etkilerini araştırmıştır. Koronavirüs pandemisinin diğer salgınlara nazaran daha fazla ölüm ve hasta oranına sahip olduğu kişi sayılarıyla desteklenmiştir. Büyük bir ekonomik belirsizliğin tüm Dünya ülkelerinde hakim olduğu vurgulanmaktadır. Araştırmanın sonucunda koronavirüs pandemisinin, ekonomiye üç farklı etkisinin olabileceğine varılmıştır. Bunlardan ilki talep odaklı çöküş, ikincisi arz-talep dengesinin bozulması ve son olarak karamsarlık ve belirsizliğin hakim olduğu ekonomik durgunluk. Koronavirüsün enflasyona olan etkileri üzerine çalışan bir diğer araştırmacı ise Dietrich ve arkadaşları 'dır. (2020). Bu çalışmada, salgın döneminin enflasyon üzerinde beklenen etkisi hesaplanmaya çalışılmıştır. Ülkelerin tedbir amaçlı uyguladıkları para ve maliye politikalarının faiz oranındaki azalmaya uygun olup olmadığına odaklanmışlardır.

Bolsen ve Palm (2020), Kriz dönemlerinde sermaye akışı isimli çalışmalarında 21. Yüzyılın iki büyük krizi olan 2008 krizi ve Koronavirüs pandemi krizinin sermaye akışına ve doğrudan yabancı yatırıma olan etkilerini ve olası sonuçları karşılaştırılmıştır. Pandemi dönemi henüz sonlanmadığından belirsizliğin devam ettiği vurgulanmakta ve belirsizliğin

sonuçlarda etkin olabileceği belirtilmektedir. Araştırma sonucundaki bulgular; doğrudan yabancı yatırım akışlarının ülkelerin büyümeleri ile yüksek oranda eşzamanlılık göstermektedir, ekonomik durgunluk ve resesyon dönemlerinde ise azalış eğilimindedir.

3.2. Ulusal Literatür

Dündar (2020), Küresel Salgının Makroekonomik Etkileri ismini taşıyan araştırmada küresel salgınların makroekonomik etkilerini araştırmıştır. Bu bağlamda çalışmada tarihteki küresel salgınların boyutuna ve niteliklerine değinilmiştir. Dünya da en çok ses getiren salgın dönemleri detaylı olarak ele alınmıştır. Koronavirüs pandemi dönemi ile diğer küresel salgınların ekonomik etkileri küresel ekonomilerin verileri vasıtası ile kıyaslanmıştır. Yapılan karşılaştırmada GSYH, işsizlik ve büyüme verilerine yer verilmiştir. Bu kapsamda ekonomilerde, üretimin düşmesi kaynaklı GSYH’da azalma, işsizlik oranlarında artış büyüme oranlarında ise düşüş ya da yavaşlama gözlenmiştir. Covid-19 pandemi dönemi henüz sonuçlanmadığından nihai makroekonomik etkilerinin öngörülemediği belirtilmiştir. Fakat salgınların boyutu göz önünde bulundurulduğunda, Covid-19 salgının oldukça yüksek vaka ve vefat sayısına neden olması ekonomik etkilerinin de diğer salgınlara oranla daha etkin ve hissedilebilir olacağı beklentilerini kuvvetlendirmektedir.

Adıgüzel (2020) Covid-19 Pandemisinin Türkiye Ekonomisine Etkilerinin Makroekonomik analizi adlı araştırmada Covid-19 Pandemi döneminin Türkiye ekonomisine etkilerini araştırmıştır. Araştırmada Türkiye’ye ait büyüme, faiz, enflasyon, kamu maliyesi, dış ticaret, cari açık, istihdam döviz kuru ve üretim verilerine yer verilmiştir. Veriler ile makroekonomik analiz yapılmıştır. Çalışma sonucunda, Türkiye ekonomisinin; üretim, merkezi yönetim toplam borç yükü, istihdam, kişi ve işletme gelirleri, cari açık, ihracat ve bütçe açığı verilerinin pandemi dönemine bağlı olarak negatif etkilendiği ve durgunluğa sebep olduğunu göstermektedir. Bu verilerde yaşanan olumsuz etkilere bağlı olarak GSYH’de 400-675 milyar TL arası kayıp olabileceği değerlendirilmiştir. Çalışmada pandemi döneminin bitmesi ile beraber sorunların hızlıca düzelemeyeceği gibi çeşitli işsizlik sorunlarına yol açacağı, bütçe açığının pandemi boyunca artması borç ve vergi tutarlarının artması ile ekonomi üzerinde olumsuz etkilerinin devam edeceği belirtilmiştir.

Duran ve Acar (2020), Bir Virüsün Dünyaya Ettikleri: Covid-19 Pandemisinin Makroekonomik Etkileri isimli çalışmalarında, Covid-19 salgının sektör bazlı küresel ekonomiye etkilerini analiz etmişlerdir. Çalışmada salgının bankacılık ve finans, turizm, tedarik zinciri ve imalat sanayii, kamu, havacılık ve enerji sektörüne olan etkileri

araştırılmıştır. Ülkeler salgın döneminde bir yandan halk sağlığı için mücadele verirken öte yandan alınan tedbirler sonucu (sokağa çıkma yasakları, sosyal karantina, okulların eğitime ara vermesi, iş yerlerinin kapatılarak evden çalışma düzenine geçilmesi) tüm sektörleri kapsayacak şekilde ekonomide açılan derin yaraların iyileşme sürecinin hızlandırılması çabası içerisindeydi. Fakat çalışmanın sonucunda elde edilen karşılaştırmalı veriler bahsi geçen tüm sektörlerin pandemi döneminden olumsuz etkilendiğini göstermektedir. ILO açıkladığı tahminlerde dünyada pandemi dönemi sonunda 5-25 milyon insanın işsiz kalacağına yer vermiştir. Ek olarak IMF ise pandemi dönemi boyunca resesyon yaşanabileceğini öngörmektedir. Bu sonuçların sosyo-kültürel ve psikolojik açıdan insanlar üzerinde etkinin olabileceği gibi en büyük etkinin ekonomi üzerinde olacağı vurgulanmıştır.

Yiğiter ve Karabulut (2020), Pandemi Döneminin Finansal Piyasaların Güven Endeksleri açısından incelenmesi çalışmalarında Covid-19 döneminin endeksler üzerindeki etkisini ve pandemi öncesi ve sonrasında piyasalar hakkında net bilgi verebilecek endeksleri açıklamaya çalışmışlardır. Çalışmada bağımlı ve bağımsız değişkenler belirlenerek sektörel güven endekslerini etkileyen değişkenler VAR analizi ile belirlenmeye çalışılmıştır. Daha sonra değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenebilmesi için Granger Nedensellik testi yapılmıştır. Çalışma sonucunda kırılmalar sektörel güven endekslerinde açık şekilde gözlemlenebiliyorken tüketici güven endekslerinde bu kırılmalar gözlemlenememiştir. Sektörel güven endekslerinde pandeminin başlangıcı olan Mart-Nisan aylarında düşüş görülürken, “yeni normal” sürecinin başladığı Haziran ayında yükseliş görülmektedir. Fakat buna karşın sırası ile yaşanan düşüş ve yükseliş tüketici güven endeksinde görülmemiştir. Çalışma sonucunda bulgular makroekonomik değişkenlerin her bir endeks için farklı oran ve doğrultuşa etki ettiğini göstermektedir. Bu çalışma ışığında sektörel tabanlı incelemelerde TGE yerine SGE kullanılmasının daha doğru sonuçlar elde edilmesinde faydalı olacağı vurgulanmıştır. Ek olarak SGE sayılarının arttırılması piyasalar hakkında daha kesin bilgilere ulaşılmasını sağlayacaktır.

Oral ve Sevinç (2020), Covid-19 Eksenli Sağlık Krizinin Ekonomi Üzerindeki Etkileri Üzerine Bir İnceleme adlı çalışmalarında temel amaçları Türkiye’de vakanın görüldüğü ilk günden Eylül 2020 ayına kadar ki sürede salgının ekonomik etkilerini saptamaktır. Bu kapsamda incelenen makroekonomik göstergeler enflasyon, işsizlik ve ekonomik büyümedir. Çalışmanın sonucunda pandemi kaynaklı talep düşüşünden kaynaklı ekonomik küçülme, işsizlik açısından artış ve makro istikrar hususunda dalgalanmaların yaşandığı

gözlenmiştir. Bu olumsuz etkiler ülkelerin hükümetleri tarafından çeşitli tedbirler ile en düşük seviyeye indirilmeye çalışılsa da etkisiz hale getirilememiştir.

Aydın ve Karabacak (2020) Covid-19'un Küresel Makroekonomik etkileri isimli çalışmalarında çeşitli ülkelerin makroekonomik verileri üzerindeki şokların genel anlamda haritasını çizmektedir. Çalışmada ele alınan ülkeler ABD, İngiltere, Çin, Hindistan, Almanya, İtalya, İspanya, Fransa ve Türkiye'dir. Çalışmada ülkelerin aldığı tedbirlere detaylıca yer verilse de alınan tedbirler ekonomik etkileri sıfıra indirgeyememiştir. Salgının hali hazırda devam ediyor olması nihai etkisinin saptanmasına olanak tanımazken etkilerinin 2022 ortalarına kadar devam etmesi beklenmektedir. Ekonomik toparlanmanın küresel bir birlik ile sağlanabileceği ve hükümetlerin amaçlarının V tipi bir toparlanma sürecine girilmesi olduğu vurgulanmaktadır.

Yetgin (2020), Amerika Birleşik Devletleri'nin Stratejik Pandemi Yönetimi ve Covid-19 ile ilgili araştırmasında Amerikan Hükümetinin ve bağlı kuruluşların bu süreçte yayınladığı verileri ve faaliyetlerini incelemiştir. Ek olarak çalışmada koronavirüsün ABD'nin en büyük firmalarının yer aldığı Dow Jones Endüstri Endeksini ne derece etkilediği tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada SPSS programı aracılığı ile Shapiro Wilk normallik analizi, Pearson korelasyon katsayısı analizi ve lineer regresyon analizi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda pandemi döneminin, Amerika Birleşik Devletleri'nin geniş ölçekli şirketlerinin yer aldığı Dow Jones endeksinde anlamlı bir etkisinin olduğu ortaya çıkmıştır.

Şanlı (2020) araştırmasında, Keynesyen modeli bağlamında Covid-19 pandemisinin Amerika Birleşik Devletleri ve Çin ekonomileri üzerindeki muhtemel etkilerini araştırmıştır. Bu kapsamda son 10 yıl içerisinde gayrisafi yurtiçi hasılayı meydana getiren üç temel sektörün GSYH içerisindeki payları yaklaşık olarak hesaplanmıştır. Bu şekilde, pandeminin başından 2020 yılsonuna kadar her bir sektörde meydana gelecek %5' lik değişiminin küresel GSYH'yı yüzdelik olarak ne kadar etkileyeceği tahmin edilmiştir. Ayrıca koronavirüsün küresel bir salgın kabul edilmesinden itibaren küresel piyasalar ve bölge ekonomileri incelenmiştir. Altın, dolar endeksi, borsalar, uluslararası uçuşlar ve uluslararası belirsizlik endeksi gibi tüm ülkeleri ilgilendiren alanlarda şok etkisi sayılabilecek değişimler gözlenmiştir. ABD'de toplam sanayi üretimi son yüzyılın en dip seviyesine düşmüş aynı zamanda işsizlik başvuruları da tarihin en yüksek seviyelerine ulaşmıştır. Çin'de ise sanayi üretim endeksi %15 azalmış, işsizlik seviyesi ise 1980'den bu yana en yüksek dönemi yaşamaktadır.

Ulusoy ve Civek (2020), çalışmalarında Covid-10 öncesi ve sonrası dönemler için Amerika Birleşik Devletler, Türkiye ve Çin için enflasyon ve faiz değerlendirmesi yapmışlardır. Çalışmada kullanılan enflasyon ve faiz verileri Aralık 2019 ile Nisan 2020 dönemini kapsamaktadır. Salgın Çin’de başlamış olmasına rağmen kısa sürede tüm Dünya’yı etkisi altına almıştır. Bu süreçteki veriler incelendiğinde her üç ülkede de aynı yönde değişimler gözlenmiştir. Faizler etkilenmiş, enflasyonda ciddi artışlar yaşanmış, ticaret hacminde daralmalar gözlenmiş, kurların tutarsızlaşması ve hizmet sektörünün yarı yarıya daralması gibi önüne geçilemeyecek bir resesyona doğru gidildiği açıktır. ABD ile Çin arasında yaşanmakta olan ticaret savaşları sonucunda tüm Dünya’nın küresel bir salgın dönemine girmesi bu iki ülkenin faiz ve enflasyon verilerini etkilediği gibi diğer Dünya ülkelerinin verilerini de etkileyeceği gerçektir.

Yetgin (2020), Covid-19’un Japonya’ya Etkisi Üzerine Stratejik bir Araştırma adlı çalışmasında temel olarak Japonya’da faaliyet gösteren şirketlerin pandemi döneminden nasıl etkilendiğini Nikkei-225 endeksini inceleyerek ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırma sonucunda çok uluslu firmaların bulunduğu Nikkei-225 endeksi pandemi döneminde olumlu yönde artış göstermiştir. Bu da vaka sayılarının firmalar üzerinde olumsuz etkisinin olmadığını doğrulamaktadır. Fakat çalışmanın sonucunda firmaların sürekliliğini, azalan talep durumunda devam ettirebilmesi için küçülmeye gidebileceği ve bunun istihdamda düşüşün yaşanabileceğine yer verilmiştir. Bu sebeple 2021 yıl sonu verileri ile konunun daha netlik kazanacağı düşünülmektedir.

Koç ve Yardımcıoğlu (2020), Covid-19 Pandemi Sürecinde Uygulamaya Konulan Mali Tedbir ve Teşviklerin Karşılaştırmalı Analizi: Türkiye ve Seçilmiş AB Ülkeleri Karşılaştırması adlı çalışmalarında Türkiye ve AB ülkelerinin hükümetlerince alınan tedbirleri kıyaslamaktadır. Bu kapsamda uygulamaya konulan mali teşvik ve tedbirler birbirleri ile karşılaştırılmak sureti ile ele alınmaktadır. Araştırma sonucunda Avrupa Birliği mensubu ülkeler ve Türkiye’nin likidite ve kredi desteği, vergi indirimleri, gelir desteği, vergi teşvikleri, sağlık sistemini desteklemeye yönelik teşvikler ve vergi ödemelerinin ertelenmesi gibi teşvik enstrümanları kullanmışlardır. Türkiye’nin bilhassa halk sağlığını desteklemeye yönelik açıkladığı teşvik ve önlemler ile Avrupa Birliği ülkelerine göre daha başarılı bir süreç yönetimi gerçekleştirdiği sonucuna varılmıştır.

Cinel (2021), Pandeminin Parasal ve Finansal Boyutları ile ilgili yaptığı çalışmada, salgın döneminin Türkiye ekonomisinde yaratmış olduğu finansal ve parasal etkileri değerlendirmeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun yayınladığı parasal göstergelerden yararlanılmıştır. Bu göstergeler; takipteki kredi oranları, karşılıksız çekler ve protesto olan senet adetleri, tüketici kredi tutarları, bankalarda ki toplam kredi büyüklük değişimleri, ticari kredi, tüketici kredisi ve kredi kartı üzerinden kullanılan krediler, vadeli ve vadesiz mevduat tutarları, bankaların kredi faizleri ve TL ve döviz mevduat faizleridir. Küresel boyutta olduğu gibi pandemi Türkiye'yi de ekonomik, sosyal ve psikolojik açıdan etkilemiştir. Çalışmada yer verilen göstergeler yıllara yaygın şekilde incelendiğinde salgının Türk bankacılık ve finans sektörü üzerinde yarattığı olumsuz etkinin yüksek olduğu görülmektedir. Aşılanmaya başlanılmasına rağmen pandemi hala devam etmektedir ve aşından alınacak verim belirsizdir. Bu sebeple uygulanan para politikasının yaratacağı olumsuz etki ilerleyen zamanlarda artarak devam edecektir.

Kara ve Aksu (2020), Pandemi Döneminde Finans Sektöründeki, Teknolojik Yeniliklerin Önemi isimli çalışmalarında genel olarak finans sektöründeki teknolojik gelişmelerden ve sektöre katılan finansal yeniliklerden bahsedilmiştir. Son yıllarda daha da önem kazanan dijitalleşme kavramı kendini bankacılık ve finans sektöründe de oldukça göstermeye başlamıştır. Dijitalleşmenin bu denli önem kazanması pandemi döneminde maksimum seviyeye ulaşmıştır. Teknolojik gelişmeler ile dijital kanallar aracılığı ile alışveriş, fiziken bankalara gitmeden işlemlerin yapılabilmesi ve temassız ödeme sistemlerinin geliştirilmesinin önü açılmıştır.

Literatürde, ülke ölçeğinde pandemi öncesi makroekonomik veriler ile pandemi dönemi makroekonomik verileri arasında benzerlik ve farklılıkların incelendiği çalışma sayısı oldukça azdır. İncelenen ülkeler genellikle Amerika Birleşik Devletleri ya da Çin'dir. Bu çalışmada pandemiden en çok etkilenen ülkelerin makroekonomik verileri analiz edilerek pandemi döneminin etkinlik seviyesinin makroekonomik veriler üzerinde etkisi olup olmadığı sorusunun cevabı aranacaktır. Pandemi sürecinin getirdiği özel durumlardan dolayı enflasyon ve işsizlik üzerinde etkili olabileceği düşünülen etkenlerin neler olabileceğine ilişkin fikirlerin tartışılabileceği düşünülmüştür. Bu çalışma ile literatürde birden fazla boşluğun doldurulacağı düşünülmektedir. Araştırmanın nasıl (hangi yöntemler ile) gerçekleştirileceği ile ilgili yöntem bölümünde ayrıntılı bilgilere yer verilecektir.

Önceki çalışmaların bir kısmı, pandemi döneminin makroekonomik etkilerinin ve özellikle belirsizliğin uzun süre devam edeceğini savunurken (Adıgüzel, 2020; Baker: 2020; Mckee ve Stuckler; 2020; Zhang ve ark.; 2020, Cinel, 2021), buna karşın bir kısım

araştırmaların sonuçlarına ekonomik toparlanma sürecinin yakın gelecekte başlayacağını ifade etmişlerdir (Neimeyer, 2020; Aydın ve Karabacak; 2020, Nicola ve ark.; 2020).

4. ANALİZ ve BULGULAR

4.1. Yöntem, Hipotezler

4.1.1. Yönteme İlişkin Genel Bilgi

Bu çalışmada Kolmogorov-Smirnov testi ile normal dağılımının analizi yapılmıştır. Normal dağılım bir değişkenin değerlerinin nasıl dağıldığını açıklayan bir olasılık dağılımıdır. Kolmogorov-Smirnov normallik testi 1, 2, n X X X sürekli raslantısal değişkenlerden oluşan ve herbirinin aynı dağılıma sahip olduğu örnek verilerinin ampirik dağılım fonksiyonu S(x) ile sürekli olan bir F(x) teorik dağılımı arasındaki uyumu sınamaktadır. F(x)'in hesabında Kolmogorov-Smirnov testi için parametre değerlerinin bilinmesi bir koşuldur. Rastlantısal örnek birimlerinin küçükten büyüğe sıralanmaları halinde örnek veya ampirik dağılım fonksiyonu aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır.

$$S(x) = \begin{cases} 0 & x < x_{(1)} \\ (i/n) & x_{(i)} \leq x \leq x_{(i+1)} \quad i=1,2,\dots,(n-1) \\ 1 & x \geq x_{(n)} \end{cases} \quad (1)$$

Bağımlı (eşleştirilmiş) Örneklem t-testinin amacı belirlenen iki dönem arasındaki farklılıklarının ortaya konmasıdır. Eşleştirilmiş T-testi aynı konu ile alakalı iki değişken arasındaki anlamlılığı P değeri ile ifade eder. Bu değer 0,05 kritik değerinden yüksek olması iki dönem arasında anlamlı sayılabilecek bir farklılığın olmadığını, 0,05 ten küçük olması halinde anlamlı sayılabilecek bir farklılığın söz konusu olduğu kabul edilir. Bağımlı örneklem T-testi verilerin normal dağıldığı koşullarda uygulanabilmektedir. Birbiriyle ilişkili iki grubun aritmetik ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığını sınamak amacıyla kullanılan bir tekniktir (Hsu, Lachenbruch; 2014).

Cohen'in d istatistiği, bir tür etki büyüklüğüdür. Etki boyutu, bir hipotezin yanlış olma derecesini temsil etmek için kullanılan sıfırdan farklı belirli bir sayısal değerdir. Etki büyüklüğü olarak, Cohen'in d'si tipik olarak belirli bir değişken üzerindeki iki (veya daha fazla) grup arasındaki farkların büyüklüğünü temsil etmek için kullanılır ve daha büyük değerler bu değişken üzerindeki iki grup arasında daha büyük bir farklılaşmayı temsil eder (Becker; 2020).

4.1.2. Çalışmanın Hipotezleri

Enflasyon verilerine ait bağımlı (eşleştirilmiş) örneklem T-testi kullanılarak belirlenen hipotezler:

1. H_0 : Amerika Birleşik Devletleri'nin enflasyon verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
 H_1 : Amerika Birleşik Devletleri'nin enflasyon verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık vardır.
2. H_0 : Hindistan'ın enflasyon verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
 H_1 : Hindistan'ın enflasyon verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık vardır.
3. H_0 : Brezilya'nın enflasyon verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
 H_1 : Brezilya'nın enflasyon verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık vardır.
4. H_0 : Rusya'nın enflasyon verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
 H_1 : Rusya'nın enflasyon verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık vardır.
5. H_0 : İngiltere'nin enflasyon verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
 H_1 : İngiltere'nin enflasyon verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık vardır.
6. H_0 : Fransa'nın enflasyon verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
 H_1 : Fransa'nın enflasyon verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık vardır.
7. H_0 : İspanya'nın enflasyon verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
 H_1 : İspanya'nın enflasyon verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık vardır.
8. H_0 : İtalya'nın enflasyon verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
 H_1 : İtalya'nın enflasyon verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık vardır.

9. H_0 : Türkiye'nin enflasyon verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
 H_1 : Türkiye'nin enflasyon verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık vardır.
10. H_0 : Almanya'nın enflasyon verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
 H_1 : Almanya'nın enflasyon verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık vardır.

İşsizlik verilerine ait bağımlı (eşleştirilmiş) örneklem T-testi kullanılarak belirlenen hipotezler:

1. H_0 : Amerika Birleşik Devletleri'nin işsizlik verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
 H_1 : Amerika Birleşik Devletleri'nin işsizlik verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık vardır.
2. H_0 : Hindistan'ın işsizlik verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
 H_1 : Hindistan'ın işsizlik verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık vardır.
3. H_0 : Brezilya'nın işsizlik verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
 H_1 : Brezilya'nın işsizlik verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık vardır.
4. H_0 : Rusya'nın işsizlik verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
 H_1 : Rusya'nın işsizlik verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık vardır.
5. H_0 : İngiltere'nin işsizlik verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
 H_1 : İngiltere'nin işsizlik verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık vardır.
6. H_0 : Fransa'nın işsizlik verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
 H_1 : Fransa'nın işsizlik verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık vardır.
7. H_0 : İspanya'nın işsizlik verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

- H_1 : İspanya'nın işsizlik verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık vardır.
8. H_0 : İtalya'nın işsizlik verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
 H_1 : İtalya'nın işsizlik verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık vardır.
9. H_0 : Türkiye'nin işsizlik verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
 H_1 : Türkiye'nin işsizlik verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık vardır.
10. H_0 : Almanya'nın işsizlik verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
 H_1 : Almanya'nın işsizlik verilerinde pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem arasında anlamlı bir farklılık vardır.
- Bu hipotezler 0,05 anlamlı düzeyinde test edilecektir.

4.2. Analiz

4.2.1. Analizin Aşamaları

Bu çalışmada pandemi döneminden en çok etkilenen (vaka sayısına göre) ülkeler ele alınmaktadır. Bu ülkeler Amerika Birleşik Devletleri, Hindistan, Brezilya, Rusya, İngiltere, Fransa, İspanya, İtalya, Türkiye ve Almanya'dır. Çalışmada ele alınan ülkelerin enflasyon ve işsizlik verileri incelenmektedir. Ülkelere ait makroekonomik veriler pandemi dönemi öncesi ve pandemi dönemi olarak ikiye ayrılarak iki dönem arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı sorgulanmaktadır.

Pandemi öncesi dönem Mayıs 2018'den Kasım 2019'a kadar olan süreyi, pandemi dönemi ise vakanın Çin'de görüldüğü ilk ay olan Aralık 2019'dan, Haziran 2021'e kadarki süreyi kapsamaktadır.

Çalışmaya konu olan veriler her ülkenin istatistiksel verilerinden sorumlu kurumlarından elde edilmiştir. Toplanan verilerin, Kolmogorov-Smirnov testi ile normal dağılımının analizi yapılmıştır.

Bu testin ardından istatistiksel metot olarak bağımlı (eşleştirilmiş) örneklem T-testi kullanılmıştır.

Anlamlılık değerleri bulunduktan sonra etki büyüklüğünün bulunması için Cohen tarafından geliştirilen (d) hesaplama kullanılmıştır.

Bu analiz metodları kullanılarak pandemi dönemi öncesi ve pandemi dönemi enflasyon ve işsizlik verileri arasında anlamlı bir değişiklik olup olmadığı ve olası etkilerinin büyüklükleri ortaya konmaktadır. İki dönem arasındaki ilişki SPSS v.26 programı kullanılarak analiz edilmiştir.

4.2.2. Analiz Sonuçları

Çalışmanın bu bölümünde, normallik varsayımının sınanması, pandemi dönemi öncesi ve pandemi dönemi süresince enflasyon ve işsizlik verileri arasındaki ilişki T-testi analizinden elde edilen bulgular ile gösterilmektedir. Bağımlı örneklem T-testinin önkoşulu olan her bir grubun kendi içinde normal dağılımı varsayımı bulunmaktadır. Normallik varsayımını sınamak adına sadece Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testlerine bağlı kalınması literatürde tartışmaya neden olmuş; normal dağılımın sağlanması adına tek kabul yolunun bu iki test olması literatürde eleştirildiği gözlenmiştir (Hair ve ark., 2013; Tabachnick ve Fidel, 2013; George ve Mallery, 2010). Bu bilgiler ışığında bu çalışmada normallik varsayımını sınamak adına her bir gruba ilk olarak Shapiro-Wilk normallik testi uygulanmıştır. Shapiro-Wilk testi sonucu normal dağılmayan grupların (P değerinin 0.05 ten düşük olduğu durumlarda) çarpıklık ve basıklık değeri incelenmiş, bu grupların çarpıklık ve basıklık değerleri + 2 -2 aralığında dağıldığı için bu grupların da normal dağıldığı kabul edilmiştir (George, D., & Mallery, M., 2010). Bu aşamadan sonra verilere bağımlı örneklem T-testi uygulanmasının uygun olduğuna karar verilmiştir.

4.2.2.1 Enflasyon

4.2.2.1.1. Amerika Birleşik Devletleri

Yapılan istatistiksel analizde pandemi dönemi ve pandemi dönemi öncesine ait ondokuz ayın enflasyon verilerinin ortalaması ele alınmıştır. Cohen d testi için iki veri grubundaki veri sayısının eşit olması beklenir. Analizde kullanılan iki döneme ilişkin veri sayısı eşit olup ondokuz adettir. Analiz edilen veri grupları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını görebilmek amacı ile yapılan T testinde P değerine bakılmıştır.

Tablo 2. Bağımlı Örneklem T-testi: Amerika Birleşik Devletleri Enflasyon

	<i>Pandemi Dönemi</i>	<i>Pandemi Öncesi</i>
Ortalama	1,9684	2,0895
Standart Sapma	1,46858	0,46415
Gözlem	19	19
Cohen's D	0.01112	
Varsayımsal ortalama farkı	0	
df	18	
T değeri	0,335	
P (T<t) One tail	0,741	
P (T<t) Two tail	0,742	

Bulunan P değeri 0,05'ten büyük olup 0,742 bulunmuştur. Bu değer pandemi dönemi enflasyon verileri ile pandemi öncesi enflasyon verileri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını ifade etmektedir. Nitekim analizde elde edilen Cohen d değeri (0,01112) de beklenen minimum değer olan 0,2'nin çok altındadır. Bu nedenle H_0 hipotezi kabul edilerek pandeminin Amerika'nın enflasyonunu araştırmaya konu olan süreç içerisinde etkilemediği sonucuna varılmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin enflasyon verileri incelendiğinde son beş yılın en yüksek düzeyine 2021 yılında çıktığı gözlenmektedir (Grafik:1). Araştırmaya konu olan Aralık 2018'den Haziran 2021'e kadar dalgalanmalar yaşanmıştır. 2021 yılı Ocak ayı itibari ile enflasyon oranları hızla artmaya başlamış ve Haziran sonunda %5,40'a çıkarak son 5 yılın en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Bununla paralel olmayan şekilde vaka sayıları Ocak-Haziran arası düşüş göstermiştir. Vaka sayılarında en yüksek seviyeye ulaşılan zaman aralığı 2020 Ekim ayı ile Aralık 2020 arasındır.

Grafik 1. Amerika Birleşik Devletleri Enflasyon Verileri: Son Beş Yıl

4.2.2.1.2. Hindistan

Hindistan’a ait enflasyon verileri incelendiğinde, araştırmaya konu olan diğer ülkelere nazaran Hindistan’ın daha yüksek enflasyon ile karşı karşıya olduğu gözlenmektedir. Ülkedeki günlük vaka sayıları son bir yıl içerisinde Nisan 2021 ile Haziran 2021 arasında zirve noktasına ulaşmıştır. 6 Mayıs 2021 tarihinde günlük 414.188 pozitif vaka ile en yüksek vaka sayısı gözlenmiştir. Aynı tarihlerdeki enflasyon verileri karşılaştırıldığında sürekli artışıan ziyade dalgalanmalar gözlenmektedir (<https://www.who.int/>).

Hindistan için yapılan istatistiksel analizde pandemi dönemi ve pandemi dönemi öncesine ait on dokuz ayın enflasyon verilerinin ortalaması ele alınmıştır. Analizde kullanılan iki döneme ilişkin veri sayısı eşit olup ondokuz adettir.

Tablo 3: Bağımlı Örneklem T-testi: Hindistan Enflasyon

	<i>Pandemi Dönemi</i>	<i>Pandemi Öncesi</i>
Ortalama	6,1416	3,4984
Standart Sapma	1,08476	0,99126
Gözlem	19	19
Cohen's D	0.254383	
Varsayımsal ortalama farkı	0	
df	18	
T değeri	8,092	
P (T<t) One tail	0,802	
P (T<t) Two tail	0,032	

Analiz edilen veri grupları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını görebilmek amacı ile yapılan T-testinde P değerine bakılmıştır. T-testi sonucunda pandemi öncesi enflasyon ortalaması %3,4984 iken bu değer pandeminin etkisi ile birlikte %6,1416 seviyesine yükselmiştir. Bulunan P değeri 0,05’ten küçük olup 0,032 bulunmuştur. Bu değer pandemi dönemi enflasyon verileri ile pandemi öncesi enflasyon verileri arasında anlamlı bir farklılığın olduğunu ifade etmektedir. Analizde elde edilen Cohen d değeri (0,254383) değişkenler arasında olan farklılığın etkisinin düşük olduğunu ifade etmektedir. Dolayısı ile H_1 hipotezi kabul edilerek pandeminin Hindistan’ın enflasyonunun araştırmaya konu olan süreç içerisinde düşük dozda etkilediği sonucuna varılmaktadır.

Grafik 2. Hindistan Enflasyon Verileri: Son Beş Yıl

Hindistan enflasyon verileri incelendiğinde vaka sayıları ile enflasyonun paralel şekilde artmadığı gözlenmektedir. Fakat yüksek seyreden vaka sayılarının seyredildiği aylarında ardından gelen aylarda enflasyonun kademeli olarak arttığı gözlemlenmiştir. Dolayısı ile pandeminin ve vaka artış hızının etkisi Hindistan özelinde anlık olarak gözlenmemektedir. Fakat ilerleyen aylarda yüksek enflasyon görülmektedir.

Diğer tarafta pandemi ve vaka artışı ülkelerin enflasyonu üzerindeki tek etken değildir. Enflasyonu etkileyen bir diğer önemli unsur ülke hükümetlerinin, merkez bankalarının ve ekonomiden sorumlu otoritelerinin olağanüstü durumlara karşı sergilediği tutum ve olağanüstü hal planlarıdır. İlgili otoritelerce yapılacak piyasa müdahaleleri ile enflasyon değerlerinin değişimi etkilenebilmektedir (Chaudhary ve arkadaşları, 2020; Ghosh ve arkadaşları, 2020).

4.2.2.1.3. Brezilya

Brezilya için yapılan istatistiksel analizde pandemi dönemi ve pandemi dönemi öncesine ait ondokuz ayın enflasyon verilerinin ortalaması ele alınmıştır. Analiz edilen veri grupları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını görebilmek amacı ile yapılan T-testinde P değerine bakılmıştır.

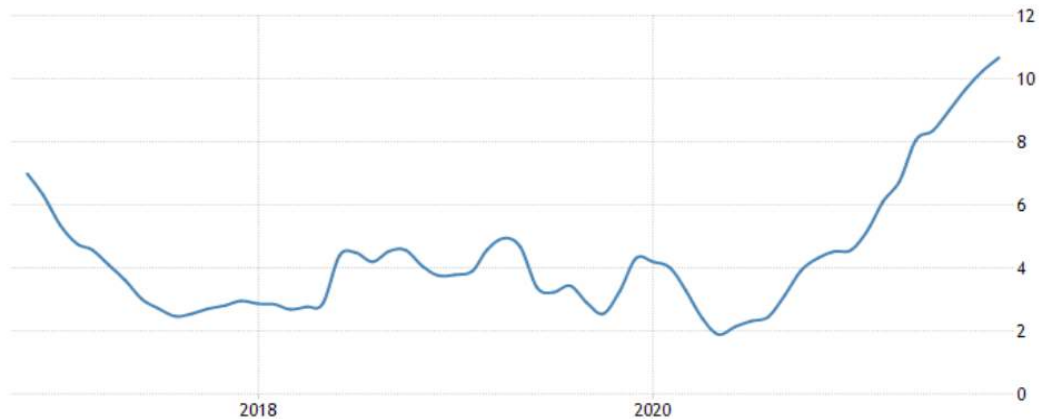
Tablo 4: Bağımlı Örneklem T-testi: Brezilya Enflasyon

	<i>Pandemi Dönemi</i>	<i>Pandemi Öncesi</i>
Ortalama	4,31	3,8684
Standart Sapma	1,89937	0,71304
Gözlem	19	19
Cohen's D	0.26665	
Varsayımsal ortalama farkı	0	
df	18	
T değeri	0,799	
P (T<t) One tail	0,04	
P (T<t) Two tail	0,435	

Bulunan P değeri 0,05'ten büyük olup 0,435 bulunmuştur. Bu değer pandemi dönemi enflasyon verileri ile pandemi öncesi enflasyon verileri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını ifade etmektedir. Analizde elde edilen Cohen d değeri (0,26665) değişkenler arasında olan farklılığın etkisinin düşük olduğunu ifade etmektedir. Dolayısı ile H_0 hipotezi kabul edilerek pandeminin Brezilya'nın enflasyonunun araştırmaya konu olan süreç içerisinde etkilemediğini ifade etmektedir. Pandemi dönemi enflasyon verilerinin ortalaması 4,31%, pandemi öncesi döneme ait enflasyon verilerinin ortalaması ise %3,8684'dir. Ortalamalar arasındaki %0,4414'lik farklılık diğer ülkeler ile kıyaslandığı zaman düşük seviyede kalmaktadır.

Brezilya'nın 2020 yılı için tahminde bulunduğu enflasyon oranı 3,04 olmasına rağmen gerçekleşen enflasyon %3,30 seviyelerindedir. Tahmin ve gerçekleşen enflasyon arasında çok büyük fark bulunmamaktadır. Fakat 2021 yılı için enflasyon tahmini %3,6 olmasına rağmen Ocak -Haziran ayları arasında ülkenin enflasyon ortalaması %6,5'dir (Marson ve Ortega, 2020).

Grafik 3. Brezilya Enflasyon Verileri: Son Beş Yıl

Tarihte ilk kez pandemi dönemi içerisinde, bir ABD doları 5,86 Brezilya Reali olarak rekor seviyeye ulaşmıştır. Brezilya’da ilk vaka Şubat 2020 ‘de görülmüştür. Ibovespa Borsası ise Şubat 2020 tarihinden itibaren düşüşe geçmiş ve Mart 2020 tarihine kadar %36,7 düşüş yaşanmıştır. Pandemi döneminin havayolu ve turizm üzerindeki potansiyel etkileri ile Brezilya’da hisse değeri en fazla düşen şirketler havayolu şirketleri olmuştur. Brezilya’nın ikinci en büyük havayolu şirketi olan Gol Havayolu şirketinin hisseleri bu süreçte %14,3 oranında değer kaybetmiştir (Porsse ve arkadaşları, 2020).

Brezilya’da yüksek vaka sayılarından girişimciler de etkilenmiştir. Covid-19 Pandemisi sebebiyle ülkede 10 milyon girişimci kaybedilmiştir. Brezilya’nın küçük ve orta büyüklükteki işletmeleri destekleme kurumu (Sabrae) ve Brezilya Kalite Verimlilik Enstitüsü (IBPQ) tarafından yapılan araştırmada Brezilya’da en az 3,5 yıllık işletmesi olanların sayısı 2019’dan 2021’e kadar yarı yarıya azaldığı bilgisi yer almaktadır.

4.2.2.1.4. Rusya

Rusya için yapılan istatistiksel analizde pandemi dönemi ve pandemi dönemi öncesine ait ondokuz ayın enflasyon verilerinin ortalaması ele alınmıştır. Analiz edilen veri grupları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını görebilmek amacı ile yapılan T-testinde P değerine bakılmıştır.

Tablo 5. Bağımlı Örneklem T-testi: Rusya Enflasyon

	<i>Pandemi Dönemi</i>	<i>Pandemi Öncesi</i>
Ortalama	4,1158	4
Standart Sapma	1,34464	0,97923
Gözlem	19	19
Cohen's D	0.349886	
Varsayımsal ortalama farkı	0	
df	18	
T değeri	0,402	
P (T<t) One tail	0,052	
P (T<t) Two tail	0,693	

Bulunan P değeri 0,05’ten büyük olup 0,693 bulunmuştur. Bu değer pandemi dönemi enflasyon verileri ile pandemi öncesi enflasyon verileri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını ifade etmektedir. Analizde elde edilen Cohen d değeri (0,349886) değişkenler arasında olan farklılığın etkisinin düşük olduğunu ifade etmektedir. Dolayısı ile H_0 hipotezi kabul edilerek pandeminin Rusya’nın enflasyonunun araştırmaya konu olan süreç içerisinde etkilemediğini ifade etmektedir. Rusya’nın enflasyon verileri incelendiğine pandemi dönemi öncesi enflasyon verilerinin ortalaması ile pandemi dönemi enflasyon verilerinin ortalaması

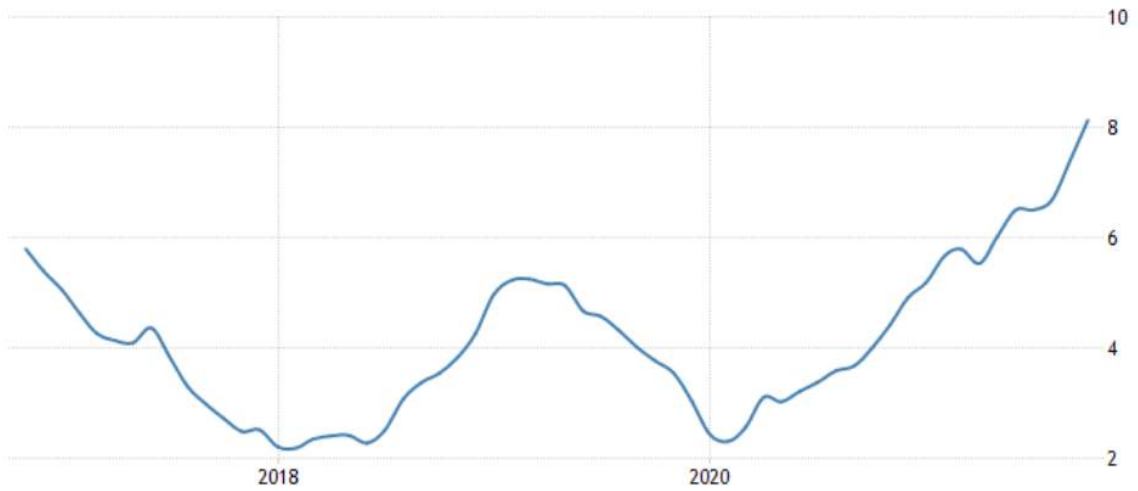
arasında yalnızca %0,11 lik bir farklılık gözlenmektedir. Dolayısı ile T-testi sonucu, oluşan bu küçük artışı destekler niteliktedir.

Ülkede bugüne kadar yaklaşık 7 milyon pozitif korona vakası görülmüş, görülen vakalara istinaden 185.000 kişi hayatını kaybetmiştir. Ülkede günlük vaka sayıları vakanın görüldüğü ilk gün yani Mart 2020’den bu yana 30.000’i hiç aşmamıştır (Şirin ve Özkan, 2020).

Rusya’nın son 5 yıla ait enflasyon verilerini gösteren Grafik 4 en yüksek enflasyon oranının 2021 yılında görüldüğünü göstermektedir. Ülke ekonomisinde özellikle düşen petrol fiyatları ve Ukrayna’da 2014 yılında yaşanan askeri darbe 2014 sonrası dönemde yüksek enflasyon ile baş edilmesine sebep olmuştur. 2014-2016 yılları arasında ülke resesyona girme tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır (Nelson 2015; Bowler, 2015).

2014-2015 yıllarında yaşanan sorunlar enflasyonun artmasına yönelik Covid-19 pandemisine oranla daha etkili olmuştur.

Grafik 4. Rusya Enflasyon Verileri: Son Beş Yıl

Rusya, Sputnik V adını taşıyan Covid-19’a karşı yerli aşısını üretmeye başlamıştır. Diğer ülkelere göre aşılama Rusya’da daha erken başlamıştır. İlk olarak 11 Ağustos 2020 aşı uygulamasına başlanmıştır. Haziran 2021’e kadar ise yaklaşık 80 Milyon doz aşı uygulanmıştır. Kuzey ve Güney Amerika, Asya, Avrupa, Afrika ve Avusturalya olmak üzere toplam altı kıta da Sputnik V aşısı uygulanmaktadır. Dünya genelinde 5,56 Milyar doz aşı uygulanmıştır (<https://ourworldindata.org/>).

4.2.2.1.5. İngiltere

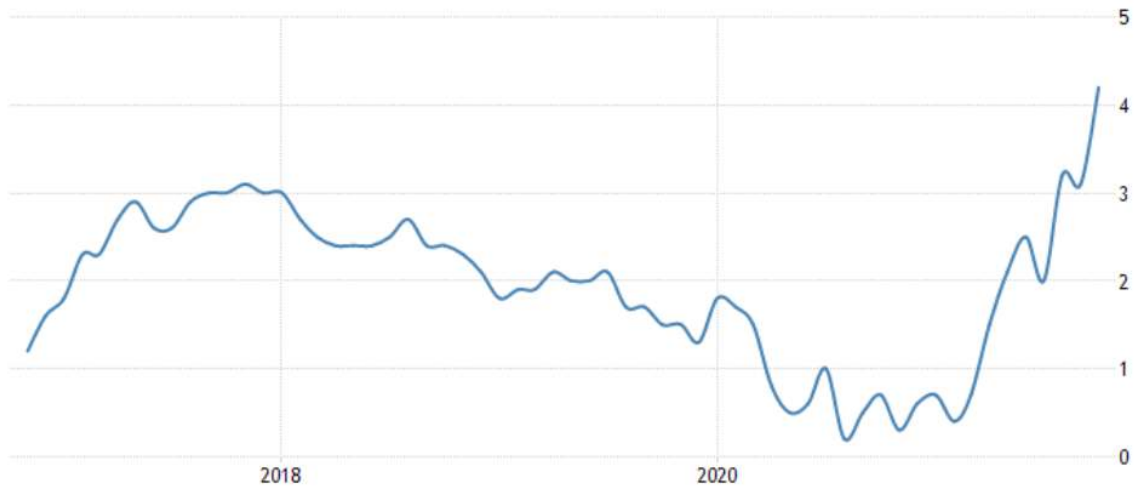
İngiltere için yapılan istatistiksel analizde pandemi dönemi ve pandemi dönemi öncesine ait ondokuz ayın enflasyon verilerinin ortalaması ele alınmıştır. Analiz edilen veri grupları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını görebilmek amacı ile yapılan T-testinde P değerine bakılmıştır.

Tablo 6. Bağımlı Örneklem T-testi: İngiltere Enflasyon

	<i>Pandemi Dönemi</i>	<i>Pandemi Öncesi</i>
Ortalama	1,0211	2,0737
Standart Sapma	0,65793	0,34455
Gözlem	19	19
Cohen's D	0.200434	
Varsayımsal ortalama farkı	0	
df	18	
T değeri	-5,867	
P (T<t) One tail	0,59	
P (T<t) Two tail	0,013	

Bulunan P değeri 0,05'ten küçük olup 0,013'dür. Bu değer pandemi dönemi enflasyon verileri ile pandemi öncesi enflasyon verileri arasında anlamlı bir farklılığın olduğunu ifade etmektedir. Analizde elde edilen Cohen d değeri (0,200434) değişkenler arasında olan farklılığın etkisinin düşük olduğunu ifade etmektedir. Dolayısı ile H_1 hipotezi kabul edilerek pandeminin İngiltere'nin enflasyonunun araştırmaya konu olan süreç içerisinde düşük dozda etkilediği sonucuna varılmaktadır. Pandemi öncesi %2 seviyelerinde olan enflasyon pandemi döneminde %1'e düşmüştür.

Grafik 5. İngiltere Enflasyon Verileri: Son Beş Yıl

Grafik 5 ‘de görülebileceği üzere İngiltere’de de diğer ülkeler ile benzer şekilde en yüksek enflasyon oranı 2021 yılında gözlenmiştir. İngiltere’de 2016 yılında alınan Brexit kararı ile bu süreçte uygulanacak olan ekonomik, mali ve diğer konularda politikalar belirlenmiştir. Ülkenin işleyen düzeninde ve bu düzenin ekonomik veriler üzerinde olağanüstü şekilde değişmemesine yönelik çalışmalar yapılmıştır (Schimmelfennig, 2018; Sampson, 2017; Pompeo; 2018).

İngiltere’ye ait Brexit Öncesi ve Brexit süresince elde edilen makroekonomik verilerin analiz edildiği çalışmada (Kaya, 2019); ülkeye ait 7 makroekonomik veriden 4’ünde iki süreç arasında anlamlı farklılık olduğu 3’ü arasında ise anlamlı farklılığın bulunmadığı sonucu elde edilmiştir.

4.2.2.1.6. Fransa

Fransa’ya ait enflasyon verileri incelendiğinde çoğu Avrupa ülkesi ile paralel doğrultuda gelişme kaydetmiştir.

Yapılan istatistiksel analizde pandemi dönemi ve pandemi dönemi öncesine ait ondokuz ayın enflasyon verilerinin ortalaması ele alınmıştır. Analiz edilen veri grupları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını görebilmek amacı ile yapılan T-testinde P değerine bakılmıştır.

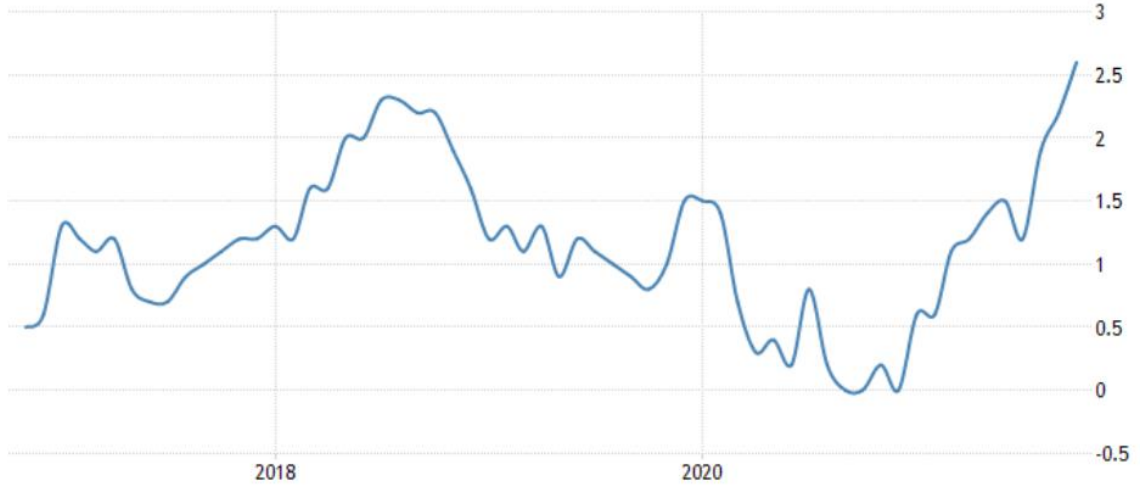
Tablo 7. Bağımlı Örneklem T-testi: Fransa Enflasyon

	<i>Pandemi Dönemi</i>	<i>Pandemi Öncesi</i>
Ortalama	0,7158	1,4895
Standart Sapma	0,5679	0,53841
Gözlem	19	19
Cohen's D	0.202103	
Varsayımsal ortalama farkı	0	
df	18	
T değeri	-4,498	
P (T<t) One tail	0,738	
P (T<t) Two tail	0,042	

Pandemi öncesi enflasyon verilerinin ortalaması 1,4895 iken pandemi döneminde enflasyon ortalaması 0,7158 olmuştur. Bulunan P değeri 0,05’ten küçük olup 0,042’dir. Bu değer pandemi dönemi enflasyon verileri ile pandemi öncesi enflasyon verileri arasında anlamlı bir farklılığın olduğunu ifade etmektedir. Analizde elde edilen Cohen d değeri (0,202103) değişkenler arasında olan farklılığın etkisinin düşük olduğunu ifade etmektedir. Dolayısı ile H_1 hipotezi kabul edilerek pandeminin Fransa’nın enflasyonunun araştırmaya konu olan

süreç içerisinde düşük dozda etkilediği sonucuna varılmaktadır. İki dönem arasında görünen ortalama farklarından da yaklaşık olarak yarı yarıya bir değişim olduğu gözlenebilmektedir.

Grafik 6. Fransa Enflasyon Verileri: Son Beş Yıl

Fransa'ya ait son beş yılın enflasyon verilerine bakıldığında enflasyon hiçbir zaman %3 ü aşmamıştır. Fakat 2018 yılsonu 2019 yılbaşı döneminde yaklaşık olarak pandemi dönemi ile aynı enflasyon oranına sahip olunmuştur. Fransa hükümeti ülkedeki ekonomik hayatın bozulmadan, sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için çeşitli önlemler almıştır. Bunlardan bazıları 2021 yılının ilk aylarında yürürlüğe giren; küçük orta ölçekli şirketlerin sabit giderlerinin %70'inin devlet tarafından karşılanması, karantina kararlarından ve salgından olumsuz yönde etkilenen işletmelere yapılan yardım bedelinin %80 artırılması, faaliyetine ara vermek zorunda kalan tüm firmaların, cirolarının maksimum %20'sini kapsayacak şekilde dayanışma ödeneğinin verilmesi ve pandemiden ağır şekilde etkilenen sektörlerde faaliyette olan şirketlerin sosyal sigorta ücretlerini ödememe muafiyeti getirilmesidir (Goutte, Peran, Porcher, 2020). Bu sayede ülkedeki iflas eden firma sayısı 2019 ile kıyaslandığında daha düşük seviyelerde olduğu görülmüştür (Malliet ve arkadaşları, 2020;).

Fransa ekonomisini bu süreçte pozitif olarak etkileyen faktörlerden bir tanesi Fransız ürünlerinin ihraç edilmesine yönelik taleplerin bu süreçte artması olmuştur. Dolayısı ile ülkenin ihracat değerleri arttığından ekonomi salgın kapsamında alınan tedbirler ve durgunluk döneminden diğer ülkelere nazaran daha az etkilenmiştir (Voldano ve arkadaşları, 2021).

4.2.2.1.7. İspanya

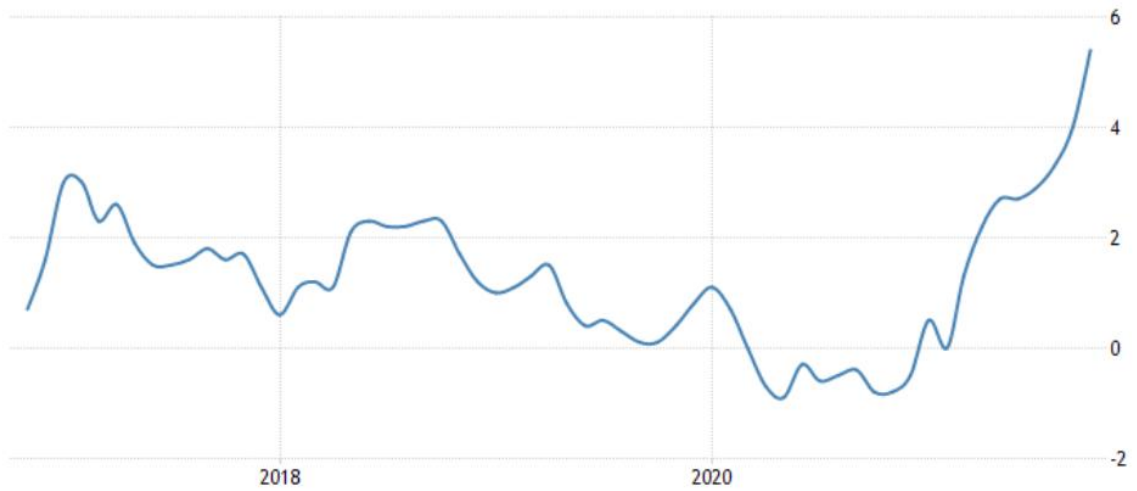
Araştırmaya konu olan bir diğer ülke olan İspanya'nın verileri incelendiğinde eksi enflasyon gözlemlenmiştir. Pandemi dönemini kapsayan ondokuz ayın dokuzunda ülkede deflasyon görülmüştür. Analiz edilen veri grupları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını görebilmek amacı ile yapılan T-testinde P değerine bakılmıştır.

Tablo 8. Bağımlı Örneklem T-testi: İspanya Enflasyon

	<i>Pandemi Dönemi</i>	<i>Pandemi Öncesi</i>
Ortalama	0,3316	1,2684
Standart Sapma	1,16955	0,81653
Gözlem	19	19
Cohen's D	0.092881	
Varsayımsal ortalama farkı	0	
df	18	
T değeri	0,21	
P (T<t) One tail	-2,344	
P (T<t) Two tail	0,31	

Bulunan P değeri 0,05'ten büyük olup 0,31'dir. Bu değer pandemi dönemi enflasyon verileri ile pandemi öncesi enflasyon verileri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını ifade etmektedir. Nitekim analizde elde edilen Cohen d değeri (0,092881) de beklenen minimum değer olan 0,2'nin çok altındadır. Bu nedenle H_0 hipotezi kabul edilerek, pandeminin İspanya'nın enflasyonunu araştırmaya konu olan süre içerisinde etkilemediği anlaşılmaktadır.

Grafik 7. İspanya Enflasyon Verileri: Son Beş Yıl

Eksi enflasyon (deflasyon) fiyatlar genel seviyesinde belli bir dönemde azalış olduğu anlamına gelmektedir. Grafik 7'de 2020-2021 arası dönemde eksi enflasyon görüldüğü ifade

edilmektedir. Yüksek enflasyonun ülkelerde sorun yarattığı gibi fazla düşük enflasyonda ülkeler için problemdir (Humphrey, Kahraman, 2011). Deflasyonun ana sebeplerinden biri talep eksikliği ve ekonomide yaşanan durgunluk olarak gösterilebilir. Deflasyonun sonuçları ise; ekonomik durgunluğa bağlı olarak ülkenin ulusal gelirinin düşmesi, stok artışına ve satışların azalması ile şirketlerin karının azalması, şirketlerde yaşanan karın azalmasına bağlı işten çıkarmaların yaşanması ve işsizliğin artması ve yaşanan düşüşlerden dolayı yatırım arayışındaki sermaye sahipleri yatırım yapmaktan vazgeçerek mevcut sermayelerini yüksek faiz getirili yatırım araçlarına yönlendirmeyi tercih etmesi olarak sıralanabilir (Aktan ve Şen; 2011).

İspanya Hükümeti de diğer Avrupa ülkeleri gibi ülkesindeki firmaları desteklemek adına çeşitli tedbirler ve destek paketleri açıklamıştır. Bunlardan en etkin 12 Mart 2020’de açıklanan 11 Milyar Avro’luk, pandemiden etkilenen firmalara destek amaçlı hazırlanan yardım paketidir. Ekonomik tedbirlerin yanı sıra alınan sınır önlemleri ile de pandeminin gelişiminin önüne geçilmesi hedeflenmiştir (Chamorro-Petronacci, 2021).

4.2.2.1.8. İtalya

İtalya için yapılan istatistiksel analiz de pandemi dönemi ve pandemi dönemi öncesine ait ondokuz ayın enflasyon verilerinin ortalaması ele alınmıştır. Analiz edilen veri grupları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını görebilmek amacı ile yapılan T-testinde P değerine bakılmıştır.

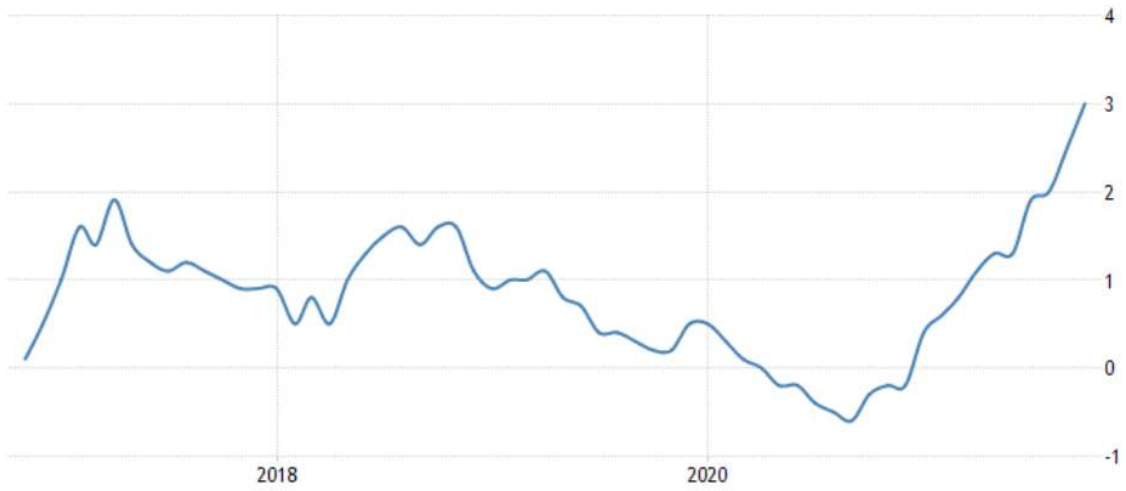
Tablo 9. Bağımlı Örneklem T-testi: İtalya Enflasyon

	<i>Pandemi Dönemi</i>	<i>Pandemi Öncesi</i>
Ortalama	0,2263	0,9526
Standart Sapma	0,59614	0,48232
Gözlem	19	19
Cohen's D	0.133948	
Varsayımsal ortalama farkı	0	
df	18	
T değeri	-3,211	
P (T<t) One tail	0,002	
P (T<t) Two tail	0,005	

Bulunan P değeri 0,05’ten küçük olup 0,005’dir. Bu değer pandemi dönemi enflasyon verileri ile pandemi öncesi enflasyon verileri arasında anlamlı bir farklılığın olduğunu ifade etmektedir. Analizde elde edilen Cohen d değeri (0,133948) de beklenen minimum değer olan 0,2’nin çok altındadır. Dolayısı ile H_1 hipotezi kabul edilerek pandeminin İtalya’nın

enflasyonunun araştırmaya konu olan süreç içerisinde düşük dozda etkilediği sonucuna varılmaktadır. Ek olarak İtalya'ya ait enflasyon verileri incelendiğinde İspanya'da görülen deflasyon İtalya'da da gözlenmiştir. Pandemi dönemine ait ondokuz aydan sekizinde ülkede eksi enflasyon baş göstermiştir. İki dönem arasındaki ortalama farkı incelendiğinde pandemi öncesi dönemde %0,9523 olan enflasyon pandemi döneminde %0,2263'e gerilemiştir. İtalya 'da enflasyonun çok yüksek seviyelerde izlenmediği bir ülkedir. Son beş yılına ait enflasyon verilerine bakıldığında en yüksek seviyeye pandemi döneminde ulaşmış olup yaklaşık %3 seviyesindedir.

Grafik 8. İtalya Enflasyon Verileri: Son Beş Yıl

İtalya'da ilk vaka 31 Ocak 2020 tarihinde turistik amaç ile ülkeye gelen iki Çinli'de tespit edilmiştir. Sonrasında diğer ülkelere göre virüs daha hızlı yayılmıştır. 22 Mart 2020 tarihine kadar ülkedeki toplam vaka sayısı 17.601'e bir günde gerçekleşen ölüm sayısı ise 601'e çıkarak İtalya, salgının merkezi olan Çin'i geride bırakarak Dünya'da ve Avrupa'da en yüksek ölüm sayısına ulaşan ülke olmuştur (Altınkaya, 2020).

Bu kapsamda ülkede sıkı tedbirler alınmıştır. Bunlardan bazıları; ülke genelinde uygulanan sokağa çıkma yasağı, okulların %100 uzaktan eğitime geçmesi ve şehirlerarası seyahatlere kısıtlama getirilmesi olarak gösterilmektedir. Alınan sağlık önlemlerinin yanı sıra ekonomik olarak da tedbirler alınmıştır. İtalya'da alınan tedbirler üç ana başlıkta toplanmıştır. Bunlar; ailelere yönelik olan destekler, firmalara yönelik olan destekler ve sağlık sektörüne yönelik olan desteklerdir. Bu kapsamda ailelere yönelik destekler; kira yardımı, faturalara uygulanan indirimler, bakıcılar için ikramiye ve borç ödemelerinin durdurulması olarak gösterilmektedir. Firmalara yönelik yapılan yardımlar diğer ülkeler ile benzerlik gösteren; vergi ödemelerinin ertelenmesi, sosyal güvenlik ile ilgili yapılan 5

milyon Avroluk destek ve pandemi döneminden en çok etkilenen sektörlerle (turizm, ketring, ulaşım) sigorta primlerine yönelik yapılan yardımlar gösterilebilmektedir (Livingston, Bucher; 2020; Di Lorenzo, Di Trolio, 2020).

4.2.2.1.9. Türkiye

Türkiye araştırmaya konu olan ülkeler ile kıyaslandığında en yüksek enflasyona sahip olan ülkedir. Pandemi dönemi öncesine ait enflasyon verilerinin ortalaması %17,1926 iken pandemi döneminde enflasyon verilerinin ortalaması %13,4963 ye gerilemiştir. Pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem olmak üzere iki grup arasında anlamlı farklılık olup olmadığını görebilmek amacı ile yapılan T-testinde P değerine bakılmıştır.

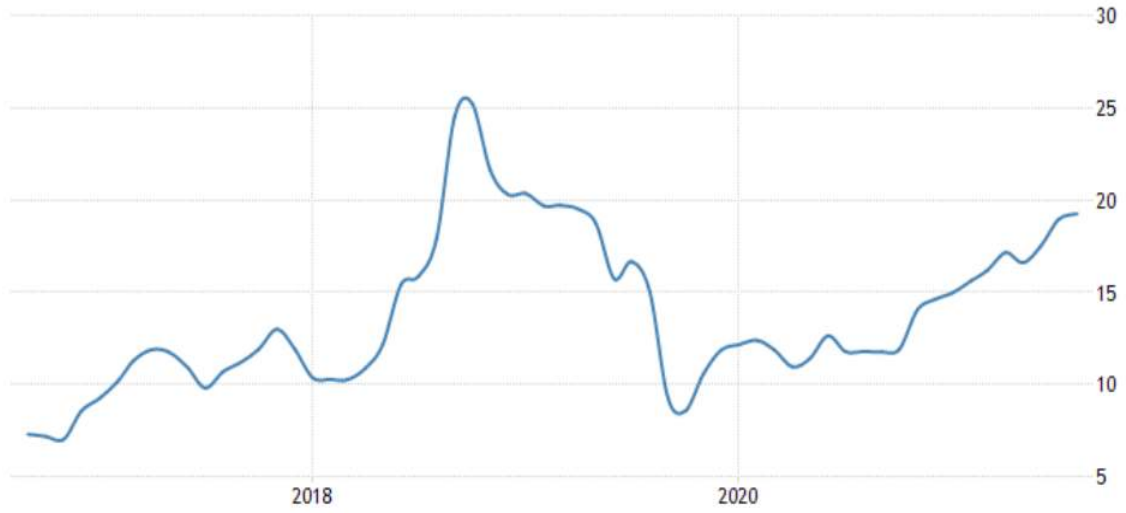
Tablo 10. Bağımlı Örneklem T-testi: Türkiye Enflasyon

	<i>Pandemi Dönemi</i>	<i>Pandemi Öncesi</i>
Ortalama	13,4963	17,1926
Standart Sapma	2,1788	4,69987
Gözlem	19	19
Cohen's D	0,111104	
Varsayımsal ortalama farkı	0	
df	18	
T değeri	-2,484	
P (T<t) One tail	0	
P (T<t) Two tail	0,23	

Bulunan P değeri 0,05'ten büyük olup 0,23'dür. Bu değer pandemi dönemi enflasyon verileri ile pandemi öncesi enflasyon verileri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını ifade etmektedir. Nitekim analizde elde edilen Cohen d değeri (0,111104) de beklenen minimum değer olan 0,2'nin çok altındadır. Bu nedenle H_0 hipotezi kabul edilerek, pandeminin Türkiye'nin enflasyonunu araştırmaya konu olan süre içerisinde etkilemediği anlaşılmaktadır.

Dünya'da bulunan 185 ülke arasında ortalama enflasyon %2,8, çift haneli enflasyona sahip ülke sayısı 20'dir. Bu ülkeler arasında Türkiye en yüksek enflasyona sahip onbeşinci ülkedir. Grafik 9'dan görüleceği üzere Türkiye 2017 yılından beri çift haneli enflasyon ile mücadele etmektedir.

Grafik 9. Türkiye Enflasyon Verileri: Son Beş Yıl

Türkiye'nin yüksek enflasyon ile mücadele ediyor olmasındaki en büyük etken ulusal paranın döviz karşısında değer kaybetmesidir. Buna bağlı maliyetlerin artması ile ürünlerin fiyatlarının artmasıdır. Enflasyonun düşürülerek daha makul seviyelere gelmesi için ilk olarak döviz kurlarının düşürülmesi gereklidir. Döviz kurlarının düşürülmesi için de ülkeye sıcak para girişinin olması, yabancı sermayenin ülkeye girmesi ve dış borçların ertelenmesi gereklidir. Enflasyonu düşürmek için izlenebilecek diğer bir yol ise enerji tasarrufuna gidilmesidir. Petrol ve doğalgaz fiyatlarının düşmediği bir ortamda enerji tasarrufuna gidilmesi şarttır. İthalatın kısılarak Türkiye'de üretilebilecek ürünlerin ithalatının sınırlandırılması enflasyona etki etmektedir. Enflasyona etki edebilecek en önemli bir diğer silah ise faizlerin artırılmasıdır. Faizlerin artırılması ile talep azalarak tasarrufa yönelim gerçekleşecektir.

Türkiye'de ilk vaka diğer ülkelere nazaran daha geç görülmüştür. İlk vakanın geç görülmesine rağmen Türkiye ekonomisi salgından doğrudan etkilenmiş ve yaşanan olağanüstü durumun etkilerini alınan tedbirler ile azalmaya çalışmıştır. Bu kapsamda Türkiye, Covid-19 pandemi döneminin etkilerini en hafif şekilde atlatmak için salgının ilk günlerinden itibaren çeşitli parasal ve mali önlem paketi açıklamıştır. Alınan tedbirler ile ekonomide çok büyük toparlanmalar görülmese de daha büyük etkilerin önüne geçilmiştir (Sertkaya, Baş; 2021). Açıklanan ilk tedbir paketlerinde çalışan ve işsiz kesime yeterince yer verilmediği görülmüştür. İlerleyen aylarda açıklanan önlem paketlerinde ise, ağırlıklı olarak bütçe politikaları devreye sokularak gelir kaybı yaşayan kitlelere yapılan parasal yardımları kapsamaktadır (TÜRMOB, 2020: 25; Çalışkan ve Erul, 2021: 45-46). Virüsün tüm Dünya'ya yayılarak pandemi ilan edilmesi ile 18 Mart 2020'de 100 milyar TL tutarında

ekonomik tedbir paketi ilan etmiştir. Daha sonra yürürlüğe giren ek önlemler ile toplam paketin büyüklüğü 240 milyar TL'ye ulaşmıştır. Açıklanan tedbir paketleri çoğunlukla salgının en çok negatif etkisinin görüldüğü sektörlerle yönelik olmuştur (Gür vd., 2020: 59-60). Pandemi ilerledikçe birçok kurum ve kuruluş destek ve yardım niteliğinde paketler açıklamaya devam etmiştir. Ekonomik İstikrar Kalkanı olarak adlandırılan ekonomik destek paketleri salgın boyunca devam etmiş ve zamanla daha büyük kitleleri içine almıştır.

4.2.2.1.10. Almanya

Almanya'nın pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem olmak üzere iki grup arasında anlamlı farklılık olup olmadığını görebilmek amacı ile yapılan T-testinde P değerine bakılmıştır.

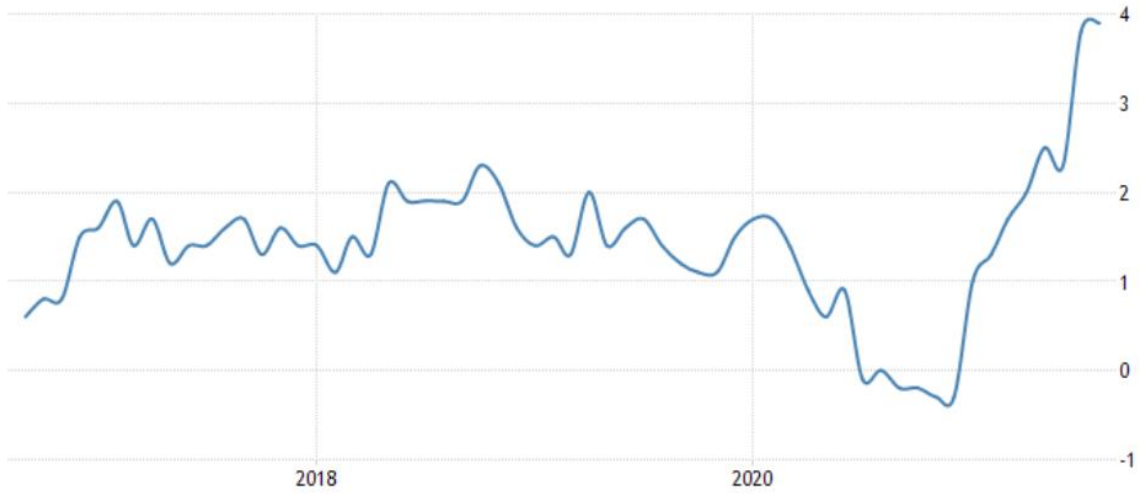
Tablo 11. Bağımlı Örneklem T-testi: Almanya Enflasyon

	<i>Pandemi Dönemi</i>	<i>Pandemi Öncesi</i>
Ortalama	0,9684	1,6789
Standart Sapma	0,92919	0,38669
Gözlem	19	19
Cohen's D	0.099837	
Varsayımsal ortalama farkı	0	
df	18	
T değeri	-2,964	
P (T<t) One tail	0,653	
P (T<t) Two tail	0,08	

Bulunan P değeri 0,05'ten büyük olup 0,08'dir. Bu değer pandemi dönemi enflasyon verileri ile pandemi öncesi enflasyon verileri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını ifade etmektedir. Nitekim analizde elde edilen Cohen d değeri (0,099837) de beklenen minimum değer olan 0,2'nin çok altındadır. Bu nedenle H_0 hipotezi kabul edilerek, pandeminin Almanya'nın enflasyonunu araştırmaya konu olan süre içerisinde etkilemediği anlaşılmaktadır.

Grafik 10'da görüleceği üzere Almanya'nın enflasyonu 2016-2020 aralığında %1-2 aralığında dalgalanmaktadır. Nadir ve kısa süreli %1'in altına düşmekte ya da %2'nin üstüne çıkmaktadır. Fakat 2020 yılına gelindiğinde olağandışı değişimler olduğu gözlenmektedir. 2020'nin beş ayda ülkede deflasyon görülmüştür. Pandeminin ekonomik daralmaya sebep olduğu gözlenmektedir.

Grafik 10. Almanya Enflasyon Verileri: Son Beş Yıl

Almanya’da araştırmaya konu olan diğer ülkeler gibi en yüksek enflasyonu 2021 yılı, pandemi döneminde deneyimlemiştir (Grafik 10). Almanya’da tüm Dünya ülkeleri gibi hem sosyal hem ekonomik önlemler alarak pandeminin etkisini azaltmaya çalışmıştır. İlk olarak insan sirkülasyonunu azaltıcı önlemler alınmış, okullar uzaktan öğrenime geçmiştir. Pandeminin ilerleyen günlerinde ise ciddileşen tablo sonucu sokağa çıkma yasakları uygulanmıştır. Tüm ülkelerde alınan sosyal önlemler benzerlik göstermektedir. Almanya’da alınan ekonomik önlemlerden biri orta ve küçük ölçekli şirketler için- Yeni Köprü Yardım olarak adlandırılan 24,6 Milyar Avroluk destek paketidir.

Pandeminin bitmesi için kalıcı çözüm olarak görünen aşı çalışmalarına da Almanya öncülük etmiştir. Alman firmaları Biontech ve Pfizer şirketlerinin ortak çalışması ile geliştirilen Covid-19 aşısı Dünya Sağlık Örgütü tarafından düzenli kullanım onayı alınan ilk Covid-19 aşısı olma özelliğini taşımaktadır (Boseley ve arkadaşları, 2020). Klinik geliştirmelerinin Nisan 2020’de başladığı aşı, birçok ülke tarafından Aralık 2020 tarihinde uygulanmaya başlandı. Türkiye’de ise Nisan 2021’de Biontech aşısı uygulanmaya başlamıştır. Covid-19 virüsüne karşı %95 oranında koruma sağlayan aşı, diğer aşilar ile kıyaslandığında mutasyonlu virüslere karşı daha fazla koruyucu olduğu bilinmektedir.

4.2.2.1.11.Enflasyona İlişkin 10 Ülkenin sonuçlarının Değerlendirilmesi

Araştırmaya konu olan on ülkenin enflasyon verileri analiz edilmiştir. İstatistiksel analiz ile ülkelerin enflasyon verilerinde pandemi dönemi öncesi ve pandemi dönemi arasında anlamlı farklılığın olup olmadığı sorgulanmıştır. Elde edilen sonuçlarda on ülkeden dört tanesinde pandeminin enflasyon üzerinde anlamlı etkisinin olduğu gözlenmiştir. Bu ülkeler Hindistan, İngiltere, Fransa ve İtalya’dır. Hindistan’da anlamlı farklılık enflasyonun

yükselişinde görülmüştür. Pandemi Hindistan'da enflasyonun artmasına sebep olmuştur. Ülkedeki pandemi öncesi ve pandemi dönemi olmak üzere ondokuz aya ait (Her iki dönem için de ondokuz ay) enflasyon oranı ortalaması pandemi öncesi dönemde %3,4984 iken pandemi döneminde %6,1416 seviyesine yükselmiştir. İngiltere, Fransa ve İtalya'da ise pandeminin sebep olduğu anlamlı farklılık ülkelerin enflasyon oranlarındaki düşüşte gözlenmiştir. Pandemi İngiltere, Fransa ve İtalya'nın enflasyon oranlarında düşüşe sebep olmuştur.

Pandemi döneminin ülkelerin enflasyon oranlarında anlamlı düzeyde etkili olmadığı ülkeler Amerika Birleşik Devletleri, Brezilya, Rusya, İspanya, Türkiye ve Almanya'dır. Brezilya ve Rusya'da enflasyon oranlarının ortalaması pandemi dönemi öncesinden pandemi dönemine kadar hafif yükselmiştir. Bu yükseliş oldukça makul seviyededir. Amerika Birleşik Devletleri, İspanya, Almanya ve Türkiye'de ise ülkelere ait enflasyon oranı pandemi öncesinde daha yüksek iken, pandemi döneminde düşmüştür.

Hindistan'ın enflasyonu pandemi döneminde, pandemi öncesi döneme göre artış göstermiştir. Bu artışın sebebi maliyet enflasyonu olabilir. Maliyet enflasyonu; maliyetlerin artmasından kaynaklanan enflasyondur. Hindistan'ın ulusal parası pandemi döneminde değer kaybetmiştir. Dolayısı ile dışa bağımlı olunan ürünlerin fiyatı dövizin yükselmesine bağlı olarak artmaktadır. Hammadde fiyatlarında yaşanan artış ürünlere yansımaktadır.

Anlamlı fark olup olmadığına bakılmaksızın araştırmaya konu olan on ülkeden yedisinde enflasyon oranı pandemi döneminde düşüş göstermiştir. Enflasyonun yükseldiği diğer üç ülkeden ikisinde; Rusya ve Brezilya'da, enflasyon artışı oldukça düşük seviyededir. Pandemi döneminde enflasyonun düşmesinde en önemli etken talebin azalmasıdır. Pandeminin önlenmesine yönelik ülkelerin aldığı tedbirler kapsamında insan dolaşımı hem ülkeler içerisinde hem de ülkeler arasında azalmıştır. Her ülke çeşitli dönemlerde sokağa çıkma kısıtlaması uygulamış ve ülke giriş çıkışlarına ek önlemler getirmiştir. Bu sebeple genel olarak talep seviyesinde düşüş yaşanmıştır. Talebin düşüşüne bağlı olarak durgunluk oluşmuş ve fiyatlar genel seviyesinde düşüş gözlenmiştir.

Yüksek enflasyon ülkelerde sorun yarattığı gibi çok düşük seviyelerdeki enflasyonda ülkeler için problem yaratmaktadır. Zaman zaman ülkelerde enflasyonu artırmak için çeşitli uygulamalar yapılabilmektedir. Bu ülkelerde ekonomideki durgunluğu canlandırmak adına kişiler tüketime ve tasarruf ettikleri paraları harcamaya teşvik edilir.

4.2.2.2. İşsizlik

4.2.2.2.1.Amerika

Amerika Birleşik Devletleri'nin işsizlik verileri üzerine yapılan istatistiksel analizde pandemi dönemi ve pandemi dönemi öncesine ait ondokuz ayın işsizlik verilerinin ortalaması ele alınmıştır. Cohen d testi için iki veri grubundaki veri sayısını eşit olması beklenir. Analizde kullanılan iki döneme ilişkin veri sayısı eşit olup 19 adettir. Analiz edilen veri grupları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını görebilmek amacıyla yapılan P değerine bakılmıştır.

Tablo 12. Bağımlı Örneklem T-testi: Amerika İşsizlik

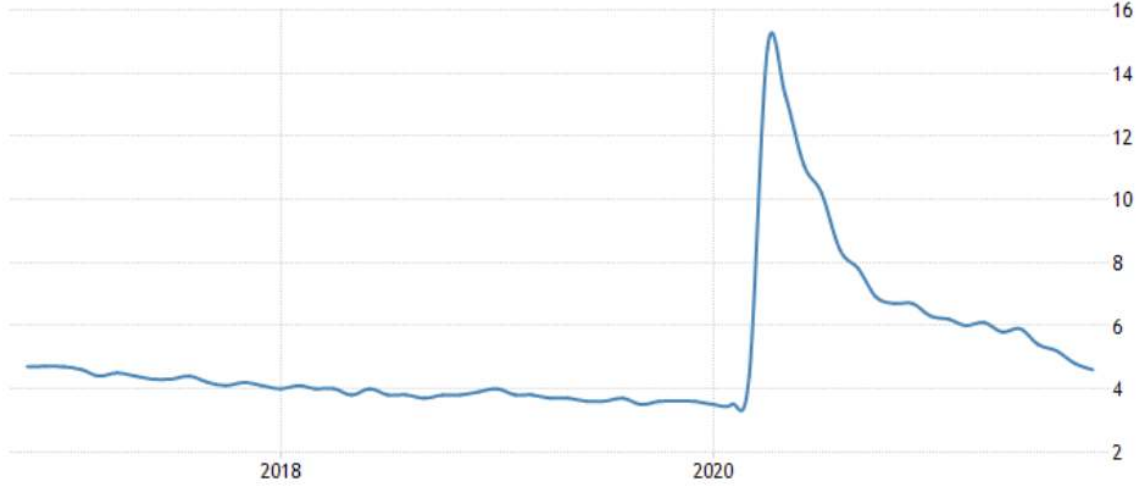
	<i>Pandemi Dönemi</i>	<i>Pandemi Öncesi</i>
Ortalama	7,2211	3,7421
Standart Sapma	3,13113	0,15024
Gözlem	19	19
Cohen's D	0.156953	
Varsayımsal ortalama farkı	0	
df	18	
T değeri	4,809	
P (T<t) One tail	0,614	
P (T<t) Two tail	0,008	

P değeri 0,05'ten küçük olup 0,008 bulunmuştur. Bu değer pandemi dönemi işsizlik verileri ile pandemi öncesi işsizlik verileri arasında anlamlı bir farklılığın olduğunu ifade etmektedir. Analizde elde edilen Cohen d değeri (0,01112) de beklenen minimum değer olan 0,2'nin çok altındadır. Bu nedenle H_1 hipotezi kabul edilerek, pandeminin Amerika Birleşik Devletleri'nin işsizlik verileri üzerinde etkisinin olduğu, fakat bu etkinin büyüklüğünün sınırlı kaldığı anlaşılmaktadır.

Grafik 11'de görüldüğü üzere Amerika Birleşik Devletleri'nin işsizlik verileri 2017 yılından günümüze kadar zaman zaman yaşanan ufak artışlar olmasına rağmen genel anlamda düşüş trendi sergilemektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin son beş yıllık işsizlik verilerine bakıldığında 2020 yılına kadar işsizlik oranı %10 seviyesini hiç aşmamıştır. Fakat 2020 Mart ayında %4,40 olan işsizlik oranı Nisan ayında son yirmibeş yılın en yüksek seviyesi olan %14,70'ye ulaşmıştır. Takip eden aylarda ise sırası ile %13,30, %11,10, %10,20 seviyelerinde gözlenmiştir. Ülkede 1982 yılından bu yana en yüksek işsizlik yardımı başvuruları pandemi döneminde yapılmıştır. Bu süreçte başvurular 3 milyonu aşarak bir önceki rekorun 4 katı seviyeye ulaşmıştır. Ek olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde çok

fazla sayıda çalışma izni olmadan, kayıt dışı şekilde çalışan işçi de bulunmaktadır. Çoğu sezonluk çalışan olan bu işçiler işsizlik ödeneğine başvuru yapamamaktadır. Dolayısı ile açıklanan rakamların gerçekte çok daha fazla olduğu tahmin edilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri özelinde pandemi krizinin en fazla istihdam piyasasını etkilediği söylenebilir.

Grafik 11. Amerika Birleşik Devletleri İşsizlik Verileri: Son Beş Yıl

4.2.2.2. Hindistan

Hindistan için yapılan istatistiksel analiz de pandemi dönemi ve pandemi dönemi öncesine ait ondokuz ayın işsizlik verilerinin ortalaması ele alınmıştır. Analizde kullanılan iki döneme ilişkin veri sayısı eşit olup ondokuz adettir. Analiz edilen veri grupları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını görebilmek amacı ile yapılan T-testinde P değerine bakılmıştır.

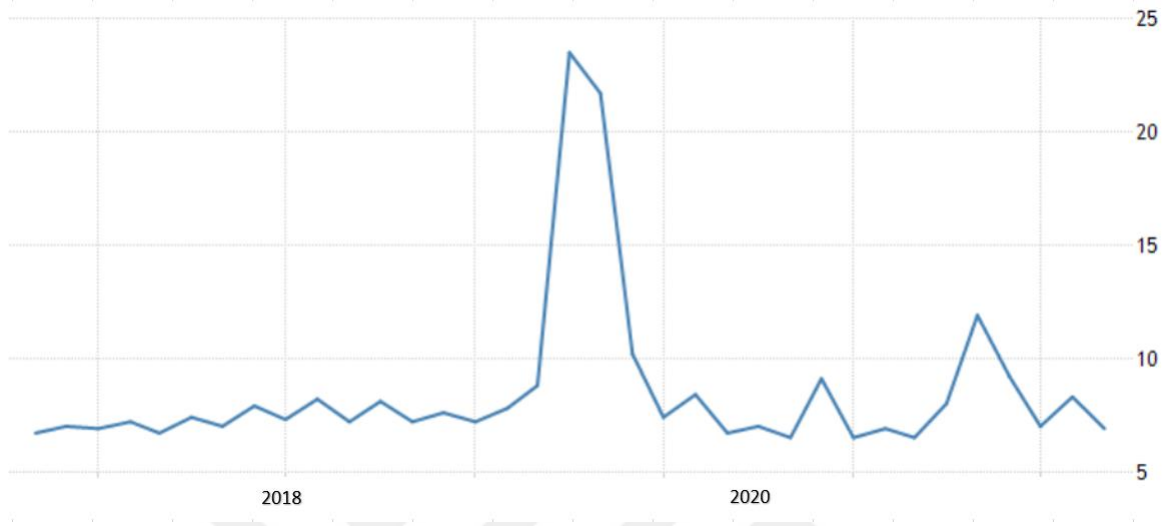
Tablo 13. Bağımlı Örneklem T-testi: Hindistan İşsizlik

	<i>Pandemi Dönemi</i>	<i>Pandemi Öncesi</i>
Ortalama	9,5211	6,8947
Standart Sapma	4,82661	0,79336
Gözlem	19	19
Cohen's D	0.075935	
Varsayımsal ortalama farkı	0	
df	18	
T değeri	2,307	
P (T<t) One tail	0,713	
P (T<t) Two tail	0,033	

Bulunan P değeri 0,05'ten küçük olup 0,033 bulunmuştur. Bu değer pandemi dönemi işsizlik verileri ile pandemi öncesi işsizlik verileri arasında anlamlı bir farklılığın olduğunu ifade etmektedir. Analizde elde edilen Cohen d değeri (0,075935) değişkenler arasında olan

farklılığın etkisinin düşük olduğunu ifade etmektedir. Dolayısı ile H_1 hipotezi kabul edilerek pandeminin Hindistan'ın işsizlik oranını araştırmaya konu olan süreç içerisinde düşük dozda etkilediği sonucuna varılmaktadır.

Grafik 12. Hindistan İşsizlik Verileri: Son Beş Yıl

Grafik 12 de görülebileceği üzere Hindistan'da da Amerika Birleşik Devletleri ile benzer şekilde Mart-Nisan 2020 ayları arasında ciddi şekilde işsizlik artışı gözlenmiştir. 2020 Mart ayında %8,80 olan işsizlik oranı Nisan ayında %23,50 seviyesine yükselmiştir. Hindistan nüfusu çok yoğun bir ülke olduğundan bu artış ile 122 milyon kişi salgın sebebiyle işsiz kalmıştır. İşsizliğin bu kadar yüksek seviyelerde gözlenmesinin nedeni virüsün yayılma hızının azalmasına yönelik uygulanan tedbirler kapsamında yer alan sokağa çıkma yasakları ve buna bağlı işyerlerinin kapanarak çalışanlarını işten çıkarması olarak gösterilmektedir. Haziran 2021'e gelene kadar işsizlik oranı düşse de pandemi öncesin dönemin oldukça üzerinde kalmıştır.

4.2.2.2.3.Brezilya

Brezilya için yapılan istatistiksel analiz de pandemi dönemi ve pandemi dönemi öncesine ait ondokuz ayın işsizlik verilerinin ortalaması ele alınmıştır. Analiz edilen veri grupları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını görebilmek amacı ile yapılan T-testinde P değerine bakılmıştır.

Tablo 14. Bağımlı Örneklem T-testi: Brezilya İşsizlik

	<i>Pandemi Dönemi</i>	<i>Pandemi Öncesi</i>
Ortalama	13,4632	12,0211
Standart Sapma	1,21847	0,41309
Gözlem	19	19
Cohen's D	0.158515	
Varsayımsal ortalama farkı	0	
df	18	
T değeri	4,441	
P (T<t) One tail	0,147	
P (T<t) Two tail	0,022	

Bulunan P değeri 0,05'ten küçük olup 0,022 bulunmuştur. Bu değer pandemi dönemi işsizlik verileri ile pandemi öncesi işsizlik verileri arasında anlamlı bir farklılığın olduğunu ifade etmektedir. Analizde elde edilen Cohen d değeri (0,158515) değişkenler arasında olan farklılığın etkisinin düşük olduğunu ifade etmektedir. Dolayısı ile H_1 hipotezi kabul edilerek pandeminin Brezilya'nın enflasyonunun araştırmaya konu olan süreç içerisinde etkilendiğini ifade etmektedir. Pandemi dönemi işsizlik verilerinin ortalaması %13,4632, pandemi öncesi döneme ait enflasyon verilerinin ortalaması ise %12,0211'dir. Ortalamalar arasındaki %1,4421'lik farklılıkta diğer ülkeler ile kıyaslandığı zaman düşük seviyede kalmaktadır. Grafik 13 de görüleceği gibi, Brezilya diğer ülkeler ile kıyaslandığında işsizlik verileri hiçbir ayda aşırı yükselip aşırı düşmemiştir. Pandemi öncesi 19 ayda düşüş trendi sergileyen işsizlik oranı, pandemi döneminde sürekli olarak kademeli şekilde artmıştır.

Grafik 13. Brezilya İşsizlik Verileri: Son Beş Yıl

4.2.2.2.4. Rusya

Rusya için yapılan istatistiksel analiz de pandemi dönemi ve pandemi dönemi öncesine ait on dokuz ayın işsizlik verilerinin ortalaması ele alınmıştır. Analiz edilen veri grupları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını görebilmek amacı ile yapılan T-testinde P değerine bakılmıştır.

Tablo 15. Bağımlı Örneklem T-testi: Rusya İşsizlik

	<i>Pandemi Dönemi</i>	<i>Pandemi Öncesi</i>
Ortalama	5,5684	4,6368
Standart Sapma	0,67004	0,16059
Gözlem	19	19
Cohen's D	0.191212	
Varsayımsal ortalama farkı	0	
df	18	
T değeri	6,367	
P (T<t) One tail	0,187	
P (T<t) Two tail	0,041	

Bulunan P değeri 0,05'ten küçük olup 0,041 bulunmuştur. Bu değer pandemi dönemi işsizlik verileri ile pandemi öncesi işsizlik verileri arasında anlamlı bir farklılığın olduğunu ifade etmektedir. Analizde elde edilen Cohen d değeri (0,191212) değişkenler arasında olan farklılığın etkisinin düşük olduğunu ifade etmektedir. Dolayısı ile H_1 hipotezi kabul edilerek pandeminin Rusya'nın işsizlik oranının araştırmaya konu olan süreç içerisinde etkilemediğini ifade etmektedir. Rusya'nın işsizlik verileri incelendiğine pandemi dönemi öncesi işsizlik verilerinin ortalaması ile pandemi dönemi işsizlik verilerinin ortalaması arasında yalnızca düşük bir farklılık olduğu gözlenmektedir. Dolayısı ile T-testi sonucu da oluşan bu küçük artışı destekler nitelikte sonuçlanmıştır.

Rusya'nın son beş yıla ait işsizlik oranlarının gösterildiği Grafik 14'de 2016 yılı ortasından beri gözlenen en yüksek seviye 2020 yılındadır. %4,50 seviyelerinde seyreden işsizlik oranı pandeminin etkisi ile birlikte %6,50 seviyesine fırlamıştır. Araştırmaya konu olan diğer ülkeler ile kıyaslandığında çok yüksek olmamakla beraber yine de iki dönem arasında anlamlı farklılığın bulunduğu istatistiksel analiz ile kanıtlanmıştır. 2020 Ocak ayında ilk vaka görülmesi ile birlikte Rusya'da, Çin ile olan ticaret ilişkisi hızla kapanmıştır. Buna ek olarak petrole olan talebin küresel anlamda azalması ile ülke ağır bir darbe almıştır.

Grafik 14. Rusya İşsizlik Verileri: Son Beş Yıl

4.2.2.2.5. İngiltere

İngiltere için yapılan istatistiksel analiz de pandemi dönemi ve pandemi dönemi öncesine ait ondokuz ayın işsizlik verilerinin ortalaması ele alınmıştır. Analiz edilen veri grupları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını görebilmek amacı ile yapılan T-testinde P değerine bakılmıştır.

Tablo 16. Bağımlı Örneklem T-testi: İngiltere İşsizlik

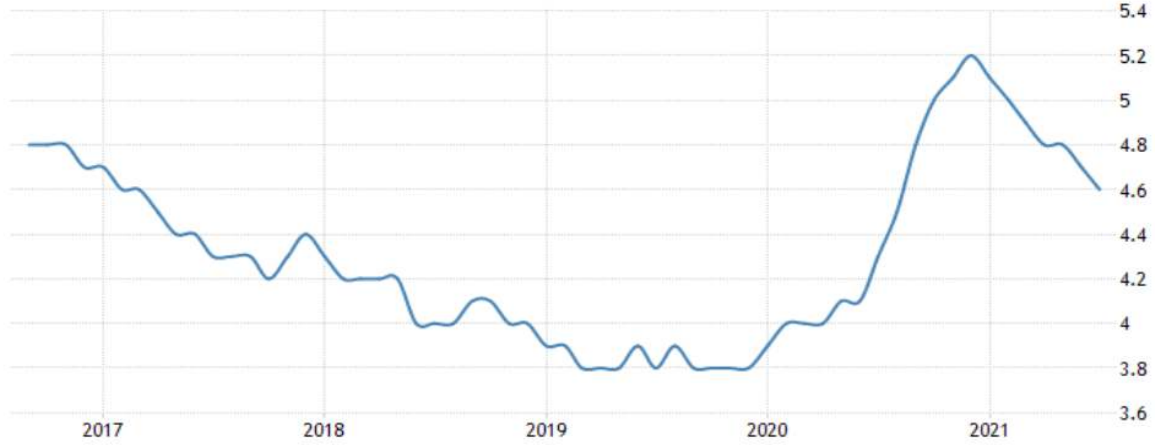
	<i>Pandemi Dönemi</i>	<i>Pandemi Öncesi</i>
Ortalama	4,4526	3,9263
Standart Sapma	0,48232	0,11065
Gözlem	19	19
Cohen's D	0.150409	
Varsayımsal ortalama farkı	0	
df	18	
T değeri	3,854	
P (T<t) One tail	0,842	
P (T<t) Two tail	0,001	

Bulunan P değeri 0,05'ten küçük olup 0,001'dir. Bu değer pandemi dönemi işsizlik verileri ile pandemi öncesi işsizlik verileri arasında anlamlı bir farklılığın olduğunu ifade etmektedir. Analizde elde edilen Cohen d değeri (0,150409) değişkenler arasında olan farklılığın etkisinin düşük olduğunu ifade etmektedir. Dolayısı ile H_1 hipotezi kabul edilerek pandeminin İngiltere'nin işsizlik oranının araştırmaya konu olan süreç içerisinde düşük dozda etkilediği sonucuna varılmaktadır. Pandemi öncesi %3,90 seviyelerinde olan işsizlik oranı pandemi döneminde %4,5 seviyelerine yükselmiştir.

İngiltere'ye ait Ulusal İstatistik Ofisi, 2020 yıl sonunda ülkenin işsizlik oranının %5,1 seviyesine yükseldiği ilan etmiştir. Bu açıklama ile İngiltere'nin işsizlik oranı 2016 yılından bu yana en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Grafik 15'de gözlenebileceği üzere 2016 yıl ortasından beri kademeli olarak düşen işsizlik 2019-2020 yılları süresince çok az

dalgalanmalar ile stabil ilerlemiştir. Fakat pandeminin yarattığı kriz oramı ile birlikte 2020 yılının ikinci yarısından itibaren keskin bir yükseliş gözlenmiştir.

Grafik 15. İngiltere İşsizlik Verileri: Son 5 Yıl

4.2.2.2.6. Fransa

Yapılan istatistiksel analiz de pandemi dönemi ve pandemi dönemi öncesine ait ondokuz ayın işsizlik verilerinin ortalaması ele alınmıştır. Analiz edilen veri grupları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını görebilmek amacı ile yapılan T-testinde P değerine bakılmıştır.

Tablo 17. Bağımlı Örneklem T-testi: Fransa İşsizlik

	<i>Pandemi Dönemi</i>	<i>Pandemi Öncesi</i>
Ortalama	8,0211	8,7105
Standart Sapma	0,55835	0,30713
Gözlem	19	19
Cohen's D	0.152995	
Varsayımsal ortalama farkı	0	
df	18	
T değeri	-4,265	
P (T<t) One tail	0,275	
P (T<t) Two tail	0,009	

Fransa'ya ait işsizlik verileri incelendiğinde araştırmaya konu olan çoğu ülkeden farklı gelişmeler izlenmiştir. Pandemi öncesi işsizlik verilerinin ortalaması %8,7105 iken pandemi döneminde işsizlik ortalaması %8,0211 olmuştur. Diğer ülkelerden farklı olarak işsizlik oranı pandemi döneminde düşüş göstermiştir. Bulunan P değeri 0,05'ten küçük olup 0,009'dur. Bu değer pandemi dönemi işsizlik verileri ile pandemi öncesi enflasyon işsizlik verileri arasında anlamlı bir farklılığın olduğunu ifade etmektedir. Analizde elde edilen Cohen d değeri (0,0,152995) değişkenler arasında olan farklılığın etkisinin düşük olduğunu

ifade etmektedir. Dolayısı ile H_1 hipotezi kabul edilerek pandeminin Fransa'nın işsizlik oranının araştırmaya konu olan süreç içerisinde düşük dozda etkilediği sonucuna varılmaktadır.

Grafik 16. Fransa İşsizlik Verileri: Son 5 Yıl

Fransa İstatistik Bürosu 2021 yılı için işsizlik oranının %7,5 seviyelerine gerileyeceğini ön görmekte olduklarını açıklamışlardı. Fakat yıl ortalaması 2021 Eylül ayı itibari ile işsizlik oranı ortalaması %8.00 seviyelerinde izlenmektedir. Dolayısı ile piyasa beklentisinin karşılanamadığını söylemek mümkün. Dünya'da ve Fransa'da pandemi süreci ve kısıtlamalar devam etmektedir. Fakat bu süreç içerisinde Fransa özelinde işsizlik oranlarında yüksek artışlar gözlenmemiştir. Bu durumun başlıca sebebi pandemi krizi süresince sağlanan kamusal desteklerdir. Ek olarak ekonomik aktivitelerin belli hizmet sektörleri haricinde işleyiş düzeyini koruduğu bunun da ekonominin genel görünümünü olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir.

4.2.2.2.7. İspanya

İspanya diğer ülkelere kıyasla daha yüksek işsizlik oranının gözlemlendiği bir ülkedir. Analiz edilen veri grupları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını görebilmek amacı ile yapılan T-testinde P değerine bakılmıştır.

Tablo 18. Bağımlı Örneklem T-testi: İspanya İşsizlik

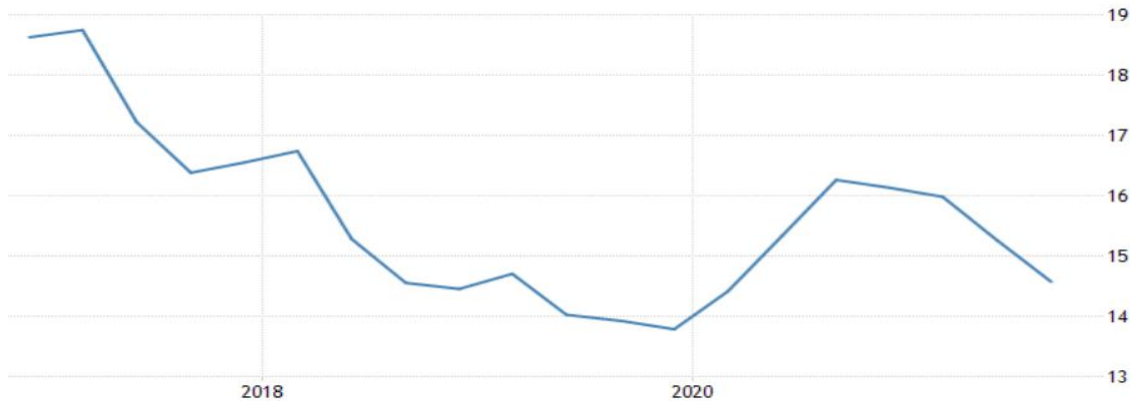
	<i>Pandemi Dönemi</i>	<i>Pandemi Öncesi</i>
Ortalama	15,4679	14,3805
Standart Sapma	0,75929	0,46568
Gözlem	19	19
Cohen's D	0.172649	
Varsayımsal ortalama farkı	0	
df	18	
T değeri	4,453	
P (T<t) One tail	0,038	
P (T<t) Two tail	0,006	

Pandemi öncesi döneme ait ondokuz ayda ülkenin işsizlik verilerinin ortalaması %14,3805 iken bu rakam pandemi döneminde %15,4679'a yükselmiştir. Yükseliş çok büyük olmamakla birlikte yapılan istatistiksel analiz de bu sonucu destekler niteliktedir.

Bulunan P değeri 0,05'ten küçük olup 0,006'dır. Bu değer pandemi dönemi işsizlik verileri ile pandemi öncesi işsizlik verileri arasında anlamlı bir farklılığın olduğunu ifade etmektedir. Nitekim analizde elde edilen Cohen d değeri (0,172649) de iki dönem arasında bulunan etkinin büyük bir etki olmadığını göstermektedir. Bu nedenle H_1 hipotezi kabul edilerek, pandeminin İspanya'nın işsizlik oranının araştırmaya konu olan süre içerisinde etkilendiği anlaşılmaktadır.

İspanya'da Grafik 17'de görüleceği üzere 2016 yılından beri işsizlik oranında kademeli düşüş yaşanmakta idi. 2016 yılında %18-19 arasında olan istihdam oranı 2019 yılı sonunda en düşük seviye olan %13,80'e gerilemiştir. Tüm Dünya'da pandeminin baş göstermesi ile birlikte yaşam koşulları çoğunlukla değişmiştir ve bu değişim iş hayatını da derinden etkilemiştir. Her ülkede olduğu gibi İspanya'da da insan sirkülasyonunu azaltmak amacı ile sokağa çıkma yasakları uygulanmış ve birçok insan bu sebeple işinden olmuştur.

Grafik 17. İspanya İşsizlik Verileri: Son 5 Yıl

4.2.2.2.8. İtalya

İtalya için yapılan istatistiksel analiz de pandemi dönemi ve pandemi dönemi öncesine ait ondokuz ayın işsizlik verilerinin ortalaması ele alınmıştır. Analiz edilen veri grupları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını görebilmek amacı ile yapılan T-testinde P değerine bakılmıştır.

Tablo 19. Bağımlı Örneklem T-testi: İtalya İşsizlik

	<i>Pandemi Dönemi</i>	<i>Pandemi Öncesi</i>
Ortalama	9,4105	10,1632
Standart Sapma	1,04504	0,41661
Gözlem	19	19
Cohen's D	0.094619	
Varsayımsal ortalama farkı	0	
df	18	
T değeri	-2,753	
P (T<t) One tail	0,467	
P (T<t) Two tail	0,013	

Bulunan P değeri 0,05'ten küçük olup 0,013'dür. Bu değer pandemi dönemi işsizlik verileri ile pandemi öncesi işsizlik verileri arasında anlamlı bir farklılığın olduğunu ifade etmektedir. Analizde elde edilen Cohen d değeri (0,094619) de beklenen minimum değer olan 0,2'nin çok altındadır. Dolayısı ile H_1 hipotezi kabul edilerek pandeminin İtalya'nın işsizlik oranının araştırmaya konu olan süreç içerisinde düşük dozda etkilediği sonucuna varılmaktadır. Ek olarak İtalya'ya ait işsizlik verileri incelendiğinde Fransa'da görülen düşüş İtalya'da da gözlenmiştir. Pandemi öncesinde %10,1632 olan işsizlik oranı pandemi döneminde %9,4105'ye gerilemiştir.

Grafik 18. İtalya İşsizlik Verileri: Son 5 Yıl

İtalya’da Mart 2020’de %8,40 olan istihdam oranı Nisan 2020’ye gelindiğinde %6,3’e gerilemiştir (Grafik 18). Bu gerilemenin en temel sebebi ülkede yaşanan kapanmalar neticesinde birçok insanın iş aramaktan vazgeçmesi ve evlerine kapanmasıdır. Yalnızca aktif olarak iş arayanlar işsizlik oranına dahil edildiğinden bu oranda düşüş kaydedildiği gözlenmiştir. İtalya’da diğer birçok ülkede uygulanan kısa çalışma uygulanmıştır. Bu uygulamayı kullanan diğer ülkelere örnek olarak Türkiye, Almanya, Fransa, Belçika ve Çin gösterilebilir. Kısa çalışma uygulaması pandeminin ülkeler üzerinde yarattığı olumsuz havayı işgücü piyasası özelinde sınırlandırmıştır. Bu uygulamayı kullanan ülkeler iş gücü piyasasına sağladıkları destekler ile işçi ve işvereni korumayı amaç edinmişlerdir.

4.2.2.2.9.Türkiye

Pandemi dönemi ve pandemi öncesi dönem olmak üzere iki grup arasında anlamlı farklılık olup olmadığını görebilmek amacı ile yapılan T-testinde P değerine bakılmıştır.

Tablo 20. Bağımlı Örneklem T-testi: Türkiye İşsizlik

	<i>Pandemi Dönemi</i>	<i>Pandemi Öncesi</i>
Ortalama	13,0211	12,7
Standart Sapma	0,7315	1,49926
Gözlem	19	19
Cohen's D	1,2255	
Varsayımsal ortalama farkı	0	
df	18	
T değeri	0,758	
P (T<t) One tail	0,235	
P (T<t) Two tail	0,458	

Türkiye’nin işsizlik verileri incelendiğinde pandemi dönemi öncesine ait ondokuz ayın ortalaması %12,70 iken pandemi döneminde bu rakam %13,0211 seviyesine yükselmiştir. Araştırmaya konu olan diğer ülkeler ile kıyaslandığında Türkiye, İspanya ve Brezilya gibi iki haneli işsizlik rakamlarına sahiptir.

Bulunan P değeri 0,05’ten büyük olup 0,458dir. Bu değer pandemi dönemi işsizlik verileri ile pandemi öncesi işsizlik verileri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını ifade etmektedir. Bu nedenle H_0 hipotezi kabul edilerek, pandeminin Türkiye’nin işsizlik oranını araştırmaya konu olan süre içerisinde etkilemediği anlaşılmaktadır. Araştırmaya konu olan ülkeler arasında işsizlik verileri arasında anlamlı farklılığın bulunmadığı tek ülke Türkiye’dir.

Grafik 19’da görüleceği üzere Türkiye’de son beş yılda en düşük işsizlik oranı 2018 yılında görüşmüştür. Kısa süreliğine tek haneli rakamlara inen işsizlik oranı 2018 yılı başlarından itibaren yükselmiştir. 2019-2020 yılları arasında sabit bir seviyede kalamasa da istihdam oranında ufak dalgalanmalar yaşanmıştır. 2020 yılının Mart ayında ilk vakanın Türkiye’de görülmesi ile işsizlik oranında keskin bir artış gözlenmiştir. Fakat bu artış, takip eden aylarda yerini düşüşe bırakmıştır. 2020 Mart ayında yaşanan bu keskin yükselişin en önemli sebebi diğer ülkelerde olduğu gibi pandemi kapsamında alınan karantina tedbirleridir. 2021 yılının ortalarından itibaren işsizlik oranında yaşanan düşüşün en önemli sebebi de ülke de aşılmanın artması ile normal hayata dönüşün hızlanması olarak gösterilebilir.

Grafik 19. Türkiye İşsizlik Verileri: Son 5 Yıl

Türkiye’de de diğer Dünya ülkelerinde olduğu gibi krizin gidişatını pozitif yönlü etkilemesi amaçlanarak pek çok tedbir alınmıştır. Türkiye’de özellikle istihdama yönelik tedbir ve teşvik paketleri ile işsizlik oranında ani yükselişlerin önüne geçilmiştir. Bu amaç, kamu sektöründe yapılan personel alımları ile işgücü piyasasını desteklemiştir. İşveren tarafından işten çıkarma zorlaştırılmış ve bu tedbir ile işsizlik oranının yükselişi engellenmiştir. İşsizlik sigortasına erişim, kısa çalışma ödeneği veya nakdi ödeme gibi desteklerle ücretsiz izne çıkarılmış veya iş akdi sona ermiş çalışanların söz konusu süreci en az hasarla atlatmaları amaçlanmıştır. Alınan tüm önlemler işsizlik oranının artışı frenlenmeye çalışılsa da 2020 yılının Nisan ile Ağustos ayları arasında işsizlik oranı 0,4 puan artmış, işsiz sayısı ise 419 bin kişi daha yükselmiştir (TÜİK, 2020). Tarihte meydana gelen diğer krizlerde olduğu gibi pandeminin sebep olduğu ekonomik krizde de en çok etkilenen iş tecrübesi az olan gençler ve eğitim seviyesi düşük olan kişiler olmuştur. Pandemi krizi

döneminde Türkiye’de gençler (15-24 yaş aralığı) arasında işsizlik oranı %26 seviyelerinde seyretmektedir.

4.2.2.2.10. Almanya

Almanya için yapılan istatistiksel analizde de her iki döneme ait ondokuz ayın işsizlik verileri ele alınmıştır. Analiz edilen veri grupları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını görebilmek amacı ile yapılan T-testinde P değerine bakılmıştır.

Tablo 21. Bağımlı Örneklem T-testi: Almanya İşsizlik

	<i>Pandemi Dönemi</i>	<i>Pandemi Öncesi</i>
Ortalama	5,8895	5,0421
Standart Sapma	0,5021	0,09612
Gözlem	19	19
Cohen's D	1,105	
Varsayımsal ortalama farkı	0	
df	18	
T değeri	6,31	
P (T<t) One tail	0,985	
P (T<t) Two tail	0,043	

Almanya’ya ait işsizlik verileri incelendiğinde tek haneli işsizlik oranının olduğu gözlenmiştir. Pandemi öncesinde %5,0421 olan işsizlik oranı ortalamaları pandemi döneminde %5,8895 seviyesine yükselmiştir. Bulunan P değeri 0,05’ten küçük olup 0,043’dür. Bu değer pandemi dönemi işsizlik verileri ile pandemi öncesi işsizlik verileri arasında anlamlı bir farklılığın olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle H_1 hipotezi kabul edilerek, pandeminin Almanya’nın işsizlik oranını araştırmaya konu olan süre içerisinde etkilendiği anlaşılmaktadır.

Grafik 20. Almanya İşsizlik Verileri: Son 5 Yıl

Almanya’da diğer birçok ülke gibi işsizlik oranında yaşanacak olan artışın önüne geçmek için bir takım tedbirler almıştır. Ülkede uygulanan en önemli tedbir kısa çalışma ödeneği olarak gösterilmektedir. Kısa çalışma ödeneği pandemiden etkilenen diğer birçok ülke tarafından da kullanılmıştır. Almanya’da uygulanan kısa çalışma ödeneği şekli; ilk üç ayda çalışanlar net maaşının %60’ını alıyor, dördüncü aydan itibaren %70’ini, yedinci aydan itibaren ise %80’ini alıyor. Ülkelerin makroekonomik göstergelerinin bozulmaması için gösterdikleri çaba bir anlamda ülkelerin genel olarak sahip oldukları güç ile de ilişkilendirilmektedir. Ekonomisi güçlü olmayan ülkeler işgücü piyasasına yönelik daha küçük tedbir paketleri açıklarken ekonomisi kuvvetli olan ülkeler makroekonomik göstergelerinin bozulmaması adına tüm imkanlarını seferber etmektedir.

4.2.2.2.11. İşsizliğe İlişkin 10 Ülkenin Bulgularının Değerlendirilmesi

İşsizlik oranları üzerinde yapılan istatistiksel analizlerin sonucunda, enflasyon oranında olduğu gibi ülkeler arasında pek fazla ayrışma gözlenmemiştir. Ele alınan on ülkeden dokuz tanesi pandemi döneminden etkilenmiş, bu etki istatistiksel analiz sonucunda açıkça gözlenmiştir. Bu ülkeler, Amerika Birleşik Devletleri, Hindistan, Brezilya, Rusya, İngiltere, Fransa, İspanya, İtalya ve Almanya’dır. Bu dokuz ülke arasından yedi tanesinde işsizlik oranları pandemi döneminde, pandemi öncesi döneme göre yükselmiştir. Diğer iki ülkede ise işsizlik oranlarında düşüş gözlenmiştir. Düşüş gözlenen iki ülke; Fransa ve İtalya’dır. Her iki ülkedeki işsizlik oranı düşmüş olsa da düşüş oranı Fransa’ da %0,5, İtalya’da ise %0,7dir. Yaşanan düşüşler oldukça düşük seviyelerdedir.

Araştırmaya konu olan ülkeler arasında pandemi döneminin anlamlı farklılığa sebep olmadığı tek ülke Türkiye’dir. Pandemi Türkiye’nin işsizlik üzerinde anlamlı farklılığa sebep olmasa da ülkeye ait işsizlik oranı pandemi döneminde, pandemi öncesine göre yükselmiştir. Pandemi öncesi dönemde %12,7 olan işsizlik oranı pandeminin %0,32lik artış ile %13,02’ye yükselmiştir.

Araştırmaya konu olan ülkelere pandemi, işsizlik oranları üzerinde %90 oranında etkili olmuştur. Araştırmaya konu olmayan diğer Dünya ülkelerinde ise işsizlik oranı pandemiden çoğunlukla etkilenmiştir. Ülke hükümetleri, pandeminin ilk günlerinden itibaren ülkelerinde birçok alanda tedbir almıştır. Bu tedbirler arasında en ön sırada sağlık olsa da işsizliğin önüne geçilmesi içinde birçok tedbir alınmıştır. Fakat buna rağmen ülkeler pandemi faktöründen etkilenmiştir. Salgın sebebiyle çoğu ülkede sokağa çıkma kısıtlamaları uygulanmıştır. Sokağa çıkma yasağının uygulandığı dönemlerde, zaruri ihtiyaçlar dışında

kalan tüm işletmeler kapanmıştır. Birçok sektör kısıtlamalardan kötü etkilense de pandeminin geliştirdiği sektörler de bulunmaktadır. Market ve e-ticaret firmaları pandemi döneminde gelişen sektörlerle örnek gösterilebilir. Bu sektörler dışında çalışan kişiler çoğunlukla bu dönemlerde evden çıkamamıştır. Dolayısı ile işe gidememiş, iş yeri sahipleri yeterli geliri elde edememiş ve işten çıkarmalar söz konusu olmuştur. Dolayısı ile işsizlik oranı artmıştır. Çoğu ülkenin hükümetleri tedbir olarak işten çıkarmaları bu dönemde sınırlandırmıştır. Ödenen maaşlar devlet desteği ile ödenmiştir. Kısa zamanlı çalışma sistemine geçilmiştir. Ülkelerin işsizlik oranlarının düşmesindeki nedenler bu şekilde sıralanabilir. Bir diğer deyişle işsizlik oranlarının çok yüksek oranlarda artmamasının nedenleridir.

4.2.2.3. Enflasyon ve İşsizlik Bulgularının Ülke Bazlı Birlikte Değerlendirmesi

Yapılan istatistiksel analiz sonucunda ele alınan 10 ülke arasından 4 ülkenin hem enflasyon oranı hem de işsizlik oranı pandemi döneminden anlamlı şekilde etkilenmiştir. Bu ülkeler; Hindistan, İngiltere, Fransa ve İtalya'dır. Ülkelerin işsizlik verilerinin enflasyon oranına göre pandemi döneminden daha fazla etkilendiği istatistiksel olarak ortaya konmuştur. 10 ülkenin 9'unun işsizlik verileri etkilenirken yalnızca 4 ülkenin enflasyon oranı pandemi döneminde anlamlı şekilde değişmiştir. 5 ülkenin ise enflasyon ya da işsizlik oranlarından yalnızca biri pandemi döneminden etkilenmiştir. Bu ülkeler; Amerika Birleşik Devletleri, Brezilya, Rusya, İspanya ve Almanya'dır. Pandemi döneminin enflasyon ve işsizlik verileri üzerinde etkili olmayan tek ülke ise Türkiye'dir.

Tablo 22: Ülke Bazlı Enflasyon ve İşsizlik Verileri Ortalaması

	Enflasyon(%)		İşsizlik (%)	
	<i>Pandemi dönemi</i>	<i>Pandemi öncesi</i>	<i>Pandemi dönemi</i>	<i>Pandemi öncesi</i>
ABD	1,97	2,09	7,2211	3,7421
Hindistan	6,14	3,50	9,5211	6,8947
Brezilya	4,31	3,87	13,4632	12,0211
Rusya	4,12	4,00	5,5684	4,6368
İngiltere	1,02	2,07	4,4526	3,9263
Fransa	0,72	1,49	8,0211	8,7105
İspanya	0,33	1,27	15,4679	14,3805
İtalya	0,23	0,95	9,4105	10,1632
Türkiye	13,50	17,19	13,0211	12,7
Almanya	0,97	1,68	5,8895	5,0421

Tablo 22' de yer alan ülke bazlı enflasyon verilerinde çoğunluk ile pandemi öncesi döneme göre düşüş göstermiştir. 10 ülkenin 7'sinde pandemi döneminde daha düşük

enflasyon gözlenmiştir. Enflasyondaki düşüşün temel sebebi alınan tedbirler dolayısı ile oluşan ekonomik durağan dönem kaynaklıdır. İşsizlik verilerinde ise tam ters şekilde pandemi döneminde çoğu ülkede artış gözlenmiştir. 10 ülkenin 8'inde pandemi döneminde işsizlik oranları artmıştır.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Covid-19 virüsü ilk olarak Çin'in Wuhan kentinde baş gösteren ve ardından tüm Dünya'yı etkisi altına alan bir salgına dönüşmüştür. Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi ilan edilmiştir. Dünya üzerindeki tüm ülkelere yayılan koronavirüs bir sağlık krizi boyutunu aşarak tüm ülkeleri kapsayan bir ekonomik krize evrilmiştir. Tüm dünya ülkelerine yayılan virüs, ülkeleri çeşitli konularda türlü politikalar üretmeye itmiştir. Sağlık boyutunu aşan virüs ekonomik olarak da birçok tedbiri beraberinde getirmiştir. Koronavirüs pandemisi Dünya çapında çok sayıda ölüme sebep olmuştur. 31 Mart 2021 itibariyle Dünya genelindeki koronavirüs sebepli vefat sayısı 2.834.360 olup toplam vaka sayısı ise 129.452.825'tir.

Salgının mümkün olan en kısa sürede bitmesi için ilk günden itibaren tüm ülkelere çeşitli önlemler alınmıştır. Alınan tedbirler ülkeler arasında farklılık gösterse de amaç ortak olup, pandeminin hızlıca bitmesini sağlamaktır. Alınan kararlar neticesinde kimi ülkelerde vaka sayıları tetiklenerek artmış, kimi ülkelerde ise düşüş yaşanmıştır. Ülkelerce alınan tedbirlerden en yaygını çeşitli seyahat kısıtlamaları olmuştur. Uçak seferleri azaltılarak insan sirkülasyonunun azaltılması amaçlanmıştır. Şehirlerarası uçak yolculuklarının yanı sıra ülkeler arası seyahatlerde kısıtlanmış ya da denetimli hale getirilmiştir. Bazı ülkeler kapılarını kapatarak dış ülkelere gelebilecek virüse karşı sıkı önlem almışlardır. Alınan bir diğer önemli tedbir ise sokağa çıkma yasaklarıdır. Araştırmaya konu olan on ülkenin her birinde çeşitli dönemlerde sokağa çıkma kısıtlaması uygulanmıştır. İnsanların evlerinde kalmaları nihai hedef haline gelmiştir. Bu şekilde virüsün yayılma hızının azalması ve iyileşme oranlarının artması amaçlanmıştır.

İnsan sirkülasyonunun tüm Dünya genelinde sınırlandırılmasının yanında ülkelerin birbirleri ile olan ticari faaliyetleri de sekteye uğramıştır. Bazı ülkeler gümrük kapılarını kapatarak mal ithalini durdurmuş, yabancı ülkelere gelen mallar ile bulaş riskinin azaltılmasını amaçlamışlardır. Koronavirüs sadece insan sağlığını tehdit eden bir unsur olmaktan çıkarak ülkelerin birbirleri ile olan ticari ilişkilerini de etkilemiştir. Dünya çapında durma noktasına gelen ticari faaliyetlerin sonucu olarak ülkelerin ticaret dengeleri bozulmuştur. Ülkelerin dışa bağımlı olduğu ürün ve tüketim mallarında kıtlık yaşanmış, belli başlı ürünlerin temini imkansız hale gelmiştir. Bu durum belli başlı ürünlerde dramatik fiyat artışlarını beraberinde getirmiştir.

Pandemi sektörlerin çoğunu doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemiştir. Kimi sektörü pozitif etkilediği gibi negatif etkilenen sektörler çoğunluktadır. Olumlu etkilenen sektörlerin başında e-ticaret ve tıbbi malzeme üretim sektörleri örnek gösterilebilir. Pandemiden olumsuz etkilenen sektörler çoğunluktadır. En başında havacılık ve petrol sektörü gösterilebilir. Ülke giriş çıkışlarının kapatılması ile oldukça gelişmiş olan havacılık sektörüne büyük bir darbe vurulmuştur. Günde yüzlerce sefer yapılırken bunun sınırlı sayıya düşmesi sektörün giderek küçülmesine sebep olmuştur. Havacılık ve ulaşım sektörünün sekteye uğraması ile dolaylı olarak petrol satışlarında da azalma gözlenmiştir. Üretim miktarı azalmazken üretilen petrolün satılamaması, petrole olan talebin azalması ve brent fiyatlarının düşmesine sebep olmuştur.

Pandemi döneminin ekonomi ve sağlık alanına etkilerinin yanı sıra insanların yaşam tarzlarına da birçok etkisi olmuştur. Bu etki halen de devam etmektedir. Okullarda yüz yüze eğitime bazı ülkelerde süreli bazı ülkelerde ise süresiz ara verilerek online eğitim sistemine geçilmek zorunda kalınmıştır. İşyerlerinin birçoğu çalışanlarının birbirleri ile olan fiziksel temaslarını minimum seviyeye indirmek amacı ile evden çalışma modeline geçiş yapmıştır. Sağlık açısından alınan bu tedbirler kişilerin sosyal hayatlarını minimum seviyeye indirmiştir. Sosyalleşemeyen insanlar çeşitli ruhsal sorunlar yaşamaya başlamıştır. Oldukça sıcak ve sosyal olan toplumlar birbirinden uzaklaşmaya başlanmış ve yüzyıllardır süregelen kimi gelenek-görenekler koronavirüs nedeniyle yapılamaz hale gelmiştir.

Her ülke pandeminin olumsuz etkilerini ülkeleri üzerinde en hafif şekilde göstermesi için çeşitli tedbirler almıştır. Alınan önlemlerin yanı sıra vatandaşa ve esnafa yönelik yardım paketleri oluşturularak ticari faaliyetlerin sürekliliği amaçlanmıştır. Alınan tedbirler sonucu her ülkenin makroekonomik göstergeleri çeşitli şekilde değişiklik göstermiştir. Pandeminin en etkin olduğu ülkelerin enflasyon ve işsizlik verilerinin analiz edildiği bu çalışmada bazı ülkelerde pandeminin etkisinin büyük, bazısında ise etkisinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Enflasyon için yapılan analizler sonucu elde edilen sonuçlarda on ülkeden dört tanesinde pandeminin enflasyon üzerinde anlamlı etkisinin olduğu gözlenmiştir. Bu ülkeler; Hindistan, İngiltere, Fransa ve İtalya'dır. Hindistan'da anlamlı farklılık enflasyonun yükselişinde görülmüştür. Diğer üç ülkede ise anlamlı farklılık düşüşte kendini göstermiştir. Pandemi döneminin ülkelerin enflasyon oranlarında anlamlı düzeyde etkili olmadığı ülkeler ise Amerika Birleşik Devletleri, Brezilya, Rusya, İspanya, Türkiye ve Almanya'dır. Brezilya ve Rusya 'da enflasyon oranlarının ortalaması pandemi dönemi öncesinden pandemi dönemine kadar hafif yükselmiştir. Amerika Birleşik Devletleri, İspanya, Almanya ve Türkiye'de ise

ülkelere ait enflasyon oranı pandemi öncesinde daha yüksek iken pandemi döneminde düşmüştür.

Anlamlı fark olup olmadığına bakılmaksızın araştırmaya konu olan on ülkeden yedisinde enflasyon oranı pandemi döneminde düşüş göstermiştir. Enflasyonun yükseldiği diğer üç ülkeden ikisinde; Rusya ve Brezilya’da, enflasyon artışı oldukça düşük seviyededir. Pandemi döneminde enflasyonun düşmesinde en önemli etken talebin azalmasıdır. Pandeminin önlenmesine yönelik ülkelerin aldığı tedbirler kapsamında insan dolaşımı hem ülkeler içerisinde hem de ülkeler arasında azalmıştır. Her ülke çeşitli dönemlerde sokağa çıkma kısıtlaması uygulamış ve ülke giriş çıkışlarına ek önlemler getirmiştir. Bu sebeple genel olarak talep seviyesinde düşüş yaşanmıştır. Talebin düşüşüne bağlı olarak durgunluk oluşmuş ve fiyatlar genel seviyesinde düşüş gözlenmiştir.

Yüksek enflasyon ülkelerde sorun yarattığı gibi çok düşük seviyelerdeki enflasyon da ülkeler için problem yaratmaktadır. Zaman zaman ülkelerde enflasyonu artırmak için çeşitli uygulamalar yapılabilmektedir. Bu ülkelerde ekonomideki durgunluğu canlandırmak adına kişiler tüketime ve tasarruf ettikleri paraları harcamaya teşvik edilir.

İşsizlik oranları üzerinde yapılan istatistiksel analizlerin sonucunda ise enflasyon oranında olduğu gibi ülkeler arasında pek fazla ayrışma gözlenmemiştir. Ele alınan on ülkeden dokuzu pandemi döneminden etkilenmiş, bu etki istatistiksel analiz sonucunda açıkça gözlenmiştir. Bu ülkeler; Amerika Birleşik Devletleri, Hindistan, Brezilya, Rusya, İngiltere, Fransa, İspanya, İtalya ve Almanya’dır. Bu dokuz ülke arasından yedisinde işsizlik oranları pandemi döneminde, pandemi öncesi döneme göre yükselmiştir. Diğer iki ülkede ise işsizlik oranlarında düşüş gözlenmiştir. Düşüş gözlenen iki ülke; Fransa ve İtalya’dır. Yaşanan düşüşler oldukça düşük seviyelerdedir.

Araştırmaya konu olan ülkeler arasında işsizlik açısından pandemi döneminin anlamlı farklılığa sebep olmadığı tek ülke Türkiye’dir. Pandemi Türkiye’nin işsizlik oranı üzerinde anlamlı farklılığa sebep olmasa da ülkeye ait işsizlik oranı pandemi döneminde, pandemi öncesine göre yükselmiştir. Pandemi öncesi dönemde %12,7 olan işsizlik oranı pandeminin %0,32 lik artış ile %13,02’ye yükselmiştir. Araştırmaya konu olan ülkelerde pandemi, işsizlik oranları üzerinde %90 oranında etkili olmuştur. Araştırmaya konu olmayan diğer Dünya ülkelerinde ise işsizlik oranı pandemiden çoğunlukla etkilenmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri özelinde enflasyon verileri göz önüne alındığında ülkede son beş yılın en yüksek enflasyon seviyesi görülmektedir. Araştırmaya konu olan Aralık

2018'den Haziran 2021'e kadar dalgalanmalar yaşanmış, 2021 yılının başından itibaren enflasyon hızlı biçimde yükselmiştir. Vaka sayıları bu durum ile aynı yönlü olmamış Ocak-Haziran 2021 süresince vaka sayıları düşmüştür. İşsizlik rakamlarına bakıldığında ise pandemi döneminde son yirmi beş yılın zirvesine ulaşılmıştır. Ülkede 1982 yılından bu yana en yüksek işsizlik başvuruları alınmıştır. Toplam başvuru sayısı 3 milyonu aşmıştır. Burada dikkate alınan rakamlar kayıt dışı çalışan işçileri kapsamamaktadır. Dolayısı ile gerçekte bu rakamların çok daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin enflasyon oranının etkilenmediği, işsizlik oranının ise anlamlı şekilde etkilendiği sonucuna varılmıştır. İşsizlik oranı genel olarak çoğu ülkede etkilenmiş olsa da Dünya'nın en büyük ekonomilerinden biri olan Amerika Birleşik Devletleri daha sıkı tedbirler ile işsizliğin yükselişine engel olabilirdi. Bunun için; özellikle hizmet sektörüne yapılan yardımlar artırılabilir, işten çıkarmalar belli bir süreliğine durdurularak rakamların artmasına engel olunabilirdi.

Hindistan ele alındığında, ülkenin hem enflasyon hem de işsizlik verilerinin pandemi döneminden anlamlı şekilde etkilendiği gözlenmiştir. Ek olarak, Hindistan pandemi dönemi öncesinde de diğer ülkelere nazaran yüksek enflasyon ve işsizlik ile mücadele eden bir ülke idi. Hindistan nüfus yoğunluğunun fazla olduğu bir ülkedir. Dolayısı ile vaka sayılarında da baş sıralardadır. Vaka sayılarının zirve yaptığı dönemde günlük yaklaşık 415 bin pozitif vaka kaydedilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri ile benzer şekilde vaka sayıları ile paralel olmayan şekilde enflasyon artışı gözlenmiştir. Buradan iki ülke özelinde pandeminin enflasyon üzerinde etkisinin anlık olarak değil ilerleyen aylarda gösterdiği sonucuna varılmıştır. Hindistan, Amerika Birleşik Devletleri gibi Dünya'nın sayılı ekonomilerinden olmadığından alabileceği tedbirler daha kısıtlıdır. Hindistan'daki tablonun kötüleşmemesi için insan sirkülasyonunun önüne geçilmesi en önemli tedbir olabilirdi. Eğer kriz doğru yönetilip, insanlar çoğunlukla evlerinde kalabilseydi pandeminin ekonomik boyutu da bu denli kötü olmayabilirdi. Ancak Hindistan, pandemi döneminde bile dinsel ibadeti kısıtlamamış, insanlar için toplu ibadet serbest bırakılmıştır.

Brezilya'da tarihinde ilk kez pandemi dönemi içerisinde bir ABD Doları'nın 5,86 Brezilya Realine ulaştığı gözlenmiştir. Ülkenin borsası Şubat-Mart 2020 ayları arasında %40'a yakın değer kaybetmiştir. Pandemi Brezilya'nın en çok havayolu ve turizm sektörlerinde etkisini göstermiştir. Brezilya'nın en büyük havayolu şirketlerinden biri olan Gol Havayolu'nun hisseleri bu süreçte yaklaşık %15 oranında değer kaybetmiştir. Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Brezilya pandemi döneminden ekonomik anlamda

kötü etkilenmiştir. Analiz sonuçları ele alındığında ise enflasyon oranı pandemiden etkilenmemiş, işsizlik oranı ise anlamlı şekilde etkilenmiştir. Pandemi dönemi öncesinde toparlanma sürecine giren işsizlik oranı pandeminin patlak vermesi ile kademeli olarak artışa geçmiştir. Ancak Brezilya’da, Amerika Birleşik Devletleri ve Hindistan’da gözlenen keskin zirve noktasına ulaşma görülmemiştir. Dolayısı ile artışın diğer ülkelere nazaran daha kontrol altında olduğu düşünülmektedir.

Rusya araştırmaya konu olan diğer ülkeler ile kıyaslandığında, pandeminin daha iyi ve hakim şekilde kontrol altına alınabildiği görülmektedir. Ülkede bugüne kadar yaklaşık 7 milyon pozitif korona vakası görülmüş, görülen vakalara istinaden 185.000 kişi hayatını kaybetmiştir. Ülkede günlük vaka sayıları vakanın görüldüğü ilk gün yani Mart 2020’den bu yana 30.000’i hiç aşmamıştır. Pandemi dönemi boyunca vaka sayılarında çok ani yapılan zirveler gözlenmemiştir. Genel olarak hep aynı seviyede seyretmiş, hafif düşüş ya da azalışlar meydana gelmiştir. Bu kapsamda ülkenin enflasyonu pandemiden etkilenmezken, işsizlik oranı anlamlı şekilde etkilenmiştir. Rusya’nın 2016 yılı ortasından beri son beş yıla ait işsizlik oranlarında gözlenen en yüksek seviye 2020 yılındadır. %4,50 seviyelerinde seyreden işsizlik oranı pandeminin etkisi ile birlikte %6,50 seviyesine fırlamıştır. Araştırmaya konu olan diğer ülkeler ile kıyaslandığında çok yüksek olmamak ile beraber yine de iki dönem arasında anlamlı farklılığın bulunduğu istatistiksel analiz ile kanıtlanmıştır. 2020 Ocak ayında ilk vakanın görülmesi ile birlikte Rusya da Çin ile olan ticaret ilişkisini hızla kapatmıştır. Buna ek olarak petrole olan talebin küresel anlamda azalması ile ülke ağır bir darbe almıştır. Ancak Rusya, güçlü ve sağlam ekonomisi sayesinde pandeminin bugüne kadar olan etkisini diğer ülkelere kıyasla daha hafif geçirmiştir.

İngiltere’de 2016 yılında alınan Brexit kararı ile bu süreçte uygulanacak olan ekonomik, mali ve diğer konularda politikalar belirlenmiştir. Ülkenin işleyen düzeninde ve bu düzenin ekonomik veriler üzerinde olağanüstü şekilde değişmemesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. İngiltere’ye ait Brexit öncesi ve Brexit süresince elde edilen makro ekonomik verilerin analiz edildiği çalışmada (Kaya, 2019); Ülkeye ait 7 makroekonomik veriden 4 adedinde iki süreç arasında anlamlı farklılık olduğu 3 adedi arasında ise anlamlı farklılığın bulunmadığı sonucu elde edilmiştir. Brexit için yapılan hazırlıklara rağmen dış etkenler yüzünden makroekonomik verilerin etkilenmesinden kaçınılamamıştır. Nitekim yapılan analiz sonuçlarında İngiltere’nin hem enflasyon, hem de işsizlik oranları pandemiden anlamlı şekilde etkilenmiştir. İki makroekonomik göstergenin de etkilenmesinde pandeminin hemen Brexit’in arkasında ortaya çıkması olabilir. İngiltere’de Brexit süreci için

alınan tedbirler uygulandığından pandemi döneminin etkisinin hafife indirgendığı düşünülmektedir.

Fransa'nın hem enflasyon oranı hem de işsizlik oranı pandemi döneminden anlamlı şekilde etkilenmiştir. Ancak bu etki çok düşük bir seviye kalmıştır. Düşük seviyede kalmasının sebebi ülke hükümeti tarafından alınan sıkı ve güçlü tedbirlerdir. Enflasyon oranı yarı yarıya düşmüş, ekonomi daralmıştır. Bunun en temel sebebi her ülkede olduğu gibi ekonomik durgunluğun söz konusu olmasıdır. Buna ek olarak Fransa özelinde işsizlik oranlarında yüksek artışlar görülmemiştir. Bu durumun başlıca sebebi pandemi krizi süresince sağlanan kamusal desteklerdir. Ek olarak ekonomik aktivitelerin belli hizmet sektörleri haricinde işleyiş düzeyini koruduğu bunun da ekonominin genel görünümünü olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir. Fransa hükümetinin pandemi sürecinde aldığı tedbirlerin şiddetini bir miktar daha artırabilseydi oluşan bu ufak etkinin de önüne geçilebilirdi. Alınan tedbirler doğru stratejiler ışığında belirlendiği için kriz etkisi düşük seviyede kalmıştır.

İspanya'da gözlenen eksi enflasyon fiyatlar genel seviyesinde belli bir dönemde azalma olduğu, ekonomik durgunluğun piyasada hakim olduğu anlamına gelmektedir. Yüksek enflasyonun ülkelerde sorun yaratabileceği gibi, eksi enflasyon da ülkeler için sorun yaratmaktadır. İspanya bu süreçte piyasanın hareketlenebilmesi için önlem paketleri açıklamıştır. Hükümet ülkesindeki firmaları desteklemek için daha pandeminin ilk aylarında yüksek tutarlı yardım paketlerini kamuoyu ile paylaşmıştır. Pandemi döneminin İspanya'nın enflasyonu üzerinde etkisi olmamıştır. Fakat ülkenin işsizlik oranı pandemi döneminden anlamlı şekilde etkilenmiştir. İspanya diğer ülkelere kıyasla daha yüksek işsizlik oranının gözlemlendiği bir ülkedir. 2013 yılından beri işsizlik oranında kademeli düşüş yaşanmakta idi. 2013 yılında %26-28 arasında olan istihdam oranı 2019 yılı sonunda en düşük seviye olan %13,80'e gerilemiştir. Tüm Dünya'da pandeminin baş göstermesi ile birlikte yaşam koşulları çoğunlukla değişmiştir. Bu değişim iş hayatını da derinden etkilemiştir. Her ülkede olduğu gibi İspanya'da da insan sirkülasyonunu azaltmak amacı ile sokağa çıkma yasakları uygulanmış ve birçok insan bu sebeple işinden olmuştur.

İtalya'nın hem enflasyon oranı hem de işsizlik oranı pandemi döneminden anlamlı şekilde etkilenmiştir. Enflasyon özelindeki etkisi düşüş olarak gözlenmiştir. Her ülkede olduğu gibi İtalya'da da ekonomik durgunluk hakim olmuştur. Ekonomik durgunluğun yanı sıra İtalya pandemiden ilk etkilenen ülkeler arasında yer almakta olup vakanın görüldüğü ilk ülkelerdendi. Salgın ile mücadelede henüz deneyimli olunamadığı için yanlış politikalar

uygulanmış, yetersiz sağlık sistemi işlemez hale gelerek pandemi vahim bir hal almıştır. Bölgeler arası ayrıştırma yöntemine gidilerek bazı bölgelerde sokağa çıkma yasağı uygulanmış bazılarında ise uygulanmamıştır. Bu durum da insanları panik haline sokarak yasağın uygulanmayacağı bölgelere gitmeye teşvik etmiştir. Dolayısı ile virüs ülke içinde hızla yayılmıştır. Bu uygulama Hükümetin pandeminin en başında yaptığı en önemli hatalar arasında gösterilebilir. Eğer daha detaylı düşünülerek bir strateji belirlenip uygulanabilseydi pandeminin boyutu İtalya’da bu denli yüksek olmayacaktı.

Türkiye araştırmaya konu olan ülkeler arasında enflasyon ve işsizlik verileri pandemiden etkilenmeyen tek ülkedir. Bunun sebeplerinden ilki; ilk vakanın diğer ülkelere nazaran daha geç görülmesidir. Vaka daha geç görüldüğünden bu süreçte diğer ülkelerin aldığı aksiyon planları detaylı olarak analiz edilerek Türkiye’ye uyarlanabildi. Türkiye’de hem enflasyon hem de işsizlik diğer ülkelere göre daha yüksek seviyelerde seyretmektedir. Pandemi Türkiye’de de ekonomik durgunluğa sebep olduğundan enflasyon oranında düşüş gözlenmiştir. İşsizliğin pandemi döneminden etkilenmemesinin en önemli sebebi ise hükümet tarafından alınan işten çıkarmaların tüm ülke genelinde yasaklanması kararıdır. İşten çıkarılmalar durdurularak maaşların bir kısmı hükümet tarafından ödenmiştir. Bu süreçte aynı zamanda kısa çalışma ödeneği devreye alınmıştır. Yarı zamanlı çalışmaya geçen firmaların çalışanları evde oldukları süreçte maaşlarını devlet yardımı ile almışlardır. Türkiye’nin pandemi sürecinde daha iyi yapabileceği tek husus aşılamanın daha hızlı şekilde yapılabilmesiydi. Diğer ülkelere göre aşılama daha geç başlamış ve yavaş ilerlemiştir. Tam kapanmanın yapıldığı Nisan 2021 ayında aşılama adına bir fırsat niteliğindeyken bu süreç boşa harcanmıştır. Aşının düşük hızda yapılmasının başlıca sebebi ise yeteri miktarda aşının ülkeye temin edilememesidir.

Almanya’nın enflasyon verileri pandemi döneminden etkilenmezken, işsizlik verileri anlamlı şekilde etkilenmiştir. Diğer ülkelerde olduğu gibi Almaya’da da bu durumun sebebi ekonomik durgunluk ve tedbirler gereği kişilerin evlerinden çıkamamasıdır. Almanya da diğer birçok ülke gibi işsizlik oranında yaşanacak olan artışın önüne geçmek için birtakım tedbirler almıştır. Ülkede uygulanan en önemli tedbir kısa çalışma ödeneği olarak gösterilmektedir. Kısa çalışma ödeneği pandemiden etkilenen diğer birçok ülke tarafından da kullanılmıştır. Ülkelerin makro ekonomik göstergelerinin bozulmaması için gösterdikleri çaba bir anlamda ülkelerin genel olarak sahip oldukları güç ile de ilişkilendirilmektedir. Ekonomisi güçlü olmayan ülkeler işgücü piyasasına yönelik daha küçük tedbir paketleri açıklarken, ekonomisi güçlü olan ülkeler makroekonomik göstergelerinin bozulmaması

adına tüm imkanlarını seferber edebilmektedir. Almanya'nın bu süreçten en zararsız şekilde çıkmasının önemli bir nedeni ise, ilk aşının Alman bir firma tarafından bulunmasıdır. Bu aşı, ilk bulunan aşı olmasının yanı sıra, Dünya'da en yaygın uygulanan, ve diğer aşılarla oranla daha etkili bir aşı olma özelliğini taşımaktadır. Tüm Dünya ülkeleri ile yapılan aşı anlaşmaları sayesinde, pandemi krizi ülkede adeta ekonomik bir fırsata dönüştürülmüştür.

Anlamli fark olup olmadığına bakılmaksızın araştırmaya konu olan on ülkeden yedisinde enflasyon oranı pandemi döneminde düşüş göstermiştir. Enflasyonun yükseldiği diğer üç ülkeden ikisinde; Rusya ve Brezilya'da, enflasyon artışı oldukça düşük seviyededir. Pandemi döneminde enflasyonun düşmesinde en önemli etken talebin azalmasıdır. Yüksek enflasyon, ülkelerde sorun yarattığı gibi çok düşük seviyelerdeki enflasyon da ülkeler için problem yaratmaktadır. Zaman zaman ülkelerde enflasyonu artırmak için çeşitli uygulamalar yapılabilmektedir. Bu ülkelerde ekonomideki durgunluğu canlandırmak adına kişiler tüketime ve tasarruf ettikleri paraları harcamaya teşvik edilmektedir.

Araştırmaya konu olan ülkeler de pandemi, işsizlik oranları üzerinde %90 oranında etkili olmuştur. Ülke hükümetleri, pandeminin ilk günlerinden itibaren ülkelerinde birçok alanda tedbir almıştır. Çoğu ülkenin hükümetleri tedbir olarak işten çıkarmaları bu dönemde sınırlandırmıştır. Ödenen maaşlar, devlet desteği ile ödenmiştir. Kısa zamanlı çalışma sistemine geçilmiştir. Ülkelerin işsizlik oranlarının düşmesindeki nedenler bu şekilde sıralanabilir. Bir diğer deyişle, işsizlik oranlarının çok yüksek oranlarda artmamasının nedenleridir.

Yaşanan pandemi ortamının her ne kadar ülke ekonomilerinin en önemli makroekonomik göstergelerinden olan enflasyon ve işsizlik oranları üzerinde; bazı ülkelerde artış ya da azalış yönlü etkisi olduğu, bazı ülkelerde olmadığı görülmüş olsa da bu tür krizlerin etkilerinin orta ve uzun vadede ekonomiye yansıtacağı göz ardı edilmemelidir. Aynı zamanda pandemi süreci halen devam etmektedir. Bu analiz pandeminin ilk çıktığı dönemi içine alan son 5 yıllık dönemi kapsamaktadır. Pandemi ortamının sona ermesini takiben yapılacak analizlerin daha net sonuçlar vereceği kuşkusuzdur.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, M. (2020). Covid-19 pandemisinin Türkiye ekonomisine etkilerinin makroekonomik analizi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 191-221.
- Akat, A. S. (2004). Dalgalı kur ve para politikası: Bir parasal kural önerisi. *İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*.
- Akçacı, T., & Çınaroğlu, M. S. (2020). Yeni Koronavirüs (Covid-19) Salgınının Lojistik ve Ticarete Etkisi. *Gaziantep University Journal of Sciences*, 19 (Covid-19 Special Issue), 447-456.
- Aktan, C. C. (2010). Monetarizm ve Rasyonel Beklentiler Teorisi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(1), 168-182.
- Aktan, C. C., & Şen, H. (2001). Ekonomik kriz: Nedenler ve çözüm önerileri. *Yeni Türkiye Dergisi*, 2(42), 1.
- Aldan, A., & Üngör, M. (2012). Milli gelir, yurtiçi hâsıla ve dış ticaret hadleri üzerine bir inceleme.
- Alganer, Y., & Çetin, M.Ö. (2007). Avrupa’da Birlik ve Bütünleşme Hareketleri. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* XXIII/2, 2007, s. 289
- Alpago, H., & Alpago, D. O. (2020). Korona virüs ve sosyoekonomik sonuçlar. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 99-114.
- Altinkaya, Z. (2020). 2020 Koronavirus Pandemisinde Avrupa Birliği Sağlık Politikaları ve Neoliberalizm: İtalya Örneği. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(20), 1-31.
- Anton E., “Origins of Spanish Influenza Pandemic (1918-1920) and Its Relation to The First World War”, *Journal of Molecular and Genetic Medicine* 3, S.2 (Aralık 2009): 192.
- Armendariz-Picon, C., Damour, T., & Mukhanov, V. I. (1999). k-Inflation. *Physics Letters B*, 458(2-3), 209-218.
- Arpacioglu, S., Gurler, M., & Cakiroglu, S. (2021). Secondary traumatization outcomes and associated factors among the health care workers exposed to the Covid-19. *The International journal of social psychiatry*, 67(1), 84.
- Arslan, G., Yıldırım, M., Tanhan, A., Buluş, M., & Allen, K. A. (2020). Coronavirus stress, optimism-pessimism, psychological inflexibility, and psychological health: Psychometric properties of the Coronavirus Stress Measure. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1-17.
- Ataman, B. C. (1998). İşsizlik sorununa yeni yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 53(01), 59-72.
- Aydın, Ö. & Karabacak, Y. (2020) Covid-19’un Küresel Makroekonomik Etkileri. *In 5th International Gap Business Sciences and Economy Congress*.

- Baker, S. R., Farrokhnia, R. A., Meyer, S., Pagel, M., & Yannelis, C. (2020). How does household spending respond to an epidemic? Consumption during the 2020 Covid-19 pandemic. *The Review of Asset Pricing Studies*, 10(4), 834-862.
- Bakır, A., & Ülgen, P. (2010). Geç Orta çağ Avrupası'nın Meşhur ve Gizemli Şehri Paris.
- Baldwin, R., & Freeman, R. (2021). Trade conflict in the age of Covid-19.
- Ball, L. M., & Moffitt, R. A. (2001). Productivity growth and the Phillips curve.
- Barışık, S., & Çevik, E. İ. (2007). Türkiye'de İşsizlikte Histeri Etkisinin Parçalı Durağanlık Testi ile Analizi. 8. *Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu*, 24-25.
- Barro, R. J. (1996). Inflation and growth. *Review-Federal Reserve Bank of Saint Louis*, 78, 153-169.
- Barry, (2004) Great Influenza, 2-3
- Batini, N., & Nelson, E. (2001). The lag from monetary policy actions to inflation: Friedman revisited. *International Finance*, 4(3), 381-400.
- Becker, L. A. (2000). Effect size (ES).
- Blinder, A. S., Triplett, J. E., Denison, E., & Pechman, J. (1980). The consumer price index and the measurement of recent inflation. *Brookings Papers on Economic Activity*, 1980(2), 539-573.
- Bolsen, T., Palm, R., & Kingsland, J. T. (2020). Covid-19 Framing the Origins of Covid-19. *Science communication*, 42(5), 562-585.
- Bonaccorsi, G., Pierri, F., Cinelli, M., Flori, A., Galeazzi, A., Porcelli, F., ... & Pammolli, F. (2020). Economic and social consequences of human mobility restrictions under Covid-19. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 117(27), 15530-15535.
- Boseley, Sarah; Halliday, Josh (2 Aralık 2020). "UK approves Pfizer/BioNTech Covid vaccine for rollout next week". *The Guardian*. Erişim tarihi: 14 Aralık 2020.
- Bostan, A., & Özdemir, A. (2011). Makro İktisat. *Aydın: Üniversitem Kitabevi*.
- Bowler, T. (2015). Falling oil prices: Who are the winners and losers. *BBC news*, 19, 2015.
- Bozdağlıoğlu, Y. (2008). Türkiye'de işsizliğin özellikleri ve işsizlikle mücadele politikaları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 45-65.
- Bozgeyik, Y., & Yoloğlu, Y. (2015). Türkiye'de Turizm Gelirleri İle GSYH Arasındaki İlişki: 2002-2014 DÖNEMİ. *Journal of International Social Research*, 8(40).
- Brandau, J., Vulpus, F., Chikina, V., Hilgenberg, A., Jaschke, P. J., Kühnühl, T., Ressel, B. (2020). The Coronavirus, Economic Policy and Economic Dynamics.
- Brodeur, A., Gray, D., Islam, A., & Bhuiyan, S. (2021). A literature review of the economics of Covid-19. *Journal of Economic Surveys*, 35(4), 1007-1044.
- Byrne, J. P. (2004). The black death. *Greenwood Publishing Group*.

- Budak, F., & Korkmaz, Ş. (2020). Covid-19 pandemi sürecine yönelik genel bir değerlendirme: Türkiye örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, (1), 62-79.
- Carlsson-Szlezak, P., Reeves, M. & Swartz, P. (2020). 'What Coronavirus Could Mean For The Global Economy', *Harvard Business Review*, 1-10.
- Chen, R., Liang, W., Jiang, M., Guan, W., Zhan, C., Wang, T., ... & for Covid, M. T. E. G. (2020). Risk factors of fatal outcome in hospitalized subjects with coronavirus disease 2019 from a nationwide analysis in China. *Chest*, 158(1), 97-105.
- Chamorro-Petronacci, C., Martin Carreras-Presas, C., Sanz-Marchena, A., A Rodríguez-Fernández, M., María Suárez-Quintanilla, J., Rivas-Mundiña, B., Pérez-Sayáns, M. (2020). Assessment of the economic and health-care impact of Covid-19 (SARS-CoV-2) on public and private dental surgeries in Spain: A pilot study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(14), 5139.
- Chaudhary, M., Sodani, P. R., & Das, S. (2020). Effect of Covid-19 on economy in India: Some reflections for policy and programme. *Journal of Health Management*, 22(2), 169-180.
- Cinel, E. A. (2021), Pandemi Sürecinin Türk Turizm Sektörüne Etkileri. *İktisadi ve İdari Bilimler Alanında Uluslararası Araştırmalar-4*, 73.
- Coibion, O., Gorodnichenko, Y., & Weber, M. (2020). Labor markets during the Covid-19 crisis: A preliminary view (No. w27017). National Bureau of Economic Research.
- Çakıroğlu, I., Pirtini, S., & Çengel, Ö. (2020). Covid-19 Sürecinde ve Post-Pandemi Döneminde Yaşam Tarzı açısından Tüketici Davranışlarının Değişen Eğilimi Üzerine Kavramsal Bir Çalışma. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 81-103.
- Çayan, S., Uğuz, M., Saylam, B., & Akbay, E. (2020). Effect of serum total testosterone and its relationship with other laboratory parameters on the prognosis of coronavirus disease 2019 (Covid-19) in Sars-Cov2 infected male patients: a cohort study. *The Aging Male*, 23(5), 1493-1503.
- Çiftçi, E., & Çoksüer, F. (2020). Yeni koronavirüs enfeksiyonu: Covid-19. *Flora Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Dergisi*, 25(1), 9-18.
- Deng, Y., Lei, L., Chen, Y., & Zhang, W. (2020). The potential added value of FDG PET/CT for Covid-19 pneumonia. *European journal of nuclear medicine and molecular imaging*, 1.
- Demir, O., & BAKIRCI, F. (2005). Türkiye’de İşsizlik Sorunu ve Büyüme-İşsizlik İlişkisi. III. *Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, Celalabat-Kırgızistan*, 05-09.
- Di Lorenzo, G., & Di Trollo, R. (2020). Coronavirus disease (Covid-19) in Italy: analysis of risk factors and proposed remedial measures. *Frontiers in medicine*, 7, 140.
- Duran M. S., & Acar, M. (2020). Bir virüsün dünyaya ettikleri: Covid-19 pandemisinin makroekonomik etkileri. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 10(1), 54-67.

- Duruel, M., & Kara, M. (2009). Yeni AB üyesi ülkeler ile Türkiye işgücü piyasasının karşılaştırmalı analizi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (17), 53-76.
- Dündar, N. (2020). Küresel salgınların makroekonomik etkileri üzerine bir araştırma. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(52), 837-852.
- Erdeve, Ö., Çetinkaya, M., Baş, A. Y., Narlı, N., Duman, N., Vural, M., & Koç, E. (2020). The Turkish Neonatal Society proposal for the management of Covid-19 in the neonatal intensive care unit. *Turkish Archives of Pediatrics/Türk Pediatri Arşivi*, 55(2), 86.
- Eyüboğlu, D. (2003). 2001 Krizi Sonrasında İşsizlik ve Çözüm Yolları. *MPM Yayınları*, (674).
- Fernandes, N. (2020). Economic effects of coronavirus outbreak (Covid-19) on the world economy. Available at SSRN 3557504.
- George, D., & Mallery, M. (2010). SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson
- Ghosh, A., Nundy, S., & Mallick, T. K. (2020). How India is dealing with Covid-19 pandemic. *Sensors International*, 1, 100021.
- Goutte, S., Péran, T., & Porcher, T. (2020). The role of economic structural factors in determining pandemic mortality rates: Evidence from the Covid-19 outbreak in France. *Research in International Business and Finance*, 54, 101281.
- Göze Kaya, D. (2020). Koronavirüs Pandemisinin Küresel Ekonomideki İzleri: Kamu Finansman Dengesi, Ticaret Hacmi, Enflasyon, İşsizlik ve Ekonomik Büyüme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 221-237.
- Gül, E., Kamacı, A., & Konya, S. (2014). Enflasyon ile işsizlik arasındaki nedensellik ilişkisinin test edilmesi: panel eşbütünleşme ve nedensellik analizi. *In International Conference on Eurasian Economies* (Vol. 1).
- Gürsu, İ. (2020). Pandemi Sürecinde Bilgilendirme Tasarımı. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 6(1), 1-13
- Halaçoğlu, Ahmet, Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1913), 3. Baskı, Ankara, *Türk Tarih Kurumu*, 2014, ISBN 978-975-16-2958-6 s. 142
- Halford, E., Dixon, A., Farrell, G., Malleson, N., & Tilley, N. (2020). Crime and coronavirus: social distancing, lockdown, and the mobility elasticity of crime. *Crime science*, 9(1), 1-12.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2013). Multivariate Data Analysis: Pearson Education Limited.
- Hansen, B. (2016). A Study in the Theory of Inflation. Routledge.
- Hays, J. N. (1938). Epidemics and pandemics: their impacts on human history. Retrieved 14 June 2020.

- Hoover, K. D. (2005). Dr. Keynes: economic theory in a diagnostic science (No. 06-3). Working Paper.
- Hsu, H., & Lachenbruch, P. A. (2014). Paired t test. Wiley StatsRef: statistics reference online.
- Humphrey, T. M., & Kahraman, Ü. O. (2011). Klasik Deflasyon Teorisi. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 130-157.
- John M. Barry, A. (2005) The Great Influenza: The Story of the Deadliest Pandemic in History. *New York: Penguin*, 457.
- Kablamacı, B. (2011). İçeridekiler-Dışarıdakiler Teorisi Üzerie Bir Değerlendirme. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 54-62.
- Kara, M.A., & Aksu, T. (2020). Pandemi Döneminde Finans Sektöründeki Teknolojik Yeniliklerin Önemi. *Kayes* 2020, 126.
- Karabulut, Alpaslan; (2007), Türkiye’de İşsizliği Önlemede Aktif İstihdam Politikalarının Rolü ve Etkinliği, *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi*, Ankara, 105s.
- Karaca, O. (2003). Türkiye’de enflasyon-büyüme ilişkisi: zaman serisi analizi.
- Karakayalı, H. (1995); Makro İktisat, *Bilgehan Basımevi*, İzmir
- Kaya, F. (2019). Brexit’in Birleşik Krallığın Uluslararası Siyasetine ve Makroekonomik Göstergeleri Üzerine Etkileri.
- Kaya, S., Dünder, E., Çakıroğlu, F. P., & Uzdil, Z. (2020). Adaptation of the fear of 2019 coronavirus disease (Covid-19) scale to Turkish culture: a validity and reliability study. *JCBPR Epub ahead of print*. 10.
- Koç, İ., & Yardımcıoğlu, F. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinde Uygulamaya Konulan Mali Tedbir ve Teşviklerin Karşılaştırmalı Analizi: Türkiye ve Seçilmiş AB Ülkeleri Karşılaştırması. *Research Journal of Politics, Economics & Management/Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Arastirmalari Dergisi*, 8(2).
- Korkmaz, A., & Mahiroğulları, A. (2007). İşsizlikle Mücadelede Emek Piyasası Politikaları: Türkiye ve AB Ülkeleri (2. Baskı). *Bursa: Ekin Kitabevi*, 90-92.
- Kurnaz, Ö. (2009). Türkiye’de enflasyon ve büyüme ilişkisi: 1987-2006 dönemi (Master's thesis, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Küskü, Fırat. "II. Abdülhamid Pandemi ile Nasıl Başa Çıkmıştı? / How did Abdul Hamid II Cope With The Pandemic?". *Uluslararası Kapadokya Salgın Dönemleri Kongresi*.
- Lal, B. S., & Ngoc, T. T. (2020). Lessons Drawn from Vietnam’s Success in Covid-19 Fight.
- Levi, M. D., & Makin, J. H. (1979). Fisher, Phillips, Friedman and the measured impact of inflation on interest. *The Journal of Finance*, 34(1), 35-52.
- Livingston, E., & Bucher, K. (2020). Coronavirus disease 2019 (Covid-19) in Italy. *Jama*, 323(14), 1335-1335.

- Makridis, C., & Hartley, J. (2020). The cost of Covid-19: A rough estimate of the 2020 us gdp impact. *Special Edition Policy Brief*.
- Malliet, P., Reynès, F., Landa, G., Hamdi-Cherif, M., & Saussay, A. (2020). Assessing short-term and long-term economic and environmental effects of the Covid-19 crisis in France. *Environmental and Resource Economics*, 76(4), 867-883.
- Mankiw, N. G. (2014). Principles of economics. Cengage Learning.
- Mark Adomanis (1 Mayıs 2014). "According To The IMF, Russia's Economy Is Already In A Recession". Forbes. 1 Mayıs 2014 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 8 Aralık 2014.
- Marson, F. L., & Ortega, M. M. (2020). Covid-19 in Brazil. *Pulmonology*, 26(4), 241.
- McKee, M., & Stuckler, D. (2020). If the world fails to protect the economy, Covid-19 will damage health not just now but also in the future. *Nature Medicine*, 26(5), 640-642.
- Milman, E., Lee, S. A., & Neimeyer, R. A. (2020). Social isolation and the mitigation of coronavirus anxiety: The mediating role of meaning. *Death Studies*, 1-13.
- Nelson, R. M. (2015). US sanctions on Russia: Economic implications. *Washington, DC: Congressional Research Service*.
- Nicola, M., Alsafi, Z., Sohrabi, C., Kerwan, A., Al-Jabir, A., Iosifidis, C., ... & Agha, R. (2020). The socioeconomic implications of the coronavirus and Covid-19 pandemic: A review. *International Journal of Surgery*.
- Olive, K. A. (1990). Inflation. *Physics Reports*, 190(6), 307-403.
- Oral, İ. O., & Sevinç, D. E. (2020). Covid-19 Eksenli Sağlık Krizinin Ekonomi Üzerindeki Etkileri Üzerine Bir İnceleme. *Journal of Management Theory and Practices Research*, 1(1), 58-70.
- Oruç, E. Türkiye’de Para Arzı Enflasyon ve Faiz Oranı İlişkisi.
- Oruç, E. (2019). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası para politikası reaksiyon fonksiyonu tahmini. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1), 195-224.
- Özata, M. (2007). Atatürk ve tıbbiyeliler. *Umay Yayınları*.
- Özbük, R. M. Y. (2020). Covid-19 pandemisinin ürün değerlendirmeleri üzerindeki etkileri. *Business & Management Studies: An International Journal*, 8(3), 3471-3494.
- Özdemir, M. A. (2004). İklim Değişmeleri ve Uygarlık Üzerindeki Yansımalarına İlişkin Bazı Örnekler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 6, S. 2, 2004, s. 182
- Özgür, E. M. (2011). Nüfus coğrafyası, *Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümü Ders Notları*.
- Öztürk, M. G., & Öztürk Çetenak, Ö. (2015). Teknolojinin işsizlik ve istihdam üzerine etkileri: Türkiye örneği (Master's thesis, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi).
- Parasız, M. İ. (1991). Makro Ekonomi. Fatih Burak Koputan.

- Pompeo, D. P. (2018). The Impact of Brexit on EU27 on Trade, Investments and Financial Services. *Global Economy Journal*, 18(1).
- Porsse, A. A., de Souza, K. B., Carvalho, T. S., & Vale, V. A. (2020). The economic impacts of Covid-19 in Brazil based on an interregional CGE approach. *Regional Science Policy & Practice*, 12(6), 1105-1121.
- Rudd, J., & Whelan, K. (2005). New tests of the new-Keynesian Phillips curve. *Journal of Monetary Economics*, 52(6), 1167-1181.
- Sampson, T. (2017). Brexit: the economics of international disintegration. *Journal of Economic perspectives*, 31(4), 163-84.
- Schimmelfennig, F. (2018) Brexit: differentiated disintegration in the European Union., *Journal of European Public Policy*
- Schulte-Schrepping, J., Reusch, N., Paclik, D., Baßler, K., Schlickeiser, S., Zhang, B., Ziebuhr, J. (2020). *Severe Covid-19 is marked by a dysregulated myeloid cell compartment. Cell*, 182(6), 1419-1440.
- Shackle, G. L. S. (1973). Keynes and today's establishment in economic theory: A view. *Journal of Economic Literature*, 11(2), 516-519.
- Shi, Q., Zhang, X., Jiang, F., Zhang, X., Hu, N., Bimu, C., & Wang, W. (2020). Clinical characteristics and risk factors for mortality of Covid-19 patients with diabetes in Wuhan, China: a two-center, retrospective study. *Diabetes care*, 43(7), 1382-1391.
- Şanlı, O. (2020). Keynesyen Model Bağlamında Covid-19 Pandeminin Küresel Ekonomiye Muhtemel Etkileri ABD ve Çin Ekonomileri Üzerine Bir Araştırma. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 597-634.
- Şentürk, M., El Tahan, M. R., Szegedi, L. L., Marczin, N., Karzai, W., Shelley, B. Guarracino, F. (2020). Thoracic anesthesia of patients with suspected or confirmed 2019 novel coronavirus infection: preliminary recommendations for airway management by the European Association of Cardiothoracic Anaesthesiology Thoracic Subspecialty Committee. *Journal of cardiothoracic and vascular anesthesia*, 34(9), 2315-2327.
- Şirin, H., & Özkan, S. (2020). Dünyada ve Türkiye’de Covid-19 Epidemiyolojisi. Kulak Burun Boğaz ve Baş Boyun Cerrahisi Dergisi. Tuğluoğlu, F., Türkiye’de Sıtma Mücadelesi (1924-1950), *Aksaray Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Aksaray, Türkiye*.
- Tabachnick and Fidell, 2013 B.G. Tabachnick, L.S. *Fidell Using Multivariate Statistics (sixth ed.)* Pearson, Boston (2013)
- Temel, M. K. (2015). Gelmiş geçmiş en büyük katil: 1918’İspanyol gribi’. *BETİM, Beşikziade Tıp ve İnsani Bilimler Merkezi*.
- Tim Bowler (19 Ocak 2015). "Falling oil prices: Who are the winners and losers?". *BBC News*. 2 Eylül 2016 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 30 Nisan 2015.
- Togati, T. D. (2001). Keynes as the Einstein of economic theory. *History of Political Economy*, 33(1), 117-138.

Topcu, M. (2010). İşsizlik ve enflasyon arasındaki ilişkilerin analizi: G8 ülkeleri üzerine uygulama (Master's thesis, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Tülin, A. V. C. U. Yoksulluğun Önlenmesinde İradi İşsizliğe Neden Olan İş Beğenmeme Davranışı. *İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 221-238.

Ulaş, S. (2010). Enflasyon ve Döviz Kurunun Hisse Senedi Piyasası'na Etkileri, İMKB'de Uygulaması. Konya: Yüksek Lisans Tezi.

Uludağ, İ., & Arıcan, E. (2001). Finansal hizmetler ekonomisi:(Piyasalar-kurumlar-araçlar). *Beta Basım Yayım Dağıtım*.

Ulusoy, T., & Civel, F. (2020). Covid-19 Öncesi ve Sonrası Dönem İçin Enflasyon ve Faiz Değerlendirmesi: ABD-Türkiye-Çin

Ünvan, Y. A., Yıldırım, N. E., Cinel, E. A., Taşpınar, O., Eren, E., Özcan, G., ... & Aykın, Ö. (2020). *Ekonomi Bilimleri Çalışmaları*.

Wan, Y., Li, J., Shen, L., Zou, Y., Hou, L., Zhu, L. Lan, P. (2020). Enteric involvement in hospitalised patients with Covid-19 outside Wuhan. *The lancet Gastroenterology & hepatology*, 5(6), 534-535.

Valdano, E., Lee, J., Bansal, S., Rubrichi, S., & Colizza, V. (2021). Highlighting socio-economic constraints on mobility reductions during Covid-19 restrictions in France can inform effective and equitable pandemic response. *Journal of travel medicine*, 28(4), taab045.

Yerli, B. G. (2008). Ekonomik Beklentilerin Enflasyon Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).

Yetgin, M. A. (2020). Koronavirüsün Borsa İstanbul'a Etkisi Üzerine Bir Araştırma ve Stratejik Pandemi Yönetimi. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 324-335.

Yetgin, M. A. (2020). The Effect of Covid-19 on the Information and Technology Companies in the USA. *BİLTÜRK Journal of Economics and Related Studies*, 2(4), 523-534.

Yıldırım, Z. (2015). Enflasyon rejimleri ve üretici enflasyonundan tüketici enflasyonuna geçişkenlik. *Central Bank Review*, 15(3), 89-114.

Yiğiter, Ş. Y., & Karabulut, T. (2020). Pandemi döneminde finansal piyasaların güven endeksleri açısından incelenmesi.

Zengin, H., & Gök, A., Enflasyon ve Faiz Oranı Arasındaki İlişki: *Türkiye Uygulaması*. 20. Uluslararası Ekonometri, Yöneylem Araştırması ve İstatistik Sempozyumu Tam Metin Kitapçığı, 109.

Web Kaynakları

www.who.int Erişim Tarihi: 25.08.2021

www.hhs.gov Erişim Tarihi: 10.09.2021

<https://www.mohfw.gov.in/> Erişim Tarihi: 30.09.2021

<https://saglik.gov.tr/> Erişim Tarihi: 15.09.2021

<https://solidarites-sante.gouv.fr/> Erişim Tarihi: 12.09.2021

<https://irangov.ir> Erişim Tarihi: 12.10.2021

<https://www.bundesgesundheitsministerium.de/> Erişim Tarihi: 05.10.2021

<https://minzdrav.gov.ru> Erişim Tarihi: 05.11.2021

<http://www.brazil.gov.br> Erişim Tarihi: 08.09.2021

www.imf.org Erişim Tarihi: 28.07.2021

<https://ourworldindata.org> Erişim Tarihi: 26.11.2021

